

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Jurgita JAKIENĖ

**GAMTOS IR KULTŪROS IŠTEKLIŲ PANAUDOJIMAS KAIMO
BENDRUOMENIŲ PLĖTRAI**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (03S1)**

Magistro darbo autorius

Jurgita Jakienė
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas

doc. dr. K. Ališauskas
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas

prof. J. Ruškus
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

ANOTACIJA

Jurgita Jakienė

Gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas kaimo bendruomenių plėtrai. Magistro darbas.

Kaimo bendruomenių plėtros nuostatos kinta vis labiau ryškėjant tendencijoms kuo racionaliau panaudoti vietinius gamtos ir kultūros išteklius. Todėl atliktas tyrimas Plungės rajono kaimo vietovėje padėjo identifikuoti svarbiausius vietos gyventojų poreikius, atsižvelgiant į ekonominius, gamtinius ir kultūrinius faktorius. Respondentai pažymi, kad turi bendravimo problemų, dažnai būna neįdomus, neįvairus kultūrinis gyvenimas, nedraugiški žmonių tarpusavio santykiai. Šios problemos labai įtakoja visą kaimo kultūrą ir jo dvasinį paveldą. Magistro darbe pateikiamas kaimo aplinkos, paslaugų, kaimo problemų įvertinimas, gamtos ir kultūros paveldo Plungės rajone apžvalga ir jų panaudojimo galimybės kaimo bendruomenių plėtrai, bendruomenių projektiniai sumanymai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, kuriose pabrėžiama projektų, integruojančių įvairius kaimo bendruomenių poreikius, tinkamai panaudojant gamtos ir kultūros išteklius, įgyvendinimo svarbą. Kaimo bendruomenių plėtra priklauso nuo tinkamo gamtos ir kultūros išteklių panaudojimo.

ABSTRACT

Jurgita Jakienė

Use of natural and cultural resources for the rural communities development. Master's work.

Attitudes towards rural communities development have been experiencing changes, which reveal a tendency of using local natural and cultural resources more effectively. For this purpose a research carried out in a settlement in Plungė district helped the authors of the paper identify the main needs of the local residents in terms of economic, natural and cultural factors. Respondents stressed that it is difficult to come into social contacts, often cultural life is uneventful and monotonous, relations among the people lack friendliness. The evaluation of the rural environment, services and problems is given in the master's work, the natural and cultural heritage in Plungė district has been overviewed and plans for future undertakings by local community have been outlined. Provided conclusions stress the importance of the implementation of such projects which integrate different needs of rural communities and integrate natural and cultural resources. Development of the rural communities depend on the best using of the natural and cultural resources.

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. KAIMO BENDRUOMENIŲ PLĖTRA: TEORINIAI ASPEKTAI.....	10
1.1. Kaimo bendruomenės: samprata, struktūra, organizaciniai pagrindai.....	10
1.2. Kaimo bendruomenės raida ir gyvavimo ciklas.....	16
1.3. Kaimo bendruomenių tinklai.....	20
1.4. Kaimo bendruomenių veikla.....	22
1.5. Kaimo bendruomenės plėtros sėkmės veiksniai.....	26
1.6. Kaimo bendruomenių plėtros ištekliai.....	28
1.7. Lietuvos kaimo bendruomenių plėtros problemos ir tendencijos.....	32
1.8. Kultūra bendruomenės gyvenime.....	34
1.9. Kaimo bendruomenės - etninės kultūros tradicijos puoselėtojos.....	36
2. METODOLOGIJA.....	38
2.1. Tyrimo tikslas, metodika ir organizavimas.....	38
2.2. Respondentų demografinės charakteristikos.....	39
3. PLUNGĖS RAJONO KAIMO BENDRUOMENIŲ PLĖTRA.....	41
3.1. Plungės rajono socialinės – ekonominės situacijos aprašymas.....	41
3.2. Kaimo paslaugų ir aplinkos vertinimas.....	43
3.3. Aktualiausios kaimo ir kaimo bendruomenės veiklos problemos.....	46
3.4. Projektų reikšmė kaimo bendruomenių plėtrai.....	48
3.5. Kaimo bendruomenių bendradarbiavimas.....	51
3.6. Kultūros vaidmuo kaimo bendruomenių funkcionavimui.....	52
3.7. Gyvenimo kokybės kaime vertinimas.....	54
3.8. Tinkamas gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas kaimo bendruomenių plėtrai.....	56
3.8.1. Plungės rajono gamtos išteklių panaudojimas.....	56
3.8.2. Plungės rajono materialaus kultūros paveldo panaudojimas.....	62
3.8.3. Plungės rajono nematerialus kultūros paveldas.....	67
3.8.4. Plungės rajono gamtos ir kultūros vertybių bei objektų pritaikymo kaimo bendruomenių plėtrai galimybės.....	71
3.9. Plungės rajono kaimo vietovių stiprybės, silpnybės, galimybės, grėsmės ir kaimo gyventojų poreikiai.....	73
IŠVADOS.....	78
REKOMENDACIJOS.....	80
LITERATŪRA.....	81

PRIEDAI.....	85
1 priedas. Tyrimo anketa.....	85
2 priedas. Plungės rajono savivaldybės kaimo gyventojų poreikiai.....	91
3 priedas. Plungės rajono kultūros išteklių plėtros galimybės.....	95
4 priedas. Plungės rajono gamtos išteklių plėtros galimybės.....	98
5 priedas. Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros prioritetai, tikslai ir numatomas poveikis.....	103
6 priedas. Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros priemonės, tikslai ir numatomas poveikis.....	104

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Lietuvos kaimo bendruomenių plėtros problemos.....	33
2 lentelė. Plungės rajono kaimo vietovių SSGG.....	74
3 lentelė. Plungės rajono savivaldybės kaimo gyventojų poreikiai.....	91
4 lentelė. Plungės rajono kultūros išteklių plėtros galimybės.....	95
5 lentelė. Plungės rajono gamtos išteklių plėtros galimybės.....	98
6 lentelė. Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros prioritetai, tikslai ir numatomas poveikis.....	103
7 lentelė. Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros priemonės, tikslai ir numatomas poveikis.....	104

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Kaimo plėtros veikėjai.....	12
2 pav. Bendruomenės vaidmuo integruoto kaimo plėtroje.....	15
3 pav. Kaimo bendruomenės plėtros etapai.....	20
4 pav. Bendruomenių tinklų funkciniai tipai.....	21
5 pav. Kaimo ir kaimo bendruomenių plėtros ištekliai.....	29
6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių.....	39
7 pav. Respondentų nusiteikimas dirbti bendruomenės labui be atlygio.....	40
8 pav. Plungės rajono savivaldybės gyvenamosios vietovės.....	41
9 pav. Kaimo paslaugų vertinimas.....	43
10 pav. Kaimo aplinkos vertinimas.....	44
11 pav. Aktualiausios kaimo problemos.....	46
12 pav. Kaimo bendruomenės veiklos vertinimas.....	47
13 pav. Bendruomenės veiklos problemos.....	47
14 pav. Kaimo bendruomenės plėtra – projektų rašymas.....	48
15 pav. Projektų įtaka bendruomenės veiklai.....	49
16 pav. Norimi vykdyti projektai.....	50
17 pav. Bendradarbiavimo formos.....	51
18 pav. Nuomonė apie kaimo bendruomenės įtaką sprendžiant gyventojų problemas (pagal amžiaus grupes).....	52
19 pav. Laisvalaikio praleidimo formos.....	53
20 pav. Gyvenamo būsto tipas.....	55
21 pav. Gyvenamo būsto patogumai.....	56

Tyrimo problematika. Bendruomenių gyvenimo aspektais, jų formavimosi ir raiškos veiksniais nuo seno domėjosi sociologai. F. Tonnies'as dar XIX a. pabaigoje išskyrė du idealius žmonių organizacijos būdus – visuomenę ir bendruomenę, pasižyminčią betarpiškų santykių pobūdžiu, narių tarpusavio bendradarbiavimu, glaudesniais ir emocingesniais negu visuomenėje asmeniniais ir socialiniais saitais. Šiuolaikinių bendruomenių ypatumus, jų savikūros bruožus analizuoja ir Lietuvos sociologai: R. Grigas, A. Vosyliūtė, I. Luobikienė, V. Šlapkauskas, A. Karalius ir kt. Bendruomenės problemoms (jų vystymuisi, organizacijai, įvairioms formoms, struktūroms, išitraukimo į jas vertinimui) skiriamas nemažas pasaulio sociologų dėmesys. Kaimo bendruomenių tyrimai susiję su materialiniu ir socialiniu vystymusi, dvasinės kultūros plėtra.

Kaimo bendruomenės plečia savo veiklą, siekia gerinti vietos gyventojų gyvenimo kokybę, įtakoja paslaugų teikimą, tačiau kaimo bendruomenių veikloje pastebimas sovietinės sistemos negatyvus palikimas. Kaimo žmonės dažnai skeptiškai vertina savo galimybes įtakoti vietos problemų sprendimą, bet kaimo bendruomenių veikla tampa vis ryškesniu fenomenu šiandieniniame Lietuvos kaime.

Kaimo bendruomenė kaip organizacija susiformuoja palaipsniui. Tam reikia daug gamtos, kultūros ir žmogiškųjų išteklių: pritraukti žmones, įveikti iškylančias kliūtis, aukoti laisvalaikį ir t.t. Todėl susikūrusi bendruomenė yra visuomenės turtas, kurį reikia puoselėti, siekiant jos tapsmo veiklia, šiuolaikine kaimo bendruomene.¹

Tyrimai rodo, kad Lietuvos kaimo bendruomenių veiklos motyvai yra: galimybė gauti finansinę paramą; plėtoti tradicijas, šventes, t.y. plėtoti kaimo kultūrą; galimybė patiems spręsti kaimo vietovės socialines, ūkines, kultūrines problemas kooperuotais ištekliais ir darnia vadyba; viešo poveikio darymas vietinei ir nacionalinei valdžiai, iniciatyva iš apačios, dalyvaujant kaimo plėtros politinių sprendimų priėmimo valdžios institucijose.² Svarbus kaimo lyderių atstovavimas savo bendruomenei bei ryšių palaikymas, lėšų ieškojimas bendruomenės veiklai bei vietos paslaugų plėtra. Tai naujas išbandymas kaimo bendruomenėms, natūralus postūmis kaimo plėtrai, ypač kuriant darbo vietas ir sutelkiant bendruomenę, naujais būdais naudojant išteklius ir ryšius su kitais regionais. Visa tai formuoja vietos plėtrą, kuri žymia dalimi priklauso nuo kaimo bendruomenių veiklos, tinkamai panaudojant gamtos ir kultūros išteklius.

Svarbiais bendruomenių veiklos rezultatais yra projektų rengimas ir įgyvendinimas, kurie skatina bendruomenės susitelkimą, suteikia pasitikėjimo savimi, skatina užimtumą. Kaimo

¹Poviliūnas, A. (2003). *Kaimo atskirties profiliai*. Vilnius: Kronta, p. 112.

²Atkočiūnienė, V. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kaunas: LŽŪU, p. 43.

bendruomenės veikloje dažnai dalyvauja mokyklos darbuotojai, kurie kartu su kaimo bendruomenių lyderiais atlieka daugiaplanį vaidmenį savo aplinkoje. Jų veikla labai svarbi kaimo bendruomenės palaikymui organizacine, edukacine, informacine, kultūrine ir kt. prasme. Šis aspektas ženkliai įtakoja kaimo bendruomenių plėtrą.

Lietuvos kaimo kultūra visada buvo kur kas etniškesnė negu miesto kultūra, ir jos nykimas gresia tautos savimonei, savitumui. Dažnai kalbama apie kaimo problemas, rečiau apie jo plėtrą, tačiau dvasiniai, kultūriniai dalykai nūdienos kaimo problematikoje visada lieka šešėlyje. Negalima pamišti, kad kaimas turi plėtotis visapusiškai, o tai apima ir dvasinius dalykus. Kultūrinės kaimo funkcijos yra ne mažiau svarbios už kitas. Kultūriniai – mentaliniai pokyčiai kaime yra ne tik būtina prielaida kitoms kaimo plėtros sritims, bet ir šio proceso tikslas. Būtent žmogus, jo dvasinių savybių ugdymas yra kaimo plėtros proceso prasmė.³ Tačiau nėra paprasta atsakyti į klausimą, kodėl, kaip ir kiek aktyviai kaimo gyventojai dalyvauja savo kaimo, bendruomenės kultūriname, ekonominiame, socialiniame gyvenime, kaip tinkamai panaudoja gamtos ir kultūros išteklius.

Tyrimo aktualumas. Pastarųjų 10 metų laikotarpiu bendruomenių sąjūdis plėtojosi gana dinamiškai. Šiam vyksmui daugiausia įtakos turėjo veikla pagal įvairių fondų remiamus projektus, vietos gyventojus bendrai veikia vienijančių nevyriausybinių organizacijų gausėjimas ir naujų visuomenės lyderių atsiradimas. Be to, dalis valdžios žmonių irgi suprato savo veikloje pasiekti geriausių rezultatų, įtraukdami į ją bendruomenes. Žmoniškųjų išteklių plėtra, kaimo bendruomenių potencialo augimas, žmonių iniciatyvumas tampa viena gyvenimo kokybės gerėjimo sąlyga.⁴

Lietuvoje jau keleta metų sparčiai atsikuria kaimų bendruomenės. Iki 2007 metų pradžios Lietuvoje skaičiuojama 1200 įregistruotų kaimo bendruomeninių organizacijų ir bendruomenių centrų.⁵ Tiesa, daug kur jos kuriamos stichiškai, ieškant išeities iš susidariusios padėties svetimėjančioje visuomenėje. Dažniausiai bendruomenės kuriasi, kai žmonės nepatenkinti susiklosčiusia tvarka, esama padėtimi ir supranta, jog niekam neskaudės galvos dėl to, kad neapšviestos gatvės, duobėti keliai ir niekas kitas, kaip tik pats kaimo žmogus, dėl to patirs nepatogumų. Tačiau kaimo bendruomenės veikla labiausiai atsispindi sprendžiant socialinio ir kultūrinio pobūdžio klausimus. Tad ir gyvenimo sąlygų gerinimas reiškiasi per kaimo bendruomenių socialinę ir kultūrinę veiklą.

Kodėl reikia inicijuoti, remti kaimų bendruomenes? Anot bendruomenių kūrimo pradininko ir didelio entuziasto anglų mokslininko S. Barneto, bendruomenė yra priemonė vyrams ir moterims

³ Stonkuvienė I. (2004). Asmens ir gamtos santykiai kaimo bendruomenės požiūriu. *Acta pedagogica Vilnensia*, 12, p. 184.

⁴ Bendruomenės plėtra. Praktinis vadovas (2004). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo institutas, p. 5.

⁵ Daniėlienė J. (2007) Bendruomenė kaip santykių visuma. *Vaistažolių verslas. Kaimo bendruomenės patirtis ir patarimai*. / Nekrošienė R., Daniėlienė J. Klaipėda, p. 117.

palaikyti ryšius su kaimynais, vienoda galimybė visiems naudotis tuo, kas geriausia. Tai ramaus elgesio pranašumas prieš agresyvumą bei triukšmingumą ir poreikis įtvirtinti save kaip asmenybę.

Kaimo bendruomenės, kurios pasižymi stipresniais socialiniais ištekliais ir aiškiais prioritetais, lengviau spręsti ekonomines, socialines bei kultūrinės problemas. Kaimo vietovės, kuriose kuriasi ar jau yra sukurtos bendruomenės, pasižymi geresnėmis gyvenimo ir darbo sąlygomis, turi labiau išplėtotą socialinę bei gamybinę infrastruktūrą, ten yra mažesnė bedarbystė. Besikuriančios bendruomenės kelia sau didelius tikslus. Augdamos ir stiprėdamos bendruomenės gali plėtoti kaimo vietovės ekonomiką, kurioje žemės ūkio sektorius derinamas drauge su kitomis veiksmingomis ūkinės veiklos sritimis.

Kaimo bendruomenės tampa ir trečiąja vietos savivaldos pakopa. Bendruomenės rengia ir įgyvendina kaimų atnaujinimo, socialinės infrastruktūros ir kitus kaimo plėtros projektus. Todėl neišvengiamai turėtų keistis kaimo seniūnijos ir net rajono savivaldybės veikla. Socialinių išteklių telkimas ir kaimo institucijų partnerystė turi didelės įtakos kaimo žmonių bendruomeniškumui ugdyti.

Tyrimo objektas. Didžioji dalis kaimo bendruomenių savo veiklą oficialiai yra įteisinusios visai neseniai – 2003 metais. Jos yra besiformuojančioje savikūros stadijoje, todėl ne visos yra gerai apgalvojusios savo strateginį planą ir išskyrusios prioritetus. Kol kas kaimo bendruomenės puola spręsti visas kaimo žmonių problemas: kultūrinės, socialines, ekonomines, aplinkosaugos ir pan. Viena vertus, gerai, kad bendruomenės nori padaryti “tvarką” visose srityse, kita vertus, ar įmanoma aprėpti visus darbus?

Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto 2003 m. atlikto tyrimo duomenimis, bendruomenės kaip prioritetingą veiklą išskiria kultūrinę veiklą, tada seka socialinė, trečioje vietoje – švietėjiška veikla.⁶ Renginių organizavimas, bendros dainos ir šokiai vienija kaimo žmones, telkia juos. Tai itin svarbu pirminėje bendruomenės kūrimosi stadijoje, kultūrinė veikla padeda “pralaužti” ledus. Vis tik ilgainiui bendruomenės ima suprasti, kad “duona ir žaidimais gyvas nebūsi”, jos pribrešta rimtesnei veiklai. Tuomet bendruomenėms reikia permąstyti savo veiklą bei sudaryti strateginį kelerių metų planą.

Kol kas bendruomenės domisi įvairiais konkursais (fondų parama), įgyvendina jaunimo užimtumo, infrastruktūros plėtros programas. Bendruomenių veikla galėtų būti kryptingesnė – tuomet ir paramą būtų lengviau surasti. Kaimo bendruomenės rodo itin didelį susidomėjimą į Lietuvą “ateinančia” Europos Sąjungos “LEADER+” programa. Iki šiol didesnė LEADER+

---

⁶ D. Maskoliūnaitė. Bendruomenės – visų problemų sprendėjos. // <http://www.bendruomenes.lt/news.php?strid=11791&id=11248> [žiūrėta : 2007 – 09 – 20].

programos dalis buvo skirta vietinių veiklos grupių mokymui, o ne veiklos strategijų įgyvendinimui. Šios programos esmė – parama bendruomenėms, jų tarpusavio sąveika, vietinės veiklos grupės, jų steigimas, lyderiai, projektų rengimas.

Prioritetu kaimo bendruomenėse lieka kultūrinė veikla. Kaimo bendruomenės organizuoja renginius, šventes (Joninės, Užgavėnės, Velykos, Kalėdos), šoka ir dainuoja, ruošia spektaklius, švenčia jubiliejus.

Tyrimo dalykas. Plungės rajono kaimo gyventojų nuomonė ir galimybės panaudoti gamtos ir kultūros išteklius.

Tyrimo tikslas - nustatyti gamtos ir kultūros išteklių panaudojimo galimybes kaimo bendruomenių plėtrai.

Pagrindiniai tyrimo uždaviniai:

1. ištirti Plungės rajono kaimo bendruomenių veiklą ir plėtros galimybes;
2. išanalizuoti kultūros įtaką kaimo bendruomenių plėtrai;
3. nustatyti kaimo bendruomenių veikloje panaudojamus gamtos ir kultūros išteklius;
4. įvertinti kaimo bendruomenių veiklos rezultatus.

Šiems tyrimo uždaviniams spręsti buvo sudaryta anketa iš 24 klausimų, kurie padėjo gauti informaciją apie kaimo bendruomenių veiklą, kaimo ir kaimo bendruomenės veiklos problemas, paslaugas ir pan. (žr. 1 priedą).

Tyrimo hipotezė – kaimo bendruomenių plėtra priklauso nuo tinkamo gamtos ir kultūros išteklių panaudojimo.

Tyrimo metodai: a) mokslinės literatūros analizė leido identifikuoti kaimo bendruomenių veiklos ypatumus; b) anketinė apklausa padėjo įvertinti kaimo bendruomenių veiklą, nustatyti veiklos problemas ir galimybes. Skaičiuojant respondentų nuomonių dažnių raišką, naudotasi SPSS 11.0 ir MS Exel programinė įranga.

Rezultatų naujumas. Šiame darbe yra kompleksiskai analizuojama Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtra, panaudojant gamtos ir kultūros išteklius. Remiantis moksline, internetinių svetainių medžiaga, periodine spauda, anketine apklausa išsamiai ištirta gamtos ir kultūros išteklių panaudojimo kaimo bendruomenių plėtrai problema. Šis darbas – tai įvadas tolesniems socialiniams kaimo bendruomenių plėtros tyrimams ir studijoms.

1. KAIMO BENDRUOMENIŲ PLĖTRA: TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Kaimo bendruomenės: samprata, struktūra, organizaciniai pagrindai

Šiame skyriuje aptariamos pagrindinės sąvokos, vartojamos, nagrinėjant kaimo bendruomenių plėtrą. Reikia pripažinti, kad daugelis jų suprantamos labai skirtingai, todėl pateiksiu apibendrintas sąvokas. Literatūroje randama daug įvairių bendruomenės apibrėžimų. Bendruomenės plėtros veikloje dažniausiai taikomas kaimo bendruomenės apibrėžimas. L. Jovaiša, S. Būdvytis, J. Vaitkevičius, I. Leliūgienė, R. Grigas, A. Karalius ir kiti autoriai, analizuodami bendruomenės sampratą, pateikia skirtingus apibrėžimus. Apibendrintai galima teigti, kad kaimo bendruomenė pasižymi šiais pagrindiniais bendrumo bruožais:

1. geografinė vieta, teritorija, t. y. bendruomenė, kaip tam tikra vietovė, pavyzdžiui, Platielių miestelis ir pan.;
2. tarpusavio santykiai – bendruomenę saistantys žmonių santykiai, pavyzdžiui, Žemaičių Kalvarijos gyventojų tarpusavio santykių visuma;
3. organizacijos – bendruomenė kaip visuma organizacijų, veikiančių tam tikroje vietovėje, pavyzdžiui, visos Plungės rajone veikiančios organizacijos;
4. vietos kultūra ir papročiai – bendruomenė kaip tradicijų, papročių ir elgesio normų visuma, pavyzdžiui, alsėdiškių papročiai ar Babrungo gyventojams įprastas elgesys;
5. bendrasis tapatumas – bendruomenė kaip tapatybės apibūdinimas, pavyzdžiui, šateikiškiai ar alsėdiškiai;
6. poreikiai ir interesai – bendruomenė kaip gyventojų poreikių ir interesų visuma. Pavyzdžiui, Plungės rajono gyventojų poreikiai ar Kulių gyventojų interesai.

Šiame darbe kaimo bendruomenė suprantama kaip daugiau ar mažiau vientisa, konkrečioje vietoje gyvenančių žmonių, jų tarpusavio santykių, kultūrinių bei elgesio tradicijų visuma. Todėl apibrėžiant konkrečią kaimo bendruomenę, svarbu žinoti:

- kaimo bendruomenės ribas (kur bendruomenė prasideda ir baigiasi, su kokiais kitomis kaimo bendruomenėmis ribojasi);
- kaimo bendruomenės sudedamąsias dalis (kokios žmonių grupės bendruomenėje, kokios veikiančios organizacijos svarbiausios);
- kaip kaimo bendruomenė veikia (kokios bendruomenės gyvenimo stipriosios pusės, su kokiais sunkumais ji susiduria);

- kokia kaimo bendruomenės istorija (kaip ir kada bendruomenė atsirado, kokie svarbiausi jos istorijos įvykiai, kokių kultūros ir istorijos paminklų yra bendruomenėje).⁷

Anot profesoriaus Romualdo Grigo kaimo bendruomeniškumas aktualus dėl: tarpusavio pagalbos, sprendžiant savo gyvenimo ir dabartinės veiklos problemas; kultūros tęstinumo, nes tik intensyviau tarpusavyje bendraujantys ir sąveikaujantys žmonės „vartoja kultūrinio elgesio normas ir net istorinį paveldą; socialinės tvarkos palaikymo ir priešinimosi negatyviems reiškiniams; įgimto žmonių bendravimo, kurio dėka ir įgyjama patirtis bei kultūra.“⁸

Bendruomenė tai:

- Kolektyvinio žmonių bendravimo forma;⁹
- Gamybiniais ir kitais santykiais susijęs gyvenimas, kolektyvas;¹⁰
- Tarpusavio sąveika, sudėtingi, įvairialypiai žmonių kontaktai, atsirandantys iš bendros veiklos poreikių. Ji apima keitimąsi informacija, bendros sąveikų strategijos parengimą kito žmogaus suvokimą ir supratimą;¹¹
- Tai žmonių grupė, susibūrusi pagal gyvenamą vietą arba bendrus interesus;
- Teritoriniu pagrindu susibūrę žmonės, susieti bendrais viešaisiais poreikiais ir interesais;¹²
- Kaimo vietovės gyventojų grupė, turinti bendrų ūkinių, socialinių bei humanitarinių tikslų ir siekianti juos įgyvendinti savivaldžiomis koordinuotomis priemonėmis, atskirais atvejais – ir kooperuotais ištekliais.

Viešosios teisės požiūriu kaimo bendruomenė – savivaldybės vienetas vietos reikalams tvarkyti. Juridiniu asmeniu bendruomenė buvo pripažinta jau romėnų teisėje. Juridinių statusą turinti kaimo bendruomenė yra visuomeninė organizacija, sukurta bendriems narių poreikiams tenkinti ir išskeltiems tikslams įgyvendinti. Anot J. Jasaičio realiausia išeitis pilietinei visuomenei stiprėti – vietos bendruomenių kūrimasis (2006). R. Čiupaila pabrėžia, jog nevyriausybinių organizacijų kuriasi piliečių iniciatyva ir tvarkosi savivaldos pagrindais. Didžioji dalis šių organizacijų stengiasi būti nepriklausomos nuo valdžios, kritiškai vertina valdžios politiką įvairiose srityse, kelia savo reikalavimus, teikia pasiūlymus įvairioms problemoms spręsti. Visuomeninių organizacijų kompetencija, visuomenės tikslų ir veiklos palaikymas, finansinis pajėgumas ir reali įtaka valdžiai rodo demokratijos lygį valstybėje.¹³

⁷ Bendruomenės plėtra. Praktinis vadovas (2004). Kaunas: Petrašiūnų bendruomenės centras, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo institutas, p. 6.

⁸ Grigas, R. (2000). Nūdienos pasaulio kontūrai ir lietuvių bendruomeniškumo problema//Bendruomeniškumas ir savivalda. – Teminis straipsnių rinkinys, parengtas pagal 1999 m. spalio 14 – 15 d. Druskininkuose vykusio seminaro „Bendruomeniškumas ir savivalda“ pranešimus ir diskusijas/ Ats. Red. R. Grigas. Kaunas, p. 97.

⁹ Lietuvių enciklopedija T. 10. (1957). Vilnius: Lietuvių enciklopedijos leidykla, p. 544.

¹⁰ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (1972). Vilnius: « Mintis », p. 77.

¹¹ Psichologijos žodynas (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, p. 368.

¹² Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas (2000).

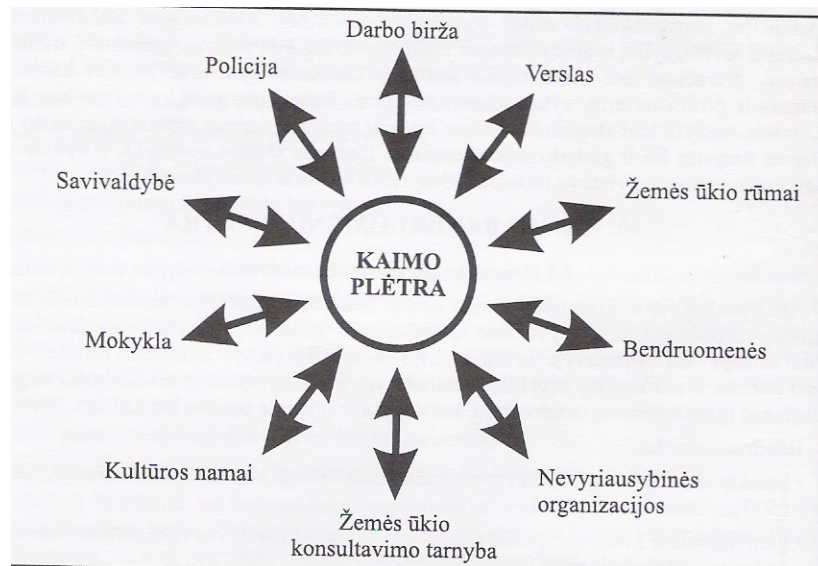
¹³ Čiupaila, R. (2006). *NVO atstovavimas nacionaliniame ir savivaldybių lygmenyse*. http://www.ngo.lt/forum9/lt/docs/speeches/Regimantas_Ciupaila.doc. [žiūrėta 2008-03-16].

Filosofijos žodyne pateikiamas toks kaimo bendruomenės apibrėžimas: *kaimo bendruomenė – socialinė bendrija, priklausanti pirmykščių bendruomenių tipui*. Ankstyvoji kaimo bendruomenė yra teritorinė vienovė didelių šeimyninių bendruomenių, kurias sieja hierarchinio viešpatavimo ir pavaldumo santykiai dažniausiai pagal genealoginio artimumo tam tikram istoriniam bendruomenės įkūrėjui principą. Kaimo bendruomenė sprendžia ekonominius, politinius klausimus.¹⁴

Sociologijoje kaimo bendruomenė suprantama kaip tam tikroje vietovėje gyvenančių žmonių grupė, turinti tam tikras bendras institucijas (mokykla, bažnyčia ir kt.), jungiama bendros grupės narių patirties, tarpusavio priklausomybės. Ji turi ir kiek formalios savivaldos, priklausydama tuo pačiu ir didesniai socialiniam junginiui (tauta, apskritis, valstybė); kaimo žmonių neprievartinio susibūrimo, jų organizuotumo (ir pilietinio brandumo), sprendžiant savus ir bendruosius interesus struktūra, parodanti pilietinės visuomenės brandos laipsnį.¹⁵

Funkciniu požiūriu kaimo bendruomenė yra tam tikras socialinis sąveikos procesas, praplatinąs bei pagilinąs tarpusavio bendruomenės narių priklausomybę.

Kaimo bendruomenė yra vienas svarbiausių kaimo plėtros veikėjų (žr. 1 pav.).

1 pav. Kaimo plėtros veikėjai

Šaltinis. Atkočiūnienė V. Kaimo bendruomenių plėtra. *Kaimo bendruomenių plėtra* (Kolektyvinė monografija). Kaunas, 2004. P.26.

Be to, kuo gyvybingesnė ir aktyvesnė bendruomenė, tuo lengviau pritraukti žmones persikelti į šį rajoną bei išlaikyti jau gyvenančius ten.

¹⁴ Rozentalis, M. (1975). Filosofijos žodynas. Vilnius: "Mintis", p. 197.

¹⁵ Atkočiūnienė, V. *Kaimo bendruomenių plėtra* (2004). Kaunas: LŽŪU, p. 26.

Bendruomenių kūrimasis ir plėtra yra naujas reiškinys Vidurio ir Rytų Europoje. Nauja bendruomenė, kaip organizacija, susiformuoja palaipsniui. Tam sunaudojama daug žmogiškųjų išteklių: tenka suformuoti būsimosios organizacijos tikslus ir uždavinius, apibrėžti veiklos principus ir modelį, pritraukti žmones, įveikti išskylančias kliūtis, aukoti laisvalaikį ir t. t. Todėl susikūrusi bendruomenė yra visuomenės turtas, kurį reikia puoselėti, siekiant jos tapimo šiuolaikine bendruomene. Šiuolaikinių bendruomenių savikūros sąlygos:

1. Žmonių ir jų grupių požiūris į bendrumą, kurį suponuoja išankstinio moralinio supratimo elementai: moralinis vertinimas, sąžinė, savanoriškumas, atsakomybė, socialinis ryšys, savęs vertinimas;

2. Realus socialinio bendrumo būvis;

3. Bendravimo būseną (tiesioginę, netiesioginę) ir jos apimtį, kurią suponuoja: komunikacijos galimybės, tarpusavio sąveikos (pvz.: kooperacijos ir komunikacijos) galimybės, suvokimo galimybės;

4. Socialinių grupių moralinės vienovės būvio ypatumai;

5. Socialinių grupių socialinio aktyvumo ypatumai: kryptingumas, viešumas, bendrumas, pozityvumas, atvirumas.¹⁶

Tik dalis kaimo bendruomenių pasiekia ir pasieks šiuolaikinės bendruomenės tapimą. Tačiau nėra dėl ko nerimauti, nes šiuolaikinės bendruomenės savikūros procesas daugumai bendruomenių gali būti svarbiu jų buvimo idealu.

5 dažniausiai pasikartojantys kaimo bendruomenių tikslai:

1. Gyventojų telkimas bendrai veiklai, jų bendruomeniškumo ugdymas;
2. Bendruomenės ekonominių, socialinių, aplinkosaugos ir kitų problemų sprendimas;
3. Kultūros ir sporto renginių organizavimas;
4. Vaikų ir jaunimo užimtumo organizavimas;
5. Gyventojų švietimas, mokymų rengimas, informacijos sklaida.

J. Bagdonavičius kaimo bendruomenę supranta kaip žmonių socialinės savivaldos formą, kuri pagrįsta jų gamybinių, socialinių, kultūrinių bei kitų interesų bendrumu ir skirtumais, ir pateikia tokią kaimo bendruomenės struktūrizaciją:

1. *ekonominė – geografinė struktūra*, sąlygojama geografinės padėties ir klimato sąlygų, gamtinių išteklių ir jų ekonominio panaudojimo;

2. *gamybinė – technologinė struktūra*, kurią lemia gamtiniai išteklių ir rinkos konjunktūra, visuomenės ekonominiai poreikiai, gyventojų vartojimas ir buitinės tradicijos;

¹⁶ Poviliūnas, A. (2003). Kaimo atskirties profiliai. Vilnius : Kronta, p. 112.

3. *socialinė – demografinė struktūra*, kuriai įtakos turi gyventojų skaičius ir sudėtis, jų socialinė – demografinė charakteristika, gyvenimo lygis ir kokybė, socialinė diferenciacija, profesinis patyrimas ir žinios;

4. *regiono socialinės sferos infrastruktūra*, garantuojanti gyventojų atitinkamą socialinio aptarnavimo, saugumo ir apsaugos lygį, užimtumą, sveikatos apsaugą, švietimo, transporto, buitinio aptarnavimo kompleksus;

5. *kultūrinė – dvasinė struktūra*, užtikrinanti socialinių – informacinių, kultūrinių – estetinių, dvasinių poreikių patenkinimą;

6. *visuomeninė – politinė struktūra*, padedanti įtraukti gyventojus į visuomenės politinio gyvenimo ir valstybinio valdymo procesus;

7. *administracinė – valdymo struktūra*, sukurianti prielaidas aktyviam gyventojų įtraukimui į savivaldos ir visuomeninės veiklos procesus;

8. *socialinė – ekologinė situacija*, užtikrinanti socialinį saugumą visuomeninės tvarkos apsauga.¹⁷

Anot A. Vosyliūtės, kaimo bendruomenių plėtra ypač susijusi su savivaldybių, seniūnijų veikla, jų savarankiškumo stiprinimu, kaimo lyderių išryškėjimu, jų pasiaukojamais darbais, žmonių iniciatyvomis. Kaimo, seniūnijos vystymo idėjas pateikia veikliausia gyventojų dalis – tai kiekvienoje vietovėje besiformuojantis valdžios, kūrybinių darbuotojų, religijos, verslo, politinis elitas.¹⁸

Kaimo plėtra pagrįsta bendruomenės narių, kurie gyvena toje vietovėje, susidomėjimu bei dalyvavimu, nes:

1. jie geriausiai žino su kokiomis problemomis bei poreikiais jie susiduria;
2. jie valdo daugelį išteklių – žemę, pastatus, vietos gaminius – kuriais remiama plėtra;
3. jų įgūdžiai, tradicijos, žinios bei energija yra pagrindiniai plėtros šaltiniai;
4. jų atsidavimas yra gyvybiškai svarbus (jei jie nepalaiko iniciatyvos, ji žūsta).¹⁹

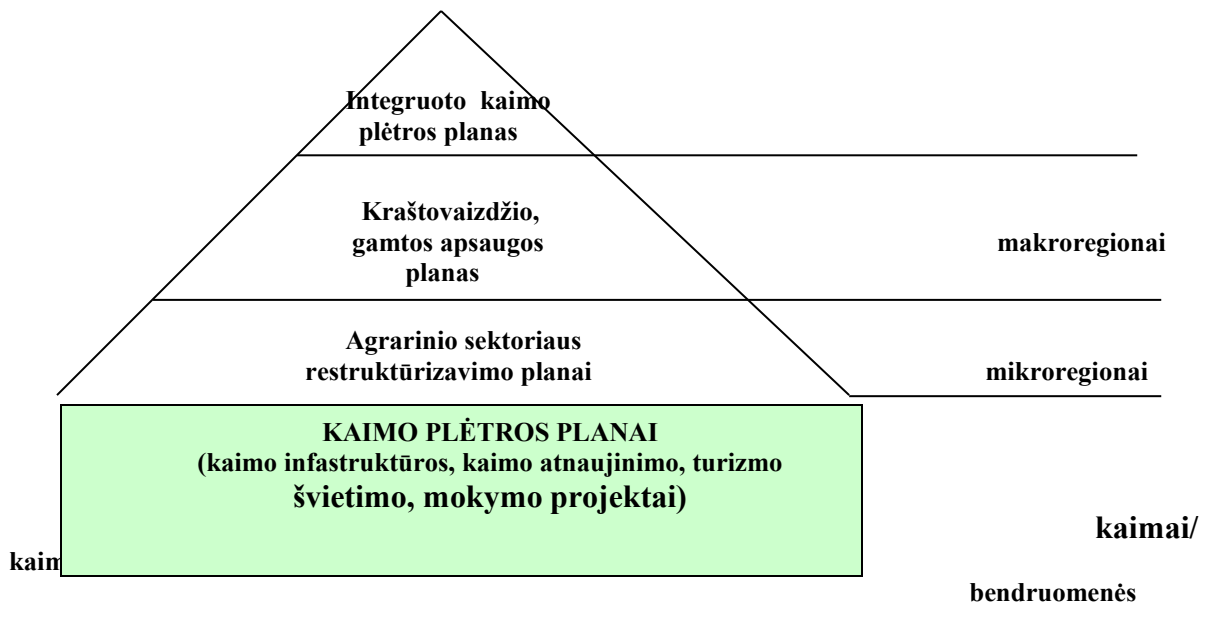
Kaimo bendruomenių vaidmuo kaimo plėtros procese yra itin reikšmingas. Plėtros planai, parengti pačių bendruomenių iniciatyva, yra viso kaimo plėtros planavimo pagrindas. Sprendimai dėl kaimo plėtros regione ar visoje šalyje priimami, remiantis vietos bendruomenių sukurtu kaimo

¹⁷ Bagdanavičius, J. (2005). Socialinės sferos sociologija : teorinis metodologinis aspektas. Vilnius, p. 97.

¹⁸ Vosyliūtė, A. (2002). Kaimo bendruomenė: gyvenamosios bruožai. *Rytų Lietuva: visuomenės ir socialinių grupių raiška bei sąveika*. (Straipsnių rinkinys). Vilnius : .Socialinių tyrimų institutas, p. 58.

¹⁹ Matekonienė, J., Navackaitė, L., Dumbauskaitė, J. (2002). *Kaimo turizmo vieta tolydžioje kaimo plėtroje: tarptautinės konferencijos “Regionų plėtra-2002” medžiaga* [Kaunas, 2002 m. spalio 3-4 d.]. Kaunas: Technologija, p. 132.

vizija²⁰ (žr. 2 pav.). Kita vertus, kuo gyvybingesnė ir aktyvesnė bendruomenė, tuo lengviau žmonės persikelia į šį rajoną bei pasilieka gyventi. Tačiau šiuo metu Lietuvoje dominuoja kitokios tendencijos: iš atokesnių, labiau nutolusių nuo miestų, kaimų išvyksta dalis gyventojų. Daugiausia tai yra jauni, darbingo amžiaus žmonės, dėl to kaimo vietovėse silpnėja ekonominė situacija. Viena iš aktualiausių kaimo problemų yra, kaip išlaikyti jaunus gyventojus, ketinančius išvykti dirbti ir gyventi svetur. Kitokia situacija yra kaimo vietovėse, kurios yra arti miestų. Jos greitai keičiasi, naujai statosi ištisi kaimai. Į šias vietas miesto gyventojai keliai gyventi, o kaimiečiai netoliese esančiame mieste randa darbą.

Žemės ūkio įmonių plėtros planai	Ne žemės ūkio įmonių plėtros planai
----------------------------------	-------------------------------------

2 pav. Bendruomenės vaidmuo integruoto kaimo plėtroje

Šaltinis: Ribašauskienė E. (2002). Kaimo bendruomenių kūrimosi principai ir skatinimo kryptys Europos Sąjungoje. *Mano ūkis*, 2, p. 36.

Kaimo gyventojai, dirbantys žemės ūkyje, labiausiai įtakojami šių veiksnių:

1. mažėja maisto produktų gamybos palaikymas mažesnėmis kainomis, tai iššaukia ženklus žemės ūkio ir kaimo plėtros pokyčius;
2. pasaulio prekybos organizacijos įtakoja Europos Sąjungą sumažinti finansinę paramą eksporto subsidijoms maisto produktams;

²⁰Ribašauskienė, E. (2002). Kaimo bendruomenių kūrimosi principai ir skatinimo kryptys Europos Sąjungoje. *Mano ūkis*, 2, p. 36.

3. žemės ūkio veiklos nukreipimas auginti energetinius (biodegalų) augalus, pakeičia nusistovėjusios žemės ūkio gamybos sistemą, rinką, iššaukia ženklus konkurencingumo pokyčius;

4. auga visuomenės susirūpinimas gyvūnų gerove ūkiuose, žemdirbystės poveikiu aplinkai.

Dėl šių priežasčių kaimo bei kaimo bendruomenių plėtra vis labiau suprantama kaip kaimo kokybės gerinimas, tausojant, prižiūrint ir tinkamai panaudojant gamtos ir kultūros išteklius. Todėl svarbiausi kaimo bendruomenės plėtros tikslai (gamybos efektyvumo didėjimas, kaimo vietovių gyventojų gyvenimo lygio kilimas ir žmogaus vystymas) yra sietini su aplinkos išsaugojimu, dėl to ir ūkininkavimas nebėra svarbiausias dėmesio objektas kaimo plėtros sferoje, jo vaidmuo keičiasi. Šiuolaikiniai ūkininkai neatsiejami nuo kraštovaizdžio, aplinkosaugos palaikymo, yra poilsio erdvės kūrėjai, gamtinio ir kultūrinio paveldo sergėtojai.

1.2. Kaimo bendruomenės raida ir gyvavimo ciklas

Kaimo bendruomenė ypač būdinga agrarinei epochai. Ją sudarė savarankiški ūkiai, išlaikę tik kai kurias kolektyvines gamybos funkcijas: plėšinių įdirbimas, drėkinimas, savitarpio pagalba, solidarumas santykiuose su kita bendruomene ar valstybine valdžia.

Kaimo bendruomenės samprata ir vaidmuo įvairiuose civilizacijos raidos etapuose bei įvairiose tautose buvo nevienodas.

Senovės Rytų šalyse, Graikijoje ir Romos imperijoje kaimo bendruomenė padėjo susiformuoti kastinei ir antikinei bendruomenei. Viduramžiais kaimo bendruomenė Europos šalyse padėjo susiformuoti klasiinei visuomenei. Ankstyvaisiais viduramžiais egzistavo labai didelės kaimo bendruomenės. Jų kolektyvinei nuosavybei priklausė dirvonuojanti žemė, pievos, ganyklos, miškai. Individualią kaimo bendruomenės nario nuosavybę sudarė ariama žemė, gyvuliai, pastatai. Vyravo laisvas nario darbas su prievolėmis valstybei. Toks dviejų nuosavybės formų derinys darė kaimo bendruomenę labai patvarią, leido jai ilgai egzistuoti. Tačiau vystantis feodalizmui kaimo bendruomenininkas iš žemės savininko virto tik jos sklypo valdytoju. Kaimo bendruomenės smulkėjo, virsdamos kaimo administraciniais vienetais. XIX a. antroje pusėje kaimo bendruomenė Vakarų Europos šalyse beveik išnyko, tačiau Azijos, Lotynų ir Centrinės Amerikos šalyse tebeegzistuoja. Senovės Rusijoje kaimo bendruomenė vadinta verve (VIII – XII a.). Rusijoje ji vadinta miru (XIII – XX a. pr.) ir pogostu (XI – XVIII a.). Kaimo bendruomenė Rusijoje turėjo itin dideles kolektyvines funkcijas ir plačias savivaldos teises. Ji reguliavo žemės naudojimą, rinko kaimo seniūną, organizavo savitarpio pagalbą, pagalvės mokesčių, rekrūtų vykdymą, nagrinėjo civilines ir nedideles baudžiamąsias bylas. Per Stolypino reformą (XX a. pr.) žymiai susilpnėjo.

Galutinai kaimo bendruomenė buvo likviduota tarybinės žemės ūkio kolektyvizacijos laikotarpiu, tačiau jos tradicijos ir joje įgytas kolektyvinio darbo patyrimas savotiškai padėjo kurtis kolūkiams.

Prancūzijoje kaimo bendruomenė (pr. commune) juridiniu asmeniu buvo pripažinta prieš Didžiąją revoliuciją. Ji nuo XVI a. laipsniškai formavosi iš kaimo parapijos. Svarbiausias uždavinys buvo bendrojo turto valdymas. Vokietijoje bendruomenė (vok. Gemeinschaft) susiformavo iš asmeninių junginių, drauge tvarkiusių vietos bei ūkio reikalus. Kaimo bendruomenė vietos reikalus tvarko per jų pačių renkamus organus. Ji turi savo teritorijas ir gyventojus, reglamentinę teisę, o seniau turėjo ir savo teisingumą.²¹

Anglijoje bendruomenė yra ne administracinis ar ūkio vienetas, bet aristokratijai priešingas luomas (ang. Commualty, Commoners, Commons). *Commoners* yra vadinami parlamento bendruomenių rūmų nariai, kurie atstovauja visai Anglijos bendruomenei. Šveicarijoje kaimo bendruomenę tvarko kantonų teisė. Priklausymas bendruomenei sudaro pagrindą kantono ir Šveicarijos pilietybės teisei. Dar kitaip vadinama piliečių bendruomene, kuri yra priešingybė politinei bendruomenei, kuri yra juridinis asmuo su jam suteikta atitinkama savivalda.²²

Lietuvoje kuriantis feodalinei valstybei kaimo bendruomenė buvo vadinama lauku, o jos nariai laukininkais. Ji apėmė tam tikrą žemės plotą su sodžiais ir turėjo kuopos teisumą. Bendruomenėje galiojo paprotinės teisės normos. XIV a. kaimo bendruomenės forma ir pavadinimas pasikeitė. Iš lauko ar kelių laukų atsirado LDK administracinis vienetas valsčiai, kuriuose grupavosi kelių šeimų darbo kolektyvai. Tačiau XVI a. juos išardė Valakų reforma. Kaimo bendruomenė Lietuvoje egzistavo iki kaimų išskirstymo į vienkiemius. Po to išliko tik jos elementai (sueigos, prievolių, pvz., kelių taisymo). Visiškai ji buvo sunaikinta tarybinio laikotarpiu. Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę ir pradėjus žemės reformą, kaime arba mieste gyvenantiems žemės savininkams ar jų palikuonims, vėl atsirado sąlygos kaimo bendruomenei ugdyti ir formuoti atsižvelgiant į šio laikmečio realijas. Ypač kaimo bendruomenės formavimuisi įtakos turi tėviškėnų pagal etnografinius regionus (Žemaičių, Dzūkų, Znavykų, Sėlių ir t. t.), kaimo moterų ūkininkų susibūrusių į draugijas judėjimai.

Kiekvienoje bendruomenėje vyrauja didelė gyventojų įvairovė – atsikėlę gyventojai ir nuolatiniai karta iš kartos gyvenantys, gyventojai, turtingi ir vargšai, įvairaus amžiaus, aktyviai dalyvaujantys bendruomenės veikloje ir visai abejingi. Susiduriama su įvairiomis nuomonėmis, įvairiais poreikiais ir pan. Akivaizdu, kad stiprios, gebančios prisitaikyti prie besikeičiančios ekonominės ir socialinės aplinkos kaimo bendruomenės – svarbus kaimo vietovių pažangos veiksnys. Jų veikla sukuria prielaidas skurdui ir socialinei atskirčiai mažinti, socialinei struktūrai kurtis ir plėstis. Tokio judėjimo išdava – kaimas, gyvenantis visavertį gyvenimą.²³

²¹ Atkočiūnienė, V. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kaunas, p. 28.

²² Atkočiūnienė, V. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kaunas:LŽŪU, p. 28.

Kiekviena bendruomenė yra unikali, ir pagrindinis darbo bendruomenėje tikslas – surasti, pamatyti tą unikalumą ir juo remiantis vystyti bendruomenę. Vystymasis – tai negrįžtamas, tikslingas ir dėsningas materialių ir idealių objektų kitimas. Tik visos trys šio proceso savybės leidžia tvirtinti, kad bendruomenė vystosi. Jei procesas yra grįžtamas, t. y. pasikartojantis, tai liudija, jog bendruomenė tikrai veikia. Jei pokyčiai yra atsitiktiniai, stichiški, tai procesas nedėsningas, patirtis nekaupiami ir negali būti esminių pokyčių. Ilgainiui besivystanti bendruomenė iš esmės pasikeičia ir turime kokybiškai naują organizaciją.²⁴

Kaimo bendruomenės plėtros negalima įsivaizduoti kaip atskiro reiškinių, tai dalis bendro visuomenės vystymosi, pasižyminčio specifiniais bruožais:

- Tai į kaimo žmogų orientuota plėtra;
- Tai procesas, pradėtas bendruomenės viduje;
- Veiksmai inicijuojami „iš apačios“ – bendruomenės, bet susiję su sprendimais priimtais „viršuje“ – nacionaliniame lygmenyje.

Bendruomenių plėtra yra bendra bendruomenės, pagrįstos teritorija, jos ištekliais ir interesais, veikla, nukreipta bendruomenės, galinčios nustatyti ir prioritetizuoti savo poreikius, kelti tikslus ir juos įgyvendinti remiantis tarpusavio pagalbos iniciatyvomis, įtraukimu ir dalyvavimu. Bendruomenių plėtra gali būti apibūdinama kaip rezultatas, tai – bendruomenės (teritorinės arba funkcinės) gebėjimas mobilizuoti savo socialinį, žmogiškąjį ir kitą kapitalą taip, kad galima būtų numatyti procesą, jo kitimą ir atitinkamai reaguoti į vidaus bei išorės pokyčius. Bendruomenių tęstinės plėtros rezultatai apima didesnes pajamas, augančią gerovę, sumažėjusį pažeidžiamumą, stipresnį saugumo jausmą, tinkamesnį gamtinių išteklių naudojimą, aukštesnę gyvenimo kokybę ir didesnes galimybes ateities kartoms.²⁵

Šiaurės Airijoje bendruomenių plėtra yra apibrėžiama kaip procesas, apimantis bendruomeninę veiklą, bendruomenines paslaugas, bendruomeninį darbą ir kitas bendruomenines pastangas – tiek geografines, tiek ir problemomis paremtas – ypatingą dėmesį skiriantis socialiai nuskriaustai, nuskurdusiai ir bejėgiškai visuomenės daliai. Tarp kitų jos vertybių yra ir įtraukimas į veiklą, teisių suteikimas bei pagalba pačiam sau. Kadangi iš esmės tai yra kolektyvinė veikla, tai procesas padedantis suvokti tiek individų, tiek ir grupių potencialą bendruomenėje.²⁶

²³ Ribašauskienė, E., Kairytė, E. (2007). Kaimo bendruomenių ir VVG raida. // <http://www.manoukis.lt/euroukis/index.php?s=37&m=1&t=6> [žiūrėta 2008 – 01 – 20].

²⁴ Atkočiūnienė, V. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kaunas: LŽŪU, p. 29.

²⁵ Atkočiūnienė, V. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kaunas, p. 29.

²⁶ Ten pat, p. 29.

Kaimo bendruomenių veikla per kelerius metus labai suaktyvėjo: 2000 m. buvo tik 10 bendruomenių, o 2006 m. jų įregistruota apie 1200. Kaimo bendruomenės vis aktyviau rengia įvairius projektus, teikiančius naudos kaimo žmonėms, rajono ekonominei, socialinei, kultūrinei, aplinkosaugos sritims. Bendruomenių iniciatyva šalyje suburti 8 kooperatyvai, įsteigta apie 20 paslaugų centrų kaimo vietovėse, 68 kaimo bendruomenės pasinaudojo ES SAPARD parama ir susitvarkė daugelį infrastruktūros objektų, įsivedė vandentiekį, kanalizaciją.²⁷

Bendruomenės veikla grindžiama:

- Gyventojų poreikiais;
- Bendruomenės narių gebėjimais.

Tuo atveju, kai kaimo bendruomenės veikla grindžiama gyventojų poreikiais, žmonės yra sugrupuojami pagal poreikius, jiems užkabinamos „etiketės“ ir pamažu jie tampa vartotojais, vis „augindami“ savo problemas ir poreikius, kad tik gautų pagalbą. Veikla grindžiama narių gebėjimais yra daug įdomesnė ir patrauklesnė veikla. Tereikia atlikti savo kaimo „inventorizaciją“ – kiekvienas žmogus turi sugebėjimų ar yra kažkuo svarbus. Stipri bendruomenė yra ta, kuri pripažįsta šiuos sugebėjimus ir užtikrina, kad šie sugebėjimai būtų išnaudojami.²⁸

Kaimo bendruomenės sėkmingą raidą sąlygoja labai svarbūs ir visi labai susiję vienas su kitu dėsningumai:

- pasitikėjimas;
- tolygi raida – žingsnis po žingsnio;
- gyventojų įtraukimas/dalyvavimas;
- motyvacija – kalbėjimas apie realius dalykus ir suprantama kalba;
- lyderio vaidmuo;
- turimų išteklių įvertinimas ir panaudojimas;
- savos iniciatyvos – žmonės turi jaustis idėjų ir iniciatyvų savininkais;
- partnerystė, bendradarbiavimas, tinklas;
- mokymasis;
- strateginis planavimas;
- skaidrumas ir atvirumas;
- įvertinimo poreikis;
- kaimo vietovės išskirtinumas ir vertingumas.

Gali būti išskiriami šeši pagrindiniai bendruomenių plėtros etapai (žr. 3 pav.):

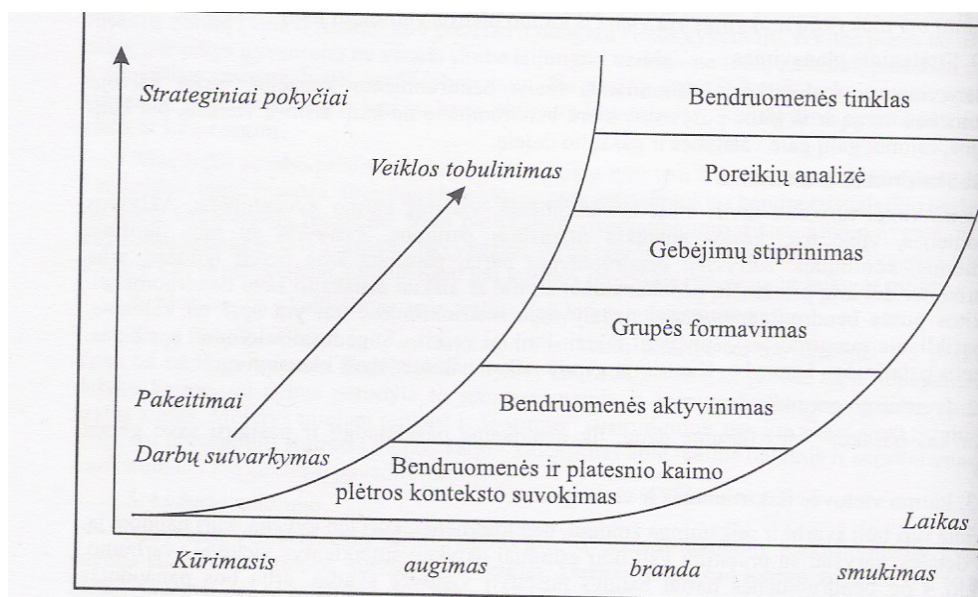
- bendruomenės ir platesnio konteksto suvokimas;

²⁷ Lietuvos kaimo plėtros politika ir vykdyti projektai iki LEADER+. // <http://www.leaderplus.lt/index.php?id=328> [žiūrėta 2007 – 11 – 09].

²⁸ Atkočiūnienė, V. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kaunas, p. 29.

- bendruomenės aktyvinimas;
- grupės formavimas;
- gebėjimų stiprinimas;
- poreikių analizė;
- bendruomenės tinklas.

Bendruomeninis judėjimas – tai kaimo žmonių ir neabejingų kaimo problemoms piliečių bendras ir savanoriškas darbas, norint pagerinti savo bendruomenės gyvenimą.²⁹

3 pav. Kaimo bendruomenės plėtros etapai

Šaltinis. Atkočiūnienė V. Kaimo bendruomenių plėtra. *Kaimo bendruomenių plėtra* (Kolektyvinė monografija). Kaunas, 2004. P.32.

Kiekvieno etapo veiklos pasižymi tam tikrais ypatumais, sunkumais ir sėkmėmis. Labai svarbu, kad plėtojant kaimo vietoves dalyvautų bendruomenių iniciatoriai, bendruomenių, kaimo plėtros konsultantai.

1.3. Kaimo bendruomenių tinklai

Kaimo bendruomenėms, imantis gerinti gyvenimą, kuriant plėtros planus ir vystant idėjas atsiranda poreikis tomis idėjomis pasidalinti su kitais bendraminčiais, o tuo pačiu iš jų pasisemti

²⁹ Bendruomenėms labiausiai trūksta aktyvių žmonių (2006). // <http://www.manoukis.lt/index.php?m=8&s=3922&t=> [žiūrėta 2007 – 02 – 25].

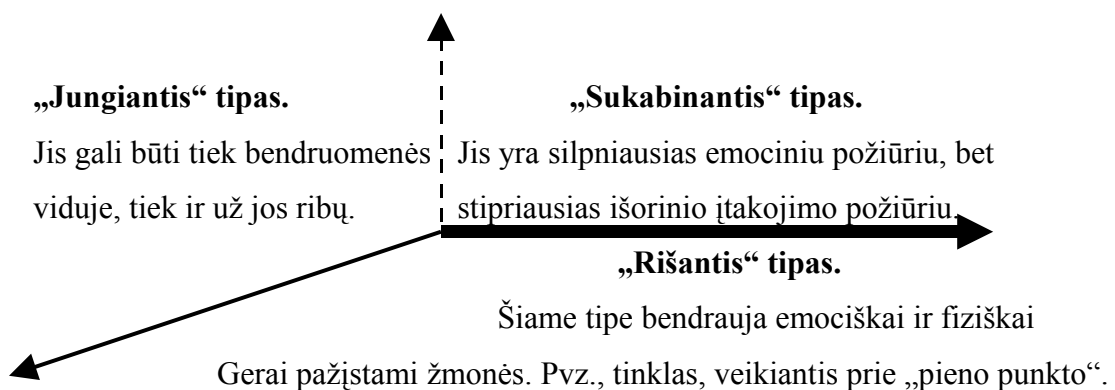
naujų minčių. Yra daug priežasčių kaimo bendruomenėms burtis į sąjungas savivaldybių, apskričių ar nacionaliniu lygiu ar tiesiog kurti neformalius bendravimo ir bendradarbiavimo tinklus.³⁰

Bendruomenių tinklas – tai tinklas, kuris susiformuoja palaipsniui, bendruomenėms tiesiogiai užmezgant ryšius ir pradėdant siekti bendrų tikslų. Tinklas gali būti sukurtas elektroninio ryšio pagalba (virtualūs tinklai) arba tiesiogiai (socialiniai ryšiai tarp bendruomenių).

Kaimo bendruomenių bendri interesai, bendros problemos, bendri siekiai, nuoširdi draugystė, noras dirbti Lietuvos kaimo labui, noras bendradarbiauti ir keistis patirtimi yra tinklą vienijančios gijos. Svarbu yra ir tai, kad kaimo bendruomenių tinklas padeda rengti stiprius kaimo socialinei plėtrai skirtus projektus, kuriuose aktyviai bendradarbiauja skirtingų regionų kaimo bendruomenių nariai.³¹

Augant ir stiprėjant socialiniam kapitalui didėja bendruomenės įtraukimas ir jos veiksmingumas, savanoriškumas tampa priimta norma, kuriasi neformalūs socialiniai tinklai, įtvirtinamos pasitikėjimo ir tarpusavio pasitikėjimo sąveikos normos. Tokie tinklai gali būti trijų tipų ir atlikti įvairias funkcijas (žr. 4 pav.):

1. rišantis tinklas – palaikomas ryšys su žmonėmis, kurie yra „tokie kaip ir tu“, jam būdingi „stiprūs ryšiai“;
2. jungiantis tinklas – palaikomas ryšys su žmonėmis, kurie nėra „tokie kaip tu“, jam būdingi „silpni ryšiai“;
3. sukabinantis tinklas – kuriami ryšiai su žmonėmis turinčiais galių, būdas surasti įtakojimo šaltinių.³²

4 pav. Bendruomenių tinklų funkciniai tipai

Šaltinis. Atkočiūnienė V. Kaimo bendruomenių plėtra. *Kaimo bendruomenių plėtra* (Kolektyvinė monografija). Kaunas, 2004. P. 39.

³⁰Atkočiūnienė, V. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kaunas: LŽŪU, p. 37.

³¹ Poviliūnas, A. (2008). Kviečiame burtis kaimo bendruomenių organizatorius. // <http://www.bendruomenes.lt/news.php?id=161647&strid=11791> [žiūrėta 2008 – 05 – 06].

³²Atkočiūnienė, V. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kaunas: LŽŪU, p. 38.

Lietuvoje yra kaimo bendruomenių, kurios sustiprėjo, pasiekė tokią savo gyvavimo ciklo stadiją, kad pradėjo domėtis, siekti platesnės veiklos ir didesnės įtakos. Tokios bendruomenės ima domėtis bendradarbiavimo ir finansavimo galimybėmis, dalyvauti kaimo bendruomenių mokymo seminaruose, konferencijose ir užmezga naujus ryšius su bendruomenių atstovais iš kitų kaimų ar rajonų. Bendruomenės jungiasi į regionines asociacijas, sąjungas. Įkurta ir sėkmingai veikia Lietuvos kaimo bendruomenių sąjunga.³³ Lietuvos kaimo bendruomenių sąjunga (sutrumpintai LKBS) yra savarankiška Lietuvoje įregistruotų ir veikiančių kaimo bendruomenių visuomeninių organizacijų sąjunga, koordinuojanti bei vykdanči Lietuvos kaimo bendruomenių sąjungos narių pavestus uždavinius bei savo veikla atstovaujanti jos interesams. LKBS atstovauja kaimo bendruomenes iš įvairių šalies regionų ir turi duomenų bazę apie teisiškai registruotas ir veikiančias kaimo bendruomenes, taip pat teikia informaciją kaimo bendruomenėms apie kaimo plėtros programas ir konkursus Lietuvoje ir užsienyje, teikia metodinę paramą ir konsultacijas teisiniais, vadybos, bendruomenių steigimo, poreikių analizės, strategijų kūrimo, projektų rengimo ir paraiškų pildymo klausimais bei skleidžia informaciją apie jų veiklą Lietuvoje ir užsienyje.³⁴

Daugiau kaip pusė visų bendruomenių yra susijungusių į LKBS, kuri įsteigta prieš ketverius metus, susijungus 7 kaimo bendruomenėms, šiuo metu ji jungia 880 bendruomenių. Didžioji dalis darbų nuveikiama žmonių entuziazmo ir noro padėti kitiems dėka. Pasak LKBS pirmininkės Godos Burokienės, bendruomenių veikla – kultūrinių renginių organizavimas, infrastruktūros gerinimas, darbo vietų kūrimas, socialinių paslaugų teikimas, švietimas. Pradėję nuo kuklių renginių savo kaimuose, bendruomenių atstovai dabar dirba ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygiu, dalyvauja PREPARE (Partnerystės kaimo Europoje) ir ERA (Europos kaimų aljanse) veikloje.³⁵

Kaimo bendruomenių tinklo vizija - veiklios, sujungtos, priklausančios ir tolydžios Plungės rajono kaimo bendruomenės, prisidedančios prie klestinčios, lygiateisės, taikios ir stabilios visuomenės. Kaimo bendruomenių tinklo misija – sustiprinti kaimo bendruomenių, ypač tų, kurios yra labiausiai nukentėjusios raidos ir plėtros procese, atstovavimą ir paramą. Kaimo rėmimo tinklo infrastruktūra yra labai svarbi didinant egzistuojančių grupių įvairovę kaimo bendruomenėse ir įgalinant kaimo gyventojus veikti aktyviau keičiant jų pačių vietovę.

1.4. Kaimo bendruomenių veikla

---

³³Ten pat, p. 40.

³⁴ Lietuvos kaimo bendruomenių sąjunga. // <http://www.lkbs.lt/index.php?1856906939> [žiūrėta 2008 – 02 – 25]

³⁵ Bendruomenėms labiausiai trūksta aktyvių žmonių (2006). // <http://www.manoukis.lt/index.php?m=8&s=3922&t=> [žiūrėta 2007 – 02 – 25].

Kaimo bendruomenių atsiradimą įtakoja toje teritorijoje gyvenančių žmonių aktyvumas ir noras veikti. Kaimo bendruomenės susikūrė ir vystosi todėl, kad asmuo nori padėti sau ir aplinkiniams sprendžiant ekonomines - socialines problemas ir, esant reikalui, spręsti konfliktus. Bendruomenės veikla grindžiama: gyventojų poreikiais ir bendruomenės narių gebėjimais.

Tuo atveju, kai kaimo bendruomenės veikla grindžiama gyventojų poreikiais, žmonės yra orientuojami į poreikius, jiems užkabinamos "etiketės" ir pamažu jie tampa vartotojais, vis "augindami" savo problemas ir poreikius, kad tik gautų pagalbą. Veikla, kuri grindžiama narių gebėjimais yra jiems daug įdomesnė ir patrauklesnė veikla. Tereikia atlikti savo kaimo "inventorizaciją" - kokių kiekvienas žmogus turi sugebėjimų, ir yra kuo svarbus. Stipri bendruomenė yra ta, kuri pripažįsta šiuos sugebėjimus ir užtikrina, kad šie būtų išnaudojami.³⁶

Bendruomeninė kaimo veikla reiškiasi per bendras talkas, įvairius renginius - sporto varžybas, koncertus, parodas, susitikimus su žymiais žmonėmis ir pan. Kai kurios bendruomenės kartu su savivaldybe rūpinasi nuvežti moksleivius į toli esančias mokyklas, moko ir mokosi dirbti kompiuteriais, tvarko kultūrinį paveldą (dvarus, kultūros namus), rūpinasi aplinka (sodina medžius, gerina kelius), restauruoja turimas patalpas, kur įkuria bendruomenės centrus, bibliotekas, jaunimo laisvalaikio centrus, pagyvenusių žmonių klubus ar pan. Savo darbo rezultatais žmonės džiaugiasi per įvairias šventes: Užgavėnes, Velykas, minėjimus, žemiečių susitikimus. Norėdami save parodyti ir į kitus pasižiūrėti, kaimo gyventojai į svečius kviečiasi kitas bendruomenes, varžosi su jomis krepšinio aikštelėje, prie vaišių stalo, lenktyniauja dainuodami dainas, rengdami tekstilės, keramikos gaminių, medžio dirbinių parodas, pristatydami savo poetus, šokių kolektyvus. Nevengiama į renginius pakviesti savivaldybės, seniūnijos atstovų, Seimo narių.

Daugumos kaimo bendruomenių vykdoma veikla apima platų jų poreikių spektrą: tai laisvalaikio praleidimas, kultūrinių renginių organizavimas, aplinkos tvarkymo talkų rengimas, jaunimo bei vaikų laisvalaikio užimtumo organizavimas, bendruomenės atstovavimas vietos valdžios institucijose, socialinių paslaugų užtikrinimas vietos gyventojams, rūpinimasis bendruomenės narių saugumu. Ateityje bendruomenės numato užsiimti darbais, susijusiais su informacinių technologijų infrastruktūros ir gebėjimų ugdymu, bendruomenės narių švietimu, moterų ir jaunimo užimtumu, gyvenamosios aplinkos puoselėjimu. Ši plėtra susijusi su Europos Sąjungos struktūrinių fondų panaudojimo galimybėmis.³⁷

Remiantis Vilniaus universiteto Socialinių studijų centro 2004 m. atlikto tyrimo rezultatais, galima išskirti penkias prioritėtines kaimo bendruomenių veiklos sritis:

1. telkti vietos gyventojus bendrai veiklai, jų bendruomeniškumo ir pilietiškumo ugdymui;

³⁶Atkočiūnienė, V. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kaunas: LŽŪU, p. 29.

³⁷Ribašauskienė, E, Tunaitienė, R (2005). Bendruomeninis judėjimas ir partnerystė// *Lietuvos kaimo raida*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, p. 92.

2. spręsti bendruomenės ekonomines, socialines, aplinkosaugos ar kitokias problemas;
3. organizuoti kultūros ir sporto renginius bei vaikų ir jaunimo užimtumą;
4. atgaivinti ir išsaugoti tradicijas, puoselėti etnokultūrą, užsiimti kraštotyra;
5. rengti įvairius mokymus, skleisti informaciją apie vietos bendruomenės veiklą.³⁸

Kiekvienai bendruomenei būdingi saviti veiklos bruožai, nes bendruomenę sudaro individų grupė. Bendruomenių veikloje dalyvauja įvairių sričių specialistai: pedagogai, dvasininkai, ūkininkai. Kiekvienoje grupėje yra žmonių, turinčių skirtingas nuomones, skirtingą pasaulėžiūrą, supratimą apie supančią aplinką ir pan. Kiekvienas bendruomenės narys yra individualus savo gebėjimais. Nepaisant to, juos sieja bendras požiūris bendruomeninei veiklai, kartais labai skirtingai suprantamas įvairių šios veiklos dalyvių.

Bendruomenių lyderiai turėtų jautriai reaguoti ir būti pasirengę padėti dažnai neišgirstoms, o kartais - ir atskirtoms bendruomenės narių grupėms, sudaryti jiems galimybes aktyviai įsitraukti į daugumai priimtina veiklą. Dažnai toks požiūris gali skirtis su kitų interesais ir išankstiniu nusistatymu. Paprastai labiausiai suinteresuotoms atskiroms grupėms trūksta pasitikėjimo savimi arba tikėjimo, kad ryžtųsi dalyvauti veikloje.³⁹

Kalbant apie bendruomenės aktyvinimą, svarbu akcentuoti dvi išėities pozicijas. Pirmąją lemia tai, kad daugelis bendruomenių problemų yra tarpusavyje susijusios. Jei vietos ekonominė padėtis bloga, tai dažniausiai būna prasta ir jo infrastruktūra bei gyvenimo sąlygos. Todėl problemos sprendžiamos integraliniu veikimo būdu, t.y. į visas problemas: būsto sąlygas, technologines naujoves, sveikatą ir pan. žiūrima kaip į tarpusavyje susijusias sritis.

Antroji išėities pozicija paremta principu sutelkti kuo daugiau gyventojų iniciatyvų. Kaip teigia M. Spierts svarbiausia ne sušvelninti problemas ar laukti, kol jas išspręs valdžios institucijos, bet visiems drauge jas įvardyti ir patiems imtis spręsti.⁴⁰

Kitas aktyvinimo aspektas - švietimo akcentavimas, yra siejamas su veikla, kurios tikslas – padėti žmonėms susiformuoti mokymosi motyvaciją. M. Knowlesas integruodamas visas žinomas motyvacijos teorijas į vieną schemą, teigia, kad kiekvieno elgesio atskirą aktą lemia poreikiai ir aplinka.⁴¹

Sėkminga kaimo bendruomenių veikla bus tuomet, jei bendruomenė bendradarbiaus su darbo birža, socialinės rūpybos skyriumi, Bažnyčia ir kitomis bendruomenės teritorijoje veikiančiomis

³⁸Poviliūnas, A., Gegužienė, V., Žiliukaitė, R. (2004). *Lietuvos kaimo bendruomenių sąjūdis*. Socialinių studijų centras, Vilniaus Universitetas.

³⁹McAlinden, G. ir Kaimo bendruomenių partnerystės programos grupė (2004). *Veiksmingos partnerystės grupės*. Vilnius.

⁴⁰Spierts, M (2003). *Balansavimas ir aktyvinimas. Metodškai organizuotas sociokultūrinis darbas*. Vilnius: VU.

⁴¹Barkauskaitė, M. (2006). *Suaugusiųjų pedagogikos gairės*. Vilnius.

institucijomis. Bendromis jėgomis galima inicijuoti infrastruktūros bei kitus projektus, prašyti savivaldybės lėšų viešųjų darbų programoms (nedarbui mažinti), kompiuteriniam raštingumui kelti, pažliugusiems keliams prie gydymo ir kitų svarbių įstaigų nusausti.⁴²

Gladius bendradarbiavimas, partnerystės ryšių užmezgimas su kitomis rajono nevyriausybinėmis organizacijomis, vietinė valdžia gali būti vienas iš būdų sustiprinti kaimo bendruomenės poveikį.

Bendradarbiavimas padeda užmegzti gerus darbinius ryšius ir palankius santykius tarp žmonių, grupių ir organizacijų. Užmegzti ir palaikyti tokius ryšius yra abipusiai naudinga. Bendradarbiavimo ir kontaktų palaikymo vertė ir pranašumai didėja labiau, kuo aktyviau šioje veikloje dalyvaujama, o kuo daugiau daroma, tuo tampama efektyvesniais. Bendradarbiavimas yra naudingas dėl šių priežasčių:

- Padeda plėtoti labiau koncentruotą ir realų požiūrį savo darbe, kai jau buvo matyta, ką buvo galima padaryti panašiose situacijose;
- Susidaro kolektyvinių veiksmų arba bendrų resursų panaudojimo galimybės, siekiant efektyviau išspręsti problemas;
- Dalijimasis idėjomis ir informacija padeda išvengti darbo dubliavimo, nereikalingų ar beprasmiškų veiksmų;
- Apsijungus galima pasiekti tokių rezultatų, kurių būtų neįmanoma pasiekti veikiant atskirai grupei arba bendruomenei, pavyzdžiui, vyriausybės politikos arba resursų paskirstymo pakeitimas;
- Bendradarbiaujant sukuriama naujos idėjos ir galimybės naujoms iniciatyvoms arba požiūriams, kurie anksčiau nebuvo svarstyti;
- Mokymasis iš kitų grupių patirties. Dažnai geriausiai galima pasimokyti iš kitų grupių nesėkmių istorijų, taip pat ir iš jų pasiekimų;
- Grupės nariai įgyja pasitikėjimo ir motyvacijos imtis veiksmų savo veiklos srityje.⁴³

Tarptautinio bendradarbiavimo tikslas - plėtoti tarptautinius kultūros mainus, skleisti ir pristatyti nacionalinę kultūrą užsienyje, prisidėti formuojant patrauklų Lietuvos valstybės įvaizdį. Tarptautiniai ryšiai taip pat padeda plėtoti ir šalyje vykstančius kultūros procesus.⁴⁴ Kad tarptautinis bendradarbiavimas būtų sėkmingas, būtinas bent vienas nuolatinis kontaktinis asmuo, kuris gali užtikrinti bendrijos veiklos tęstinumą ir skiriantis reikiamą savo laiko dalį tarptautinei veiklai. Į komandą reikia įtraukti žmogų, puikiai mokantį atitinkamų užsienio kalbų. Tačiau to nepakanka, visi

⁴² Maskoliūnaitė, D. (2003). Kaimo bendruomenės įsitvirtina. *Mano ūkis*, 3 (10), p. 52.

⁴³ Baltijos šalys: Kaimo bendruomenių partnerystės programa (2001).

⁴⁴ Malinauskaitė, J.M. *Projektų ruošimo pagrindai*. <http://www.kaunorvvg.lt/index.php/lt/dokumentai/projektavimas/>. [žiūrėta 2008-03-30].

darbuotojai turi tikrai domėtis tarptautiniu ir tarpkultūriniu bendradarbiavimu ir atsidėti tam. Būtina visiems kaimo bendruomenės partneriams deramai paaiškinti tarptautinio bendradarbiavimo sutarties būtinumą, loginį pagrindą ir esminių elementų turinį. Jie to proceso dalyviai turi būti nuo pat pradžių; be to, reikia pasidomėti jų konkrečiais interesais, asmeniniais lūkesčiais ir tikslais. Komandoje turi būti žmonių, turinčių reikiamų vadybos įgūdžių ir patirties. Jeigu įmanoma, reikėtų bent vieno komandos nario, turinčio tarptautinio bendradarbiavimo patirties, arba reikėtų pasirūpinti, kad prireikus būtų galima kreiptis į tam tikros srities specialistus ir praktikus.

Tarptautinis bendradarbiavimas sudaro galimybę naudotis naujomis idėjomis, skatina naudotis tarptautine patirtimi ir kompetencija, leidžia rinktis iš didesnio naujų partnerių skaičiaus. Ši veikla skatina tarpusavio supratimą tarp skirtingų kultūrų ir tikėjimų, sudaro galimybę lengviau įgyti naujų įgūdžių ir gebėjimų, kadangi bendraujant su užsienio partneriais reikia išmanyti ne tik jų kalbą, bet ir kultūrą. Tai yra svarbi kaimo bendruomenių plėtros ypatybė.

1.6. Kaimo bendruomenės plėtros sėkmės veiksniai

Daugiausia dėmesio šiame darbe skiriama kaimo bendruomenių plėtrai. Todėl pabrėžtina, kad kaimo bendruomenių plėtros procesu siekiama bendruomenių potencialo (pasirengimo) didėjimo. Tiek bendruomenių plėtra, tiek bendruomenių potencialo didinimas darbe suprantami kaip bendruomeniniai (grindžiami bendruomenės poreikiais ir interesais) ir įtraukiantys (besiremiantys aktyviu bendruomenių žmonių dalyvavimu) procesai. Bendruomenių plėtra nebūtinai turi remtis tiesioginiu žmonių dalyvavimu (labai dažnai taip nėra), tačiau tokiu atveju bendruomenių plėtra nedidina bendruomenių potencialo. Šio reiškinio pavyzdys gali būti valdžios institucijų iniciatyva konkrečioje bendruomenėje kurti ir kontroliuoti reikiamas paslaugas. Taip sukuriama naujų darbo vietų, parengiamos naujos programos ir paslaugos gyventojams, tačiau patys gyventojai niekaip neprisideda prie jų kūrimo.⁴⁵

Viena vertus, kaimo bendruomenių ekonominė gerovė auga, tačiau gebėjimas savarankiškai įveikti iškylančius sunkumus, įtakoti savo gerovę ilgalaikėje perspektyvoje nedidėja, taigi nedidėja nė bendruomenių potencialas. Labai svarbu, kad bendruomenių potencialas būtų didinamas prisiderinant prie bendruomenės plėtros procesų. Tai reiškia, kad priklausomai nuo bendruomenių situacijos, sėkmingai plėtrai svarbu ugdyti lyderystės ir strateginio mąstymo įgūdžius, rasti

---

⁴⁵ Bendruomenės plėtra. Praktinis vadovas (2004). Kaunas: Petrašiūnų bendruomenės centras, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo institutas, p. 9.

reikalingų išteklių ir puoselėti plėtrai neprieštaraujančias vertybes. Tik tada kaimo bendruomenių nariai bus pasirengę išnaudoti naujai atsirandančias galimybes.

Kas yra bendruomenių plėtra? Plėtra paprastai suprantama kaip ko nors augimas ar didinimas. Industrinėje epochoje plėtra buvo suprantama kaip gamybos greičio, tūrio ar apimties didinimas. Paprastai kalbant, plėtra reiškė *daugiau*. Tačiau toks kiekybinis plėtros suvokimas dabar vis labiau kritikuojamas. Pirmiausia dėl to, kad *daugiau* ne visuomet *reiškia geriau*. Šiuo metu plėtros sąvoka ne visuomet reiškia augimą arba didėjimą, bet veikiau *keitimą* (kaitą). Taigi plėtra gali reikšti, kad ko nors atsiranda *daugiau*, bet taip pat gali reikšti, kad kas nors keičiasi, tampa geriau. Kaimo bendruomenių plėtra siekia keisti (gerinti) tuos reiškinius, procesus, žmonių santykius, ekonomines ir darbo galimybes, aplinkos sąlygas, elgesio būdus, kurie reikšmingi žmonių gyvenimo kokybei. Taigi bendruomenių plėtra pirmiausia turi būti suprantama kaip kaitos metodas, kaip būdas išgyventi kaitą. Kaimo bendruomenių plėtra nėra:

- trumpalaikis problemos bendruomenėse sprendimas ar dalinis šios problemos įtakojimas;
- veikla, kuria siekiama riboti dalies bendruomenių žmonių dalyvavimą;
- iniciatyva, atsieta nuo kitų bendruomenių veiklos sričių.⁴⁶

Kaimo bendruomenių plėtra yra nuolatinis bendruomenių „statymas“, „auginimas“, taigi procesas nemažiau svarbus už rezultatus. Pabrėžtina, kad bendruomenių plėtroje svarbu ne tik tai, kas pasiekta, bet ir visas kelias, nueitas siekiant užsibrėžtų tikslų. Vienas didžiausių bendruomenių plėtros sunkumų - suderinti strateginius ilgalaikius sprendimus su kasdieninėmis realijomis, reikalaujančiomis neatidėliotinių sprendimų ir sparčių veiksmų, t. y. reikia dirbti šiandien būtinus darbus, bet nepamiršti nė ateičiai svarbių darbų. Apskritai kaimo bendruomenių plėtra yra planingas visų bendruomenių gerovės dalių (ekonominės, socialinės, kultūrinės ir aplinkos) įtakojimas (gerinimas). Tai procesas, per kurį bendruomenių žmonės skatinami burtis bendrai veiklai ir spręsti bendras problemas. Bendruomenių plėtros mastelis gali keistis nuo nedidelės veiklos mažoje žmonių grupėje iki labai didelės iniciatyvos, įtraukiančios visas bendruomenes. Nepriklausomai nuo veiklos mastelio, bendruomenių plėtra taps efektyvi, kai ji bus:

- pradėta ir remiama bendruomenių žmonių;
- gerai suplanuota;
- ilgalaikė;
- teikianti naudos bendruomenėms;
- nešališka ir skatinanti žmonių dalyvavimą;
- grindžiama geros (sėkmingos) praktikos pavyzdžiais;
- visybiška ir suderinta su platesniu rajono kontekstu.

⁴⁶ Bendruomenės plėtra. Praktinis vadovas (2004). Kaunas: petrašiūnų bendruomenės centras, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo institutas, p. 10.

Svarbiausias kaimo bendruomenių plėtros rezultatas yra gyvenimo kokybės (gerovės) augimas. Efektyvi bendruomenių plėtra turi būti naudinga visiems bendruomenių žmonėms ir skatinti jausti atsakomybę vienas kitam. Efektyvioje bendruomenių plėtroje turi būti pripažįstama:

- skirtingų interesų bendruomenėse įvairovė;
- glaudūs ekonominių, socialinių, kultūrinių ir aplinkos reikalų ryšiai;
- bendruomenių plėtros sąsajos su bendruomenių potencialo didėjimu.⁴⁷

Sėkmingai bendruomenių plėtrai būtinas tam tikras pradinis bendruomenių potencialas. Bendruomenių plėtros procese šis potencialas toliau didinamas, žmonėms padedama spręsti kasdienes problemas, išskirti bendrus rūpesčius ir suderinti skirtingus interesus. Tačiau bendruomenių plėtra nevyksta savaime, ji reikalauja sąmoningai ir nuosekliai dirbti įgyvendinant pokyčius dėl bendruomenių gerovės. Kaimo bendruomenių plėtra – „iš apačios“ veikiantis procesas, per kurį bendruomenės:

- mažina žmonių abejingumą, skurdą ir kančią;
- kartu planuoja ir organizuoja;
- kuria sau naujas galimybes;
- įgalina save veikti;
- tampa labiau atsakinga;
- įtakoja darbo vietų atsiradimą ir didina ekonomines galimybes;
- siekia socialinių, ekonominių, kultūrinių ir aplinkosaugos tikslų.

1.6. Kaimo bendruomenių plėtros ištekliai

Vykstant daugeliui pokyčių ir panaudojant investicijas pastaraisiais metais Lietuvos kaimas tapo patrauklia erdve ne tik žemės ūkio veiklai, gyvenimui, bet ir poilsiui: su išplėta gamybine ir socialine infrastruktūra, išsilavinusių ir iniciatyvių žmonių bendruomene, sveika aplinka ir gražiu kraštovaizdžiu. Vis gausėjantys poilsiautojų srautai verčia susimąstyti apie turistinės veiklos plėtrą ir galimybes sėkmingai panaudoti turimus kaimo išteklius bei kūrybingai puoselėti kultūrinį, istorinį, etninį, tuo pačiu ir kulinarinį paveldą. Didėjanti ES struktūrinių fondų ir programų parama kaimo bendruomenių veiklai verčia jas atidžiai analizuoti vietovės gamtinį, ūkinį, ekonominį bei socialinį potencialą ir panaudoti jį kaimo bendruomenių plėtrai ir kaimo atnaujinimui. Kaimo bendruomenės

---

⁴⁷ Ten pat, p. 12.

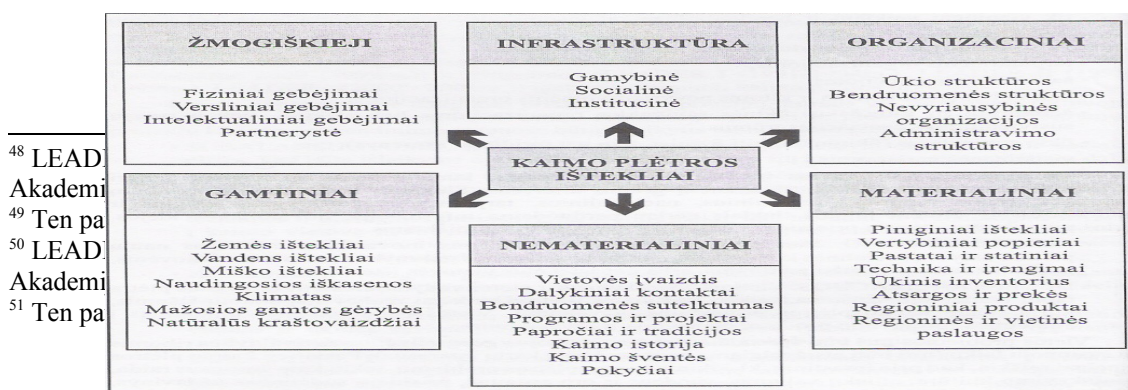
veiklos plėtra kaimo vietovėse yra neatsiejama nuo natūralios gamtinės aplinkos, techninės, socialinės infrastruktūros panaudojimo.⁴⁸

Daug istorinio, etninio, kultūrinio paveldo, gamtos ir landšafto išymybių yra įvairiuose Lietuvos regionuose ir kaimiškosiose vietovėse. Paklausios trumpos poilsinės kelionės bei ekskursijos, ypač didelę paklausą turi poilsis kaimo turizmo sodybose, populiarios neorganizuoto poilsio formos. Dėl šių priežasčių įvairių formų turizmo plėtra kaimo vietovėse tampa viena reikšmingiausių veiklų diversifikuotoje vietos ekonomikoje. Tai ne tik naujų pajamų šaltinis kaimo gyventojams, tiesiogiai teikiantiems paslaugas keliautojams ir poilsiautojams, bet naujos darbo vietos, papildomų paslaugų ir prekių pardavimas, kaimo aplinkos bei infrastruktūros plėtra, pagaliau kultūriniai mainai, socialinis dialogas tarp įvairių sluoksnių žmonių. Tačiau turizmo plėtra kaimo vietovėse turi ne tik privalumų, bet ir trūkumų: tai gamtinių išteklių niokojimas aktyvaus poilsio metu, kaimo gyvenimui būdingos ramybės praradimas, pagaliau šiukšlės, triukšmas, konfliktai tarp vietos gyventojų ir atvykstančiųjų.⁴⁹

Svarbi kaimo bendruomenės plėtros dalis yra paveldas. Lietuva turi turtingą istorinį kultūros paveldą, gyvas krašto etnokultūrinės tradicijas, istorinius ir kultūrinius ryšius su kitoms šalimis. Tačiau paveldo objektai yra prastos būklės ir nepritaikyti viešiesiems poreikiams ar turizmui. Tad aktyvus istorinio, gamtos ir kultūros paveldo pritaikymas turizmui bei viešiesiems poreikiams išplės kultūrinio, pažintinio turizmo, aktyvaus poilsio ir sveikatingumo, ekoturizmo, dalykinio turizmo veiklos sritis ir padės mažinti neigiamas sezoniškumo pasekmes paslaugų verslui ir kurortų veiklai.⁵⁰

Daugeliui kaimo vietovių turizmas gali tapti vietos plėtros svertu. Gerai išplėtotas turizmas daro didelį postūmį tradicinėms ekonominėms veikloms ir padeda geriau panaudoti vietos kultūrinius išteklius, suteikia vietos jaunimui puikias įsidarbinimo galimybes bei stabdo kaimo gyventojų migraciją. Deja, turizmas nėra visų plėtros problemų sprendimo panacėja ir, beje, ne kiekviena kaimo vietovė yra tam tinkama.⁵¹

Ištekliai gali reikšti skirtingus dalykus, priklausomai nuo konteksto, kuriame ši sąvoka vartojama. Dažniausiai, kalbant apie išteklius, turimi galvoje pinigai, tačiau kaimo bendruomenių plėtros kontekste tai gali reikšti daug daugiau, negu vien pinigus. Bendruomenių plėtroje naudojamos žmogiškaisiais, finansiniais, infrastruktūros, gamtos ir kultūros ištekliais. Kaimo ir kaimo bendruomenių plėtros ištekliai pateikti 5 pav.

5 pav. Kaimo ir kaimo bendruomenių plėtros ištekliai

Šaltinis. Atkočiūnienė V. Kaimo plėtra: samprata, principai, ištekliai. *Kaimo bendruomenių plėtra* (Kolektyvinė monografija). Kaunas, 2004. P.14.

Žmogiškieji ištekliai susiję su žmonėmis. Žmonės – kaimo bendruomenių plėtros pagrindas, todėl žmoniškųjų išteklių plėtojimui turi būti skiriama ypač daug dėmesio, nepakanka tiesiog įtraukti žmones į veiklą. Svarbu bendruomenių plėtroje turėti tinkamų žmonių su deramu išsilavinimu, įgūdžiais ir gebėjimais tinkamose darbo vietose. Tai nėra lengva, nes dažnai abejojama, kas galėtų atlikti tam tikrus darbus, kokie įgūdžiai būtini tiems darbams arba kur įgyti reikiamų įgūdžių. Atitinkami vaidmenys atitinkamiems žmonėms, žmoniškųjų gebėjimų ir kompetencijų didinimas apibendrintai vadinami žmoniškųjų išteklių plėtra. Žmoniškųjų išteklių plėtojime pabrėžiama žmonių ir jų gebėjimų svarba bendruomenių plėtrai. Skirtingai negu gamtiniai ištekliai, žmogiškieji ištekliai yra atsinaujinantys – žmonės mokosi, įgyja naujų įgūdžių, keičiasi jų vertybės. Žmogiškieji ištekliai apima:

- sveiką gyvenimo būdą;
- sveikas ir darnias šeimas;
- švietimą, mokymąsi ir kompetencijos ugdymą;
- karjeros planavimą ir darbo galimybes;
- efektyvias teises įdarbinimo normas;
- kompensacijas ir pensijas;
- žmogaus teises ir darbo įstatymus.⁵²

Finansinių išteklių sąvoka lengvai suprantama. Žinoma, dažniausiai ji reiškia pinigus. Taip pat aišku, kad pinigų gauti įmanoma. Tačiau nėra paprasta rasti ir sėkmingai pritraukti finansinių išteklių bendruomenių iniciatyvoms remti. Kaip svarbu, kad tinkamus darbus dirbtų tinkami žmonės, taip svarbu ir sukaupti reikiamų pinigų reikiamu laiku. Tradiciškai bendruomenių plėtra finansuojama iš ekonominės plėtros, mokesčių mokėtojų arba valstybės paramos. Tačiau toks finansavimas neleidžia bendruomenėse įgyvendinti programų, kurių valstybė ar verslas nelaiko

⁵² Bendruomenės plėtra. Praktinis vadovas (2004). Kaunas : Petrašiūnų bendruomenės centras, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo institutas p. 13.

svarbiomis. Todėl svarbu ieškoti ir kitų finansavimo šaltinių. Finansinių išteklių paieška yra visavertis ir sudėtingas darbas. Finansiniai ištekliai apima:

- finansų paiešką ir paraiškų rašymą;
- bankus, kredito unijas ir kitas finansines institucijas;
- bendruomenių fondus;
- galimybes naudotis investiciniais fondais;
- kooperatyvus;
- lėšų skolinimo taisykles ir patarimus.⁵³

Infrastruktūra yra vienas išteklių, būtinų sėkmingai bendruomenių plėtrai. Planuojant bendruomenių plėtros veiklą, būtina apibrėžti, kokia infrastruktūra joms reikalinga, kaip nauji dalykai derinsis su esamais ir ar prireiks naujai sukurtus dalykus derinti su jau esamomis sistemomis. Bendruomenių plėtros veikla dažnai turi savo infrastruktūrą (dirbančią komandą, organizacijas, pastatą, darbo būdus ir t. t.), kuri turi veikti darniai su kitomis struktūromis. Ji apima:

- pastatus;
- transporto tinklus;
- komunikacijų sistemas;
- elektros, vandentiekio, kanalizacijos, šilumos tinklus;
- politines struktūras;
- bendruomenėse veikiančias taisykles ir normas;
- lyderystę skatinančias ir palaikančias struktūras.

Gamtos ištekliai yra visi tie ištekliai, kuriuos teikia gamta. Labai dažnai bendruomenių plėtra susijusi su gamtos išteklių gavybos pramone, kuriančia bendruomenėse darbo vietas ir didinančia bendruomenių gerovę. Tačiau nederamai valdoma gavybos pramonė nėra tvari (ilgalaikėje perspektyvoje ji gali tapti kenksminga). Viena esminių bendruomenių plėtros dalių yra deramas rūpinimasis aplinka ir deramos pusiausvyros tarp ekonominių, socialinių ir aplinkosaugos prioritetų išlaikymu. Plungės rajonas priskiriamas prie labai didelį rekreacinį potencialą turinčių teritorijų ir įeina į Platelių – Telšių – Varnių rekreacinį arealą, kurio vystymosi prioritetas - gamtinio ir pažintinio turizmo plėtra. Plungės rajone yra 9 saugomos teritorijos, kurių bendras plotas 27622 ha, tai sudaro apie 25% visos Plungės rajono teritorijos. Rajono miškingumas yra 37,9 %, tai yra tik nežymiai daugiau nei Lietuvos vidurkis (31,2 %), didžiausią rekreacinį potencialą turi Žemaitijos nacionalinio parko miškų masyvai, Šateikių, Kulių, Stalgėnų-Milašaičių miškų masyvai.⁵⁴ Vandens telkinių ištekliais Plungės rajonas yra vienas patraukliausių turizmo plėtrai čia yra 28 valstybinės reikšmės vandens telkiniai. Nors

⁵³ Ten pat, p. 13.

⁵⁴ Turizmo plėtra Plungės rajone. Galimybių studija (2005). VŠĮ “Socialinės ir ekonominės plėtros centras”, p. 6.

rajonas nepasižymi ypatingai unikalių gamtinių vertybių gausa, tačiau jų pakanka formuoti pažintinius turistinius traktus.

Kultūros ištekliai. Plungės rajone yra gana daug ir įvairių kultūrinių išteklių, kurie gali įtakoti turizmo plėtrą rajone. Urbanistinį Plungės rajono paveldą sudaro Plungės miestas ir nedideli amatininkų miesteliai. Rajone nėra tarptautiniu mastu itin svarbių urbanistinių vertybių, tačiau rajone jas galima panaudoti kompleksiskai, apjungiant su gamtinėmis ar kitomis kultūrinėmis vertybėmis. Vertinant Plungės rajono architektūros paveldą paminėtinas, Plungės (Oginskių) dvaras, kaip reprezentatyviausias architektūrinis paminklas. Didžiąją dalį architektūros paminklų sudaro bažnyčios statinių kompleksai bei etnografinės architektūros statiniai. Vertinant Plungės rajono istorinius paminklus galima išskirti du svarbiausius istorinio paveldo objektus – sovietinę karinę bazę Plokštyneje bei istorinę vietovę Gandinga. Rajone yra dailės, technikos ir archeologijos paminklų, kuriuos būtų galima panaudoti kuriant įvairius pažintinius maršrutus.

Taigi gamtos ir kultūros išteklių naudojimą sąlygojantys veiksniai, kaip ir patys ištekliai, yra labai įvairūs tiek savo prigimtimi, tiek ir pobūdžiu. Nepaisant to, išteklių klasifikavimas padeda lengviau suvokti jų įvairovę ir išteklių naudojimo pokyčių dėsningumus. Ozolinčius R. išskyrė tokias gamtos ir kultūros išteklių naudojimą sąlygojančių veiksnių grupes:

- *žmogus, visuomenė.* Gamtos ir kultūros išteklių naudojimą lemia ne tik žmonių skaičiaus augimo tempai, darbo jėga (žmonių sugebėjimai ir kvalifikacija), bet ir kiti veiksniai – žmogaus požiūris į gamtą, kaimo bendruomenė, papročiai, tradicijos, religija. Todėl tenka pripažinti, kad pats žmogus visuomenėje yra pagrindinis veikėjas išteklių naudojimo procese. Nebūtų žmogaus, nebūtų naudojami ir ištekliai;

- *rinka ir ekonomika.* Žmogus plėtoja pramonę, energetiką, transportą, sukuria rinką, kurioje veikia jos dėsniai, o šie veikia gamtos ir kultūros išteklių panaudojimą. Ši veiksnių grupė labiausiai siejasi su žmogiškuoju veiksnium;

- *išteklių savybės.* Pačių išteklių savybės (gausa, tipas, teritorinis – erdvinis išdėstymas ir kt.) gali lemti išteklių naudojimą.⁵⁵

Veiksniai nėra pastovūs – jie kinta patys ir keičia savo poveikį naudojant išteklius. Pavyzdžiui, pirmykščiam žmogui miškas buvo pagrindinis maisto šaltinis, o vėliau, didėjant žmonių skaičiui, natūraliai randamo maisto ėmė stigti, ir žmogus buvo priverstas užsiimti žemdirbyste ir gyvulininkyste. Ozolinčius R. iškelia kultūros reikšmę naudojant išteklius. Kultūrą jis supranta kaip visumą tokių visuomenės savybių, kaip pažiūra į vertybes, techniniai ir organizaciniai sugebėjimai,

⁵⁵ Ozolinčius, R. (2001). Aplinkos ištekliai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. P. 20.

politiniai ir socialiniai santykiai.⁵⁶ Taip pat gamtos ir kultūros išteklių naudojimą lemia ne vien tik racionalūs motyvai bei visuomenėje vyraujančios filosofinės pažiūros, bet ir dalykai, iš pirmo žvilgsnio, atrodo, neturintys jokio ryšio su išteklių naudojimu ir ekonominiais klausimais, tai papročiai, tradicijos ir kt.

1.7. Lietuvos kaimo bendruomenių plėtros problemos ir tendencijos

Europos Sąjungos kaimo plėtros politika ir jos santykiai su žemės ūkio politika atveria galimybę pamatyti ir įvardyti kaimo plėtros tendencijas ir galimybes Lietuvoje. Tyrimai rodo, kad Lietuvos kaimo bendruomenių kūrimosi motyvai yra: galimybė gauti finansinę paramą iš tarptautinių ES ir nacionalinių kaimo plėtros fondų (paramą gali gauti tik registruotos kaimo savivaldos institucijos):

- galimybė sukurti (atkurti) kaimo bendruomenės tradicijas, šventes, t. y. plėtoti kaimo kultūrą;
- galimybė sustiprinti pasitikėjimą tarp bendruomenės narių ir tikėjimą savo ir bendruomenės ateitimi;
- galimybė patiems spręsti kaimo vietovės socialines, ūkines, kultūrinės, humanitarines problemas koordinuotomis priemonėmis ir kooperuotais ištekliais;
- galimybė daryti viešąjį poveikį vietinei ir nacionalinei valdžiai “iš apačios”, dalyvaujant savivaldybės, apskrities, nacionalinių kaimo plėtros politinių sprendimų priėmimo.

Vyrauja du Lietuvos kaimo bendruomenių tipai: besimokančios ir abejojančios (snaudžiančios). Lietuvos kaimo bendruomenių dažniausiai plėtojama veikla:

- kaimo bendruomenės švenčių organizavimas;
- talkų organizavimas;
- labdaros ir paramos bendruomenės nariams organizavimas;
- bendruomenės plėtros strategijų rengimas bei įgyvendinimas;
- kaimo infrastruktūros projektų rengimas bei įgyvendinimas;
- bendruomenės narių informavimas ir konsultavimas.

Galima išskirti tokias bendras Lietuvos kaimo bendruomenių plėtros problemas (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Lietuvos kaimo bendruomenių plėtros problemos

⁵⁶ Ten pat, p. 20.

Ekonominės – socialinės	<ul style="list-style-type: none"> • bedarbystė, paslėptas nedarbas; • mažos šeimos pajamos; • skurdas ir socialinė atskirtis; • ribotos laisvalaikio praleidimo galimybės; • lyderių stoka.
Techninės	<ul style="list-style-type: none"> • neišplėtotą bendruomenės informavimo ir konsultavimo sistemą; • patenkinta socialinės ir fizinės infrastruktūros būklė; • lėtas fizinio kapitalo modernizavimo procesas.
Administracinės	<ul style="list-style-type: none"> • nepakankamas susipažinimas su teisės aktais, kuriuose numatytos bendruomenių problemų sprendimo galimybės; • lėtas bendruomenių formalizavimo (įregistravimo) procesas; • nepakankami administraciniai, projektų rengimo gebėjimai.
Psichologinės	<ul style="list-style-type: none"> • nesugebėjimas teigiamai savęs vertinti; • savo pareigų ir teisių menkas žinojimas; • nepasitikėjimas savimi ir kitais; • uždarumas ir pasyvumas.

Šaltinis. Atkočiūnienė V. Kaimo bendruomenių plėtra. *Kaimo bendruomenių plėtra* (Kolektyvinė monografija). Kaunas, 2004. P.44.

Remiantis V. Mudrik galima išskirti šešias problemų kaimo bendruomenėje grupes:

1. problemos, kurios kyla dėl kaimo bendruomenės geografinės padėties, t. y. kaip toli kaimo bendruomenė nuo didmiesčio, geras ar blogas susisiekimas, kaip galima charakterizuoti gatves, vedančias į gyvenvietę ir pan.;

2. urbanistinio ir architektūrinio pobūdžio problemos kaimo bendruomenėje. Gali kilti įvairių problemų dėl per didelio ar per mažo paslaugų įmonių skaičiaus, pastatų grupių ir tipų, pastatų savininkų ir paskirties, jų remonto ir pan.;

3. problemos, susijusios su aptarnavimo sferos išvystymu, t. y. kiek yra sveikatos priežiūros įstaigų, komunalinių, buitinių paslaugų įstaigų, parduotuvių ir pan. Ar jų skaičius patenkina bendruomenės narių poreikius? Koks paslaugų lygis?;

4. kultūrinės – rekreacinės problemos. Jos gali kilti dėl darbo vietų stygiaus, jų netinkamo pobūdžio, dėl ugdymo įstaigų skaičiaus ir jų sugebėjimo patenkinti bendruomenės socialinį užsakymą, dėl teatrų, klubų, sporto įstaigų gausos ir jų darbo kokybės, dėl „žaliosios zonos“ dydžio ir jos panaudojimo galimybių;

5. problemos, susijusios su gyventojų sudėtimi. Jų skaičius, amžius, tautybė, šeimos tipai (jaunos šeimos, pagyvenę žmonės, vienišos motinos ir tėvai), imigrantai, bėgliai, jų išsilavinimo lygis, pajamų dydis ir pan.;

6. socialinės – psichologinės problemos. Jos kyla dėl asocialaus elgesio, kriminogeninės situacijos bendruomenėje, gyventojų aktyvumo lygio, dalyvaujant bendruomenės gyvenime.⁵⁷

⁵⁷ Baršauskienė, V., Leliūgienė, I. (2001). Sociokultūrinis darbas bendruomenėje (Užsienio šalių patirtis): Monografija. Kaunas: Technologija, p. 25.

Bendruomenės plėtroje svarbus rezultatas, kurio siekia bendruomenė. Bet dar svarbesnis būdas kaip to rezultato siekiama. Bendruomenės plėtroje svarbiausi veikėjai yra pačios bendruomenės nariai. Jie žino geriausiai ko reikia kaimui, priima geriausius sprendimus.⁵⁸

1.8. Kultūra bendruomenės gyvenime

Kultūros sąvoka yra labai plati ir apimanti įvairias žmogaus gyvenimo sritis. Todėl pirmiausiai

svarbu aptarti kultūros terminą ir jos reikšmę kultūrinėje plotmėje. J. Jurginis (1981) kultūrą apibrėžia kaip „materialinių ir dvasinių vertybių sistemą, sukurtą visuomenės ir liudijančią jos išsivystymą, išreiškiamą žmonių gyvenimo ir veiklos organizacijų tipais ir formomis“.⁵⁹

Filosofijos žodyne kultūros sąvoka skamba taip: „Kultūra – tai visuma materialinių ir dvasinių vertybių, kurias sukuria bei kuria žmonija visuomenės istorinės praktikos procese ir kurias apibūdina išoriškai pasiekta visuomenės išsivystymo pakopa. Dvasinė kultūra – tai dvasinių vertybių kūrimas, paskirstymas ir vartojimas mokslo, meno ir literatūros, filosofijos, moralės, švietimo ir kitose srityse.“⁶⁰

Filosofas A. Maceina (1991) kultūrą akcentuoja kaip žmonijos veiksmą: „Kultūrinis veikimas apsirėškia įvairiais pavidalais. Jis yra ir gamtos formavimas, ir idėjos realizavimas, ir vertybių įkūnijimas, ir dvasios objektyvavimas.“⁶¹ Filosofo Kr. Stoškaus tvirtinimu, kultūra kaip tik ir yra tam tikras „žmonių gyvenimo būdas, išaugęs iš jų gyvenimo sąlygų“.⁶²

Sociologijos žodyne pateikiamas toks kultūros apibrėžimas: *kultūra – tai žmogaus bei visuomenės veiklos produktai, jos formos ir sistemos, kurių funkcionavimas leidžia kurti, panaudoti ir perteikti materialines ir dvasines vertybes.*⁶³

Taigi, iš esmės visos šios sąvokos teigia, kad kultūra yra materialinės ir dvasinės kūrybos sintezė, pasireiškianti kiekvienoje visuomenėje. Vadinasi, nei kultūra, nei bendruomenė negali egzistuoti atskirai, nes sykiu jos apibūdina tą pačią kultūrinę tikrovę, todėl itin svarbu, kad visos visuomenės dalys, tarp jų ir kaimo bendruomenės, sudarytų darnią, kultūrai atvirą visumą.

Svarbu suvokti kultūrą ir kaip žmogaus savirealizacijos, kūrybos, prasmingo laisvalaikio priemonę. Iš aptartų sąvokų matome, kad kultūra yra žmogaus kūryba, o kūryba pati savaime – žmogaus egzistencinės laisvės ir prasmės pagrindimas. Čia labai svarbią vietą užima menas, todėl galima sakyti, kad prasmingiausias būdas pažinti bendruomenę – pažvelgti į jos meninę kūrybą,

⁵⁸ Atkočiūnienė, V. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kaunas: LŽŪU, p. 45.

⁵⁹ Jurginis J., Lukšaitė I. Lietuvos kultūros istorijos bruožai (1981). Vilnius, p. 20.

⁶⁰ Rozentalis, M. (1975). Filosofijos žodynas. Vilnius: „Mintis“, p. 231.

⁶¹ Maceina A. (1991). Raštai. T.1. Vilnius: „Mintis“, p. 402.

⁶² Stoškus, Kr. Palikimo reikšmė dabartinei kultūrai. // Liaudies kultūra, 1989 m. sausis – vasaris.

⁶³ Leonavičius, J. (1993). Sociologijos žodynas. Vilnius: Academia, p. 111.

kaip dvasinės patirties ir unikalios pasaulėjautos atspindį. Kultūrinėje plotmėje kūryba išreiškia visapusiško, dvasingo gyvenimo sąlygą, nes per kūrybos procesus žmogus patenkina savo dvasinius poreikius, kuria intelektualinį potencialą, kuris ir yra tautos išlikimo garantas, ypač kaimo bendruomenės, kurios „išlikimo ir evoliucionavimo šansai proporcingai didėja augant kultūrai“. Kaimo bendruomenė formuoja kultūrinį savitumą, todėl jų kūrimas ir stiprinimas gali būti laikomas tiek svarbiausia kaimo plėtros sąlyga, tiek tikslu.⁶⁴

Luobikienės I. nuomone, kultūra visuomet ženklino tam tikrą žmonių bendruomeniško gyvenimo lygį. Žmogus, kaip tam tikros bendruomenės narys, egzistuoja tenkindamas ne tik gyvybiškiausius poreikius – maisto, būsto, reprodukcijos.⁶⁵ Kultūra, jos kūrimas, skleidimas bei vartojimas tampa vienu svarbiausių bendruomenės, taip pat – kiekvieno jos nario poreikiu.

Taigi, galime teigti, kad tarp bendruomenės ir kultūros visuomet egzistuoja grįžtamasis ryšys, kuris mūsų dienomis tampa vis svarbesnis. Nuolatinis ekonomikos progresas, techninių naujovių atsiradimas lemia gyvenimo sąlygų pagerėjimą, naujų galimybių atsivėrimą, bet tuo pačiu ir dažnai juntama visuomenių susvetimėjimą. Todėl vis labiau aktualizuojamas atviros, darniai komunikuojančios bendruomenės kūrimas, kuriame itin svarbų vaidmenį pradeda atlikti kultūra, – juk jos dėka atrandame vieni kitus.

1.9. Kaimo bendruomenės - etninės kultūros tradicijos puoselėtojos

Bendruomenės veikla svarbi ne vien dėl socialinių, ekonominių funkcijų, bet ir dėl etninės kultūros tradicijos tęstinumo. Tik intensyviai tarpusavyje bendraujantys žmonės puoselėja gyvąją tradiciją, istorinį paveldą. Dvasinės kaimo žmonių atramos nebuvimas, sąlygotas deformuotų bendruomenės santykių, yra labai svarbi jų sutrikimo priežastis. Saugoti kaimo „dvasią“ – gyvenimo būdą, kultūros vertybes yra kaimo bendruomenių socialinė funkcija. Kultūros veiksniai, stiprindami bendruomenes, padeda įveikti tipišką nūdienos Lietuvos kaimo streso būvį, „socialinę depresiją“, kaustančią jo gyventojų energiją ir veiklumą.⁶⁶

Šiandien vis labiau suvokiama, kad etninės kultūros palikimo (paveldo ir gyvosios tradicijos) išsaugojimas ir panaudojimas padeda kaimo vietovių ekonominei plėtrai. Europos Sąjunga skiria daug dėmesio tradiciniam kraštovaizdžiui ir kultūros palikimui, kalbų ir kultūrinei įvairovei,

⁶⁴ Martinkus, R. (1999). Konkretaus kaimo regiono plėtros galimybių tyrimas. *Tradicijų ir novacijų darna kuriant atvirą visuomenę*. Kaunas: Akademija.

⁶⁵ Luobikienė, I. (2001). Kultūros įtaka bendruomenės plėtrai (gyventojų požiūris). *Filosofija. Sociologija*, 3, p. 3.

⁶⁶ Povilaitis, R. (1999). Dvasiniai kaimo plėtros aspektai. *Tradicijų ir novacijų darna kuriant atvirą visuomenę*. Kaunas, p. 21.

regionų savitumui išsaugoti bei populiarinti. Europiniu mastu pripažintos paveldotvarkos nuostatos apima kultūros paveldo apsaugą ir saugomų objektų autentiškumo, savitumo bei kitokios vertės požymių išlaikymą, užtikrinantį panaudojimą. Todėl Lietuvoje būtina atkurti glaudžias etnokultūrinio palikimo sąsajas su ekonomikos ir švietimo plėtra.⁶⁷ Pavyzdžiui, Platieliuose yra puoselėjamos, gaivinamos senosios Žemaitijos krašto kultūros tradicijos, šventės, sutraukiančios daug žmonių.

Kaimo bendruomenės – svarbiausias etninės kultūros plėtros subjektas. Apie bendruomenių svarbą puoselėjant etninę kultūrą, matyti ir iš 2003 metų Lietuvos respublikos Vyriausybės patvirtintų programų – “Lietuvos etnografinių kaimų išlikimo ilgalaikė programa” bei “Etninės kultūros plėtros valstybinė programa”. Jų paskirtis – sistemingai ir strategiškai kryptingai koordinuoti valstybės, savivaldos institucijų, taip pat visuomeninių organizacijų pastangas išsaugoti šalies regioninį savitumą. Etnografinių kaimų išlikimo programoje taip pat numatyta administracinių, finansinių ir teisinių prielaidų visapusiškai gaivinti etnografinius kaimus ir jų plėtrai užtikrinti.⁶⁸ Pastarajame (nepriklausomybės) laikotarpyje į Nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą įtraukta naujų Plungės rajono kultūros paveldo objektų ir vietovių, tačiau nepakanka lėšų restauruoti, atnaujinti ir tinkamai prižiūrėti ir daugelį į registrą įrašytų objektų, toliau nyksta kultūros vertybės statuso neturintis etninės architektūros paveldas, už saugomų teritorijų ribų esantys istorinio kraštovaizdžio fragmentai. Neigiamą įtaką rajono kaimiškojo kultūros paveldo išsaugojimui daro mažėjantis kaimo gyventojų skaičius.⁶⁹

Kaimo bendruomenės gali ir turi saugoti jų teritorijoje esančius paveldo objektus ir pritaikyti juos, jei yra galimybių, visuomeniniam gyvenimui. Plungės rajone yra per 350 kultūros objektų, kurie įrašyti į nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą. Tačiau laidojimo vietų, saugomų kaip kultūros vertybės, sąrašas nėra gausus. Jį sudaro keturi išskirtinės reikšmės asmenų kapai, senosios Truikių kaimo kapinaitės ir dalis senųjų žydų kapinių Plungėje. Kultūros vertybės statusas suteiktas poeto Vytauto Mačernio kapui Šarnelės kapinėse, liaudies skulptoriaus Stanislovo Riaubos kapui Platielių, knygnešio Vincento Juškos kapui Žemaičių Kalvarijos, signataro Stanislovo Narutavičiaus kapui Alsėdžių kapinėse. Didžioji dalis objektų – neveikiančios kaimo kapinaitės, kurios nėra įtrauktos į Nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą. Tokių kapinaičių yra beveik kiekviename Plungės rajono kaimelyje, todėl bendruomenės gali daug prisidėti įamžinant vietą, nes neretai yra likę tik kalvelės ar vienas kitas kryžius. Valstybė šiuos objektus paskelbusi saugotinais, bet lėšų neskiria, kapinaitėmis rūpinasi savivaldybės. Prie kapinaičių turėtų būti anotacinės lentos – kas jose

⁶⁷ Aleksandravičius, A. (2003). Kaimo bendruomenė – etninės kultūros tradicijos puoselėtoja. *Kultūros aktualijos*, 6 (35), p. 15.

⁶⁸ Ten pat, p. 15.

⁶⁹ Plungės rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas. Sprendimų poveikio vertinimas. (2007)

palaidotas. Bendruomenės galėtų padėti rūpintis šiais objektais, nes tai – tų kaimų proprotėviai ir istorija.⁷⁰

Plungės rajono archeologijos paveldas yra gausus, savitas ir išsiskiriantis ryškia istorine verte. Išskirtinė reikšmė rajono kraštovaizdyje tenka piliakalniams. Dydžiu ir formos raiška išsiskiria Gandinga. Kraštovaizdžio dominantėmis taip pat yra Šarnelės, Varkalių, Žemaičių Kalvarijos piliakalniai. Tačiau rajono piliakalnių kultūrinis turistinis potencialas nepakankamai panaudojamas, žymi jų dalis tebėra patenkinamos būklės.⁷¹ Bendruomenės galėtų apie šiuos ir mitologinius objektus, akmenis, alkakalnius, rinkti istoriją, padavimus, pasakojimus. Bendruomenės galėtų piliakalnius „sugyvinti“ – rengti ant jų renginius, švęsti kalendorines šventes. Tokios šventės – ir pilietiškumo ugdymas. Jaunimas sužino, kad ir šalia yra svarbių Lietuvos istorijai ir kultūrai objektų. Bendruomenės galėtų populiarinti jų teritorijoje išlikusius dvarus, parkus. Veikdamos su savivaldybėmis, bendruomenės gali atgaivinti dvarų sodybas, ir pritaikyti jas savo veiklai.⁷²

Vienu svarbiausių neigiamu veiksniu saugant rajono kultūros paveldą laikytina tai, kad iki šiol nėra sukurta teisinio ir finansinio mechanizmo, skatinančio vietos bendruomenių aktyvesnę dalyvavimą kultūros paveldo objektų apsaugoje bei įgalinančio saugomų objektų savininkams kompensuoti išlaidas restauravimo darbams ir tinkamai vertingų objektų priežiūrai. Žinių apie kultūros paveldo vertę sklaida skatintų pavienių, tame tarpe ir kultūros vertybės statuso neturinčių, architektūros paveldo objektų savininkus siekti išsaugoti jų autentiškumą ir savitumą. Dėl to didėtų ir visuomeninė saugomo istorinio kultūrinio kraštovaizdžio reikšmė.⁷³

2. METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo tikslas, metodika ir organizavimas

Siekiant įvertinti esamą situaciją, paprastai renkama informacija apie įvairias kaimo bendruomenės gyvenimo sritis. Reikiamus duomenis galima surinkti iš įvairių šaltinių: bibliotekos/archyvų, seniūnijų, kultūros namų, įvairių organizacijų ir t. t. Tačiau tai antriniai duomenų/informacijos šaltiniai. Todėl galima tiesiog apklausti kaimo gyventojus. Tai pirminis informacijos šaltinis. Taigi atliekant pirminį tyrimą patogiu pasinaudoti anketa. Anketa yra viena iš priemonių norimai informacijai reikiamu klausimu surinkti. Tai struktūriškai išdėstyti klausimai, kurių kiekvienas logiškai susietas su pagrindine tyrimo užduotimi. Rengiant anketa, svarbu

⁷⁰ Sabaliauskas, S. (2006). Bendruomenės gali išsaugoti paveldo turtus. *Šiaulių kraštas*, 251 (4527), p. 5.

⁷¹ Plungės rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas. Sprendimų poveikio vertinimas. (2007)

⁷² Sabaliauskas, S. (2006). Bendruomenės gali išsaugoti paveldo turtus. *Šiaulių kraštas*, 251 (4527), p. 5.

⁷³ Plungės rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas. Sprendimų poveikio vertinimas. (2007)

apibrėžti, kokiai problemai spręsti nepakanka jau turimos informacijos. Taip galima gauti tikslesnių, įvairiapusių duomenų ir išnaudoti visus turimus informacijos šaltinius.⁷⁴

Tokią anketą sąlygiškai galima būtų suskirstyti į dvi dalis. Pirma anketos dalis – tai klausimai apie asmens gyvenimo faktus, veiklą, tos veiklos produktus. Jie dar vadinami demografiniais. Iš atsakymų į juos sužinomi objektyvūs duomenys apie asmenį: jo lytį, amžių, išsimokslinimą, profesiją ir pan. Jeigu tokie klausimai suformuoti tiksliai ir aiškiai, paprastai į juos atsakoma tiksliai ir teisingai. Antra anketos dalis – tai klausimai apie apklausiamo žmogaus vertybes, nuomonę, veiklos motyvus.

Siekiant išanalizuoti gamtos ir kultūros išteklių panaudojimo kaimo bendruomenių plėtrai ypatumus, buvo parengta klasikinės kompozicijos anketa, kurią sudaro trys pagrindinės dalys: įvadinė dalis, demografinių klausimų blokas ir pagrindinė dalis. Įvadinėje dalyje buvo nurodyta, kas atlieka tyrimą, įvardinti apklausos tikslai bei pateikta pildymo instrukcija. Demografinėje dalyje respondentų buvo prašoma pateikti informaciją apie socialinę - demografinę struktūrą. Pagrindinėje anketos dalyje pateikti klausimai apie kaime esančių bendruomenių veiklos sritis, jų veiklos problemas, dabartinę kaimo situaciją bei bendruomenių galimybes sprendžiant problemas.

Šios apklausos tikslas – išsiaiškinti Plungės rajono kaimo bendruomenių aplinką, paslaugas bei išskirti pagrindines kaimo žmonių gyvenimo problemas. Šiuo tyrimu buvo aiškinamasi konkrečių gyvenamųjų vietovių ir kaimo bendruomenių problemos, gamtos ir kultūros išteklių panaudojimo galimybės.

Tyrimo organizavimas. 2007 m. gegužės – birželio mėnesiais vyko konsultacijos su Plungės rajono kaimo bendruomenėmis, kurių metu ir buvo vykdoma anketinė apklausa. Visų konsultacijų metu buvo diskutuojama dėl kaimo bendruomenių plėtros galimybių, siekiant tinkamiausio gamtos ir kultūros išteklių panaudojimo plėtrai. Buvo analizuojami bendruomenių poreikiai, diskutuojama ir nustatomos vietovės stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės. Konsultacijų metu buvo formuluojami kaimo bendruomenių projektiniai sumanymai, nustatomi konkrečios gyvenamosios vietovės trūkumai ir privalumai. Tokiu būdu kaimo gyventojai atliko savo teritorijos SSGG analizės apibendrinimą. Šio tyrimo per trumpą laiką nebūtų pavykę atlikti be talkininkų pagalbos. Respondentus kvietė, anketas platino bei tyrimo tikslą aiškino kaimo bendruomenių pirmininkai. Turėdami didelę nuoširdaus bendravimo su kaimo gyventojais patirtį kaimo bendruomenių pirmininkai taip pat pateikė daug patarimų, išsamiai nušvietė aktualiausias Plungės rajono kaimo vietovių problemas.

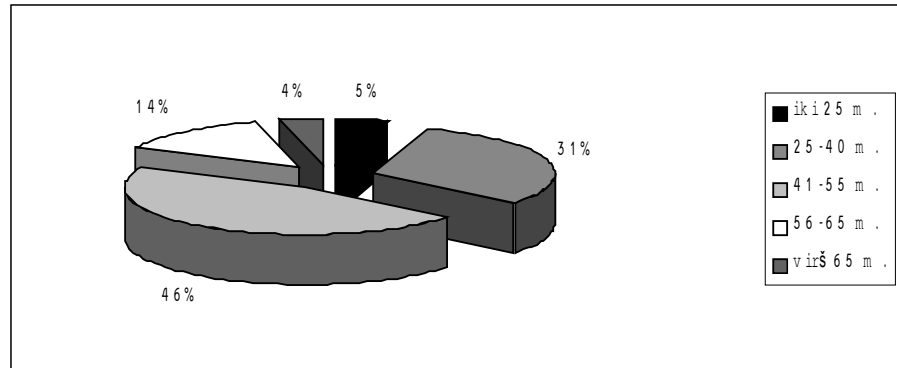
2.2. Respondentų demografinės charakteristikos

---

⁷⁴ Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex.

Anketinė apklausa buvo vykdoma Plungės rajono kaimo bendruomenėse, iš viso buvo išdalinta 300 anketų, o sugrįžo - 236 anketos (78,7 proc.). Dalyvavusių anoniminėje apklausoje amžiaus vidurkis – 44 metai. Jauniausiems respondentams – 17-ka, vyriausiajam – 73 metai. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių pateiktas 6 pav.

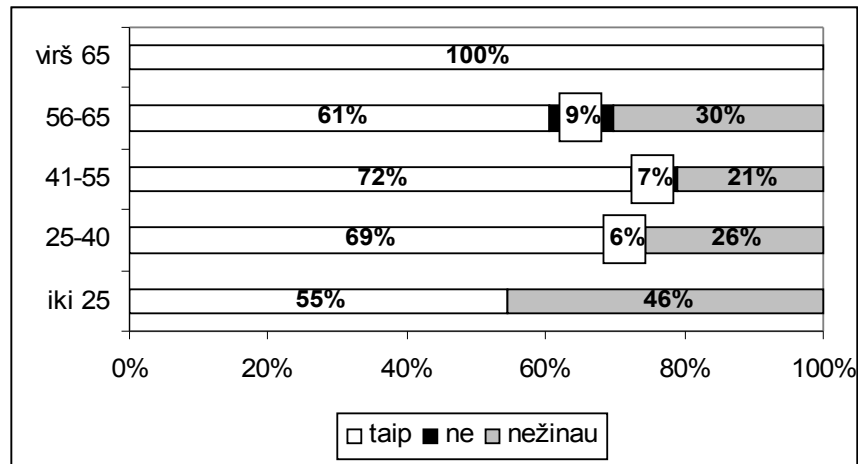

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (%), N=236.

Apklausoje dalyvavo 175 moterys ir 61 vyras (atitinkamai 74 proc. ir 26 proc.). Galime daryti prielaidą, kad kaimo bendruomenių veikloje moterys dalyvauja aktyviau nei vyrai. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą: 49 proc. apklaustųjų turi aukštąjį išsilavinimą, 27 proc. – aukštesnįjį, 17 proc. – vidurinį, 6 proc. – profesinį ir 2 proc. pagrindinį išsilavinimą. Pagal užimtumą dauguma apklaustųjų dirba biudžetinėje organizacijoje (69 proc.), yra visuomeniški, gerai žino kaimo problemas ir supranta jų sprendimo galimybes. Net 44 proc. apklausoje dalyvavusių kaimo plėtros dalyvių dirba savo ūkyje, gauna iš jo pajamas ir turi tradicinį lietuviams užsiėmimą, 10 proc. apklaustųjų dirba samdomą darbą privačiame sektoriuje, 4 proc. – gyvena iš pensijos, 3 proc. – turi individualią įmonę (verslą) ir 2,5 proc. respondentų gyvena iš socialinių pašalpų. Laisvalaikiu respondentai dažniausiai dirba savo ūkyje bei skiria savo šeimai.

Daugelis respondentų (34 %) per mėnesį gauna vidutines pajamas - nuo 501 – 800 Lt. Virš 1500 Lt gauna 10% tyrime dalyvavusių respondentų. Tokia pati dalis respondentų gauna menkas pajamas - iki 300 Lt per mėnesį.

Pažymėtina, kad respondentai gerai supranta visuomeninio darbo svarbą, 70 proc. jų sutiktų padėti bendruomenei atlikti įvairius darbus bendruomenės labui be atlyginimo. Analizuojant respondentų nusiteikimą dirbti bendruomenės labui be atlygio pagal amžiaus grupes (7 pav.), matosi, kad vyresnio amžiaus žmonės yra visuomeniškesni, yra labiau nusiteikę padėti bendruomenei be atlyginimo, tuo tarpu jauniausios respondentų grupės atsakymai rodo, kad tik kiek daugiau nei pusė jų sutiktų dirbti bendruomenei visuomeniniais pagrindais.

7 pav. Nusiteikimas dirbti bendruomenės labai be atlygio (pagal amžiaus grupes) (%), N=236

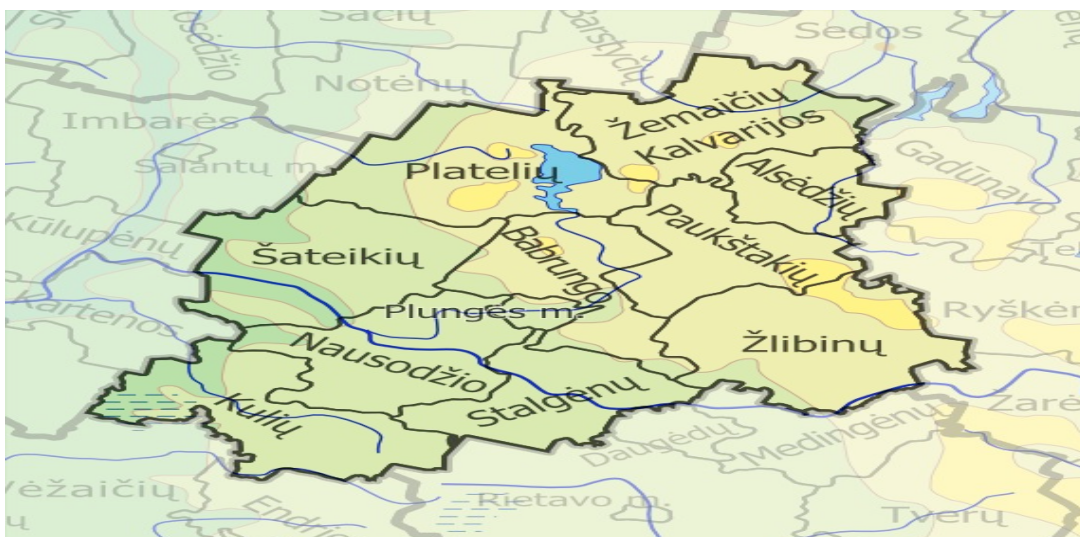
Analizuojant vyrų ir moterų nusiteikimą dirbti bendruomenės labai be atlygio, reikšmingų skirtumų nepastebėta. Taigi, galima teigti, kad tiek vyrai, tiek moterys yra vienodai nusiteikę padėti bendruomenei. Lyginant respondentų atsakymą į šį klausimą pagal gaunamas pajamas, galima teigti, kad pajamų dydis didelės įtakos jų visuomeniškumui neturi – tokia pati apklaustųjų dalis iš grupių, gaunančių iki 500 Lt pajamas ir virš 1500 Lt, yra nusiteikę dirbti bendruomenės labai be atlyginimo.

Suprantama, pagalbos pobūdis talkinant kaimo bendruomenės veikloje gali būti labai įvairus ir nevienodų pastangų, bet daugumos respondentų nusiteikimas padėti kaimo bendruomenei be atlyginimo yra sveikintinas. Esant pozityviai kaimo bendruomenės nuostatai talkinti bendram labui, galima savo jėgomis atlikti svarbius aplinkos tvarkymo, poilsio zonų išvalymo, sporto aikštelių įrengimo ir kitus svarbius bendruomenei darbus.

3. PLUNGĖS RAJONO KAIMO BENDRUOMENIŲ PLĖTRA

3.1. Plungės rajono socialinės – ekonominės situacijos aprašymas

Plungės rajono savivaldybė yra viena iš Telšių apskrities savivaldybių. 2006 m. duomenimis Plungės rajono savivaldybės teritorija yra 1105 km². Ji išsidėsčiusi vakariniame Žemaitijos pakraštyje, kur plyti pajūrio žemuma (Vakarų žemaičių lyguma). Plungės rajono savivaldybės VVG teritorija yra vientisa ekonomine, socialine ir fizine (geografinė) prasme. Ji susideda iš dešimt kaimiškųjų seniūnijų: Alsėdžių, Babrungo, Kulių, Nausodžio, Paukštakių, Platelių, Stalgėnų, Šateikių, Žemaičių Kalvarijos, Žlibinų. (8 pav).

8 pav. Plungės rajono savivaldybės gyvenamosios vietovės

Šaltinis. http://lt.wikipedia.org/wiki/Plung%C4%97s_rajono_savivaldyb%C4%97

Kaimo gyventojai gyvena 196 kaimo gyvenamose vietovėse. 25 kaimo gyvenamose vietovėse, t.y. 12 proc., nėra gyventojų arba gyvena 1 - 5 gyventojai. Vidutiniškai Respublikos kaimuose tokių vietovių priskaičiuojama 36 proc. Taigi Plungės rajono savivaldybės kaimai yra palyginti gyvybingi. 60 proc. gyvenamųjų vietovių sudaro vietovės, kuriose gyvena iki 50 gyventojų (vidutiniškai Respublikoje – 81 proc.). Devyniose Plungės rajono savivaldybės kaimo gyvenamosiose vietovėse yra seniūnijos administracija, 14 – bažnyčia, 33 – parduotuvė, kavinė, baras, 32 – verslo įmonė, 12 – paslaugų įmonė, 27 – švietimo įstaiga, 14 – kultūros įstaiga, 20 – biblioteka, 1 – muziejus, 22 – gydymo, globos įstaiga.

Plungės rajono savivaldybėje, palyginus su kitomis, daugiau stambių kaimiškų gyvenamųjų vietovių, kuriose esti specifinės vandentvarkos, aplinkosaugos, žemės ūkio plėtros problemos.

Plungės rajono savivaldybėje tarp visų kaimo gyvenamųjų vietovių yra keturi miesteliai: Alsėdžiai – 1013 gyventojų, Kuliai – 719 gyventojų, Plateliai – 1100 gyventojų, Žemaičių Kalvarija – 800 gyventojų. Statistikos departamento duomenimis, iš viso miesteliuose gyvena 3479 kaimo gyventojai. Plungės rajono savivaldybės teritorijoje nėra miestelių, kurių gyventojų skaičius viršytų 6 tūkst. gyventojų.

Pažymėtina, jog regiono gerovė nemaža dalimi priklauso nuo jo gelmėse esančių naudingųjų iškasenų. Nors Žemaitija negali ypatingai pasigirti žemės gelmių turtais, tačiau ir tokios žaliavos, kaip molis, smėlis, žvyras, klintis, nekalbant jau apie požeminį vandenį, taip pat yra didelis turtas. Didžiausi molio telkiniai yra Žemaitijos nacionalinio parko teritorijoje. Plungės rajonas pasižymi

statybinio smėlio ir žvyro, gėlo požeminio vandens atsargomis. Plungės ir Telšių rajonuose yra didžiausi Lietuvoje geoterminės energijos išteklių.

Ekonominės gamtinės sąlygos žemės ūkio veiklai plėtoti Plungės rajono savivaldybėje nepalankios. Palyginus su Respublikos vidurkiu, čia daugiau kalvoto reljefo, vyrauja mažo našumo žemės ūkio naudmenos. Mažo našumo ir kalvotų bei eroduotų žemių dalis žemės ūkio naudmenose sudaro 34,8 proc. ir Plungės rajono savivaldybė patenka į blogiausias sąlygas šiuo požiūriu turinčių rajonų penkioliktąją. Visa Plungės rajono savivaldybė priskirta mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms. Vidutinis žemės ūkio naudmenų našumo balas rajono yra 30.4 – 33.7. Žemės ūkio naudmenos sudaro 50,9 proc., miškai – 34,5 proc., vandenys – 3,2 proc., keliai – 1,7 proc.

Plungės rajonas LR teritorijos bendrajame plane pagal kraštovaizdžio patrauklumą ir rekreacinės plėtros potencialą priskiriamas labai didelio ir didelio potencialo rekreaciniams arealams (41 valstybinės reikšmės upės ir upeliai, 39 ežerai, virš 20 tvenkinių). Rajonas vienas miškingiausių Lietuvoje. Miškingiausios Kulių, Babrungo, Platelių, Stalgėnų seniūnijos. 19,7 proc. rajono teritorijos sudaro Žemaitijos nacionalinis parkas. Miškai Žemaitijos nacionaliniame parke užima 44,6 proc. (9683 ha) teritorijos.

Plungės rajono savivaldybė pasižymi savito grožio kraštovaizdžiu, kuris patrauklus vietos ir užsienio turistams. Plungės rajonas vakariniame Lietuvos regione išsiskiria ypatingais gamtiniais išteklių; tai - miškingas Platelių ežerynas, kuris yra didžiausias Žemaitijos ežeringas miškingas gamtinis kompleksas. Plungės rajono teritorijoje teka 41 valstybinės reikšmės upės ir upeliai, priklausančios Minijos, Ventos ir Bartuvos baseinams. Minijos upė yra didžiausia Plungės rajonu tekančios upės atkarpa – apie 70 km. Rajone yra 39 ežerai (iš kurių 19 - valstybinės reikšmės), virš 20 tvenkinių (7 - valstybinės reikšmės tvenkiniai). Plungės rajonas yra vienas miškingiausių Lietuvoje – miškingumas siekia 32,7 proc.

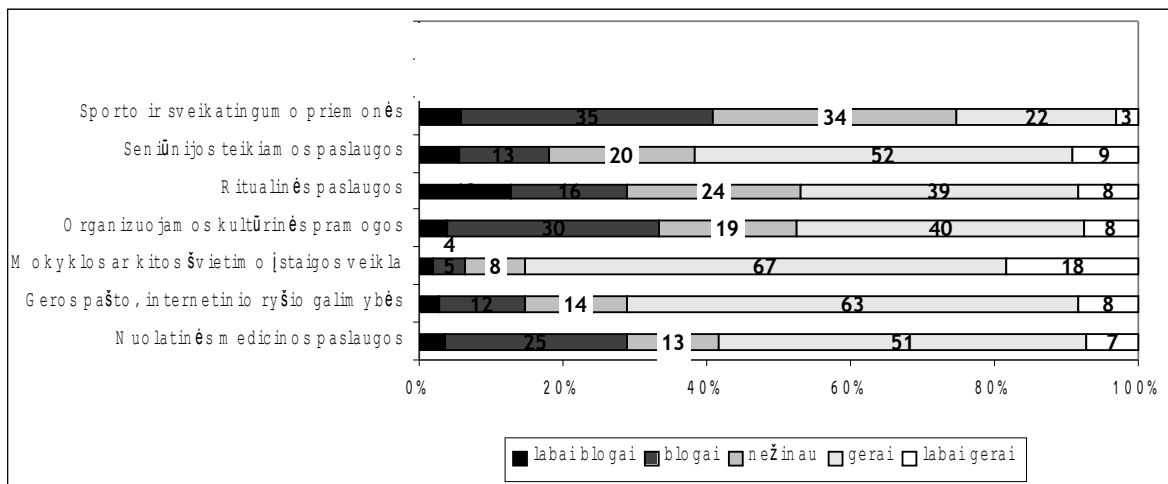
Vienas turtingiausių gamtos lopinėlių yra Žemaitijos nacionalinis parkas. Čia tyvuliuoja didingas Platelių ežeras. Sutelkta daug Žemaičių žemės gamtos, istorijos ir kultūros lobių. Šis kraštas mena gyvybingus pagonis, senovės pilių ir šventaviečių laikus.

Plungės rajono savivaldybė savo gamtine specifika svarbi kraštovaizdžio, bioįvairovės, gyvūnijos apsaugos požiūriu, saugomų teritorijų plotas sudaro 24,5 proc. visos teritorijos. Tai viena iš 9 savivaldybių, kuriose saugomų teritorijų plotas užima daugiau kaip 15 proc. teritorijos.

3.2. Kaimo aplinkos ir paslaugų vertinimas

Vienas iš svarbiausių rodiklių, apibūdinančių gyvenimo kokybę kaimiškose vietovėse, yra paslaugų sistemos funkcionavimas. Kaimo problemas nagrinėjančioje žiniasklaidoje ir politikų pasisakymuose dažnai kartojamas teiginys, kad vykstant radikaliems ekonominiams pokyčiams, ši

sistema pastaraisiais metais labai susilpnėjo. Vietos paslaugų plėtra ir palaikymas yra ne tik naujas išbandymas kaimo bendruomenėms, bet ir natūralus postūmis kaimo plėtrai, ypač kuriant darbo vietas ir sutelkiant bendruomenę, naujais būdais naudojant išteklius ir ryšius su kitais regionais. Visa tai formuoja kaimo ir kaimo bendruomenių plėtrą.⁷⁵ 9 pav. pateikiamas apklaustų Plungės rajono gyventojų kaimo paslaugų vertinimas.

9 pav. Kaimo paslaugų vertinimas

Net 85 proc. respondentų teigiamai įvertino mokyklos ar kitų švietimo įstaigų veiklą. Mokyklos darbuotojai atlieka daugiaplanį vaidmenį savo aplinkoje. Jų veikla labai svarbi kaimo bendruomenės palaikymui edukacine, informacine, kultūrine ir kt. prasme.

Didžioji dauguma respondentų (71 proc.) gerai įvertino internetinio ryšio, pašto galimybes. Tai reiškia, kad šios teikiamos paslaugos atitinka kaimo žmonių lūkesčius ir technologinė pažanga kaime neatsilieka nuo vietos žmonių poreikių.

Daugiau nei pusė respondentų gerai atsiliepė apie nuolatinės medicinos paslaugas. Tai rodo, kad tinkamas medicinos centrų išdėstymas ir jų darbas patenkina respondentų lūkesčius. Medicinos paslaugas gerai įvertino 51 proc., labai gerai – 7 proc. apklaustųjų.

Pusė apklaustųjų gerai vertina organizuojamus kultūrinius renginius, tai dažniausiai sutinkama kaimo bendruomenės veiklos forma. Kaimo bendruomenių nariai sukviečiami įvairių tradicijų puoselėjimui, mielai dalyvauja renginiuose.

Kaimuose vis labiau ryškėja bendruomeninė ritualinių (laidotuvių) paslaugų tradicija. Šarvojimas, laidotuvių apeigų organizavimas atliekamas kaimo bendruomenių, o ne vienos šeimos rate. Beveik pusė respondentų gerai įvertino bendruomeniškai organizuojamų laidojimo apeigas.

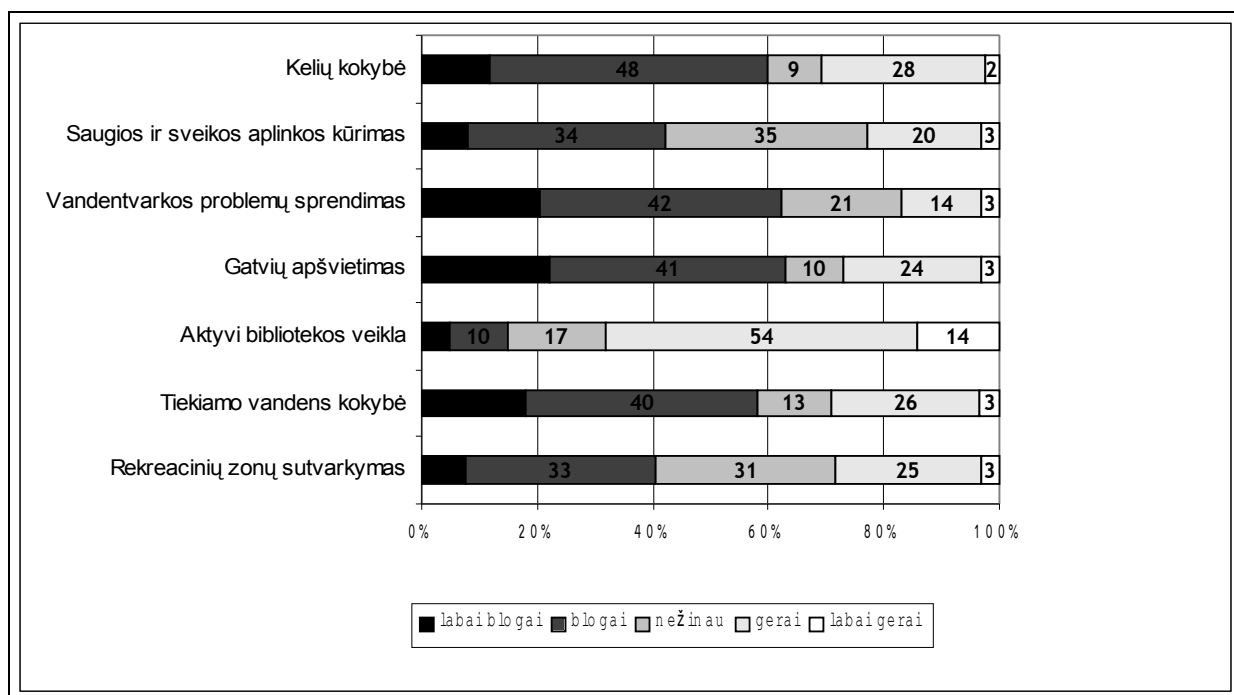
⁷⁵ LEADER programos mokymo metodinė priemonė (2007). *Paslaugų kaimo gyventojams plėtra*. Kaunas: Akademija.

Seniūnijų teikiamas paslaugas gerai vertina dauguma respondentų (61 proc.). Gera respondentų nuomonė susiformavo dėl aiškaus seniūnijų darbo pobūdžio ir jų pastovaus darbo.

Kaimo gyventojai jaučia sporto ir sveikatingumo priemonių stygių – tik ketvirtadalis apklaustųjų teigiamai įvertino sporto ir sveikatingumo paslaugas kaime. Didelės įtakos šių paslaugų plėtrai turi ir nedidelis sportuojančių skaičius konkrečioje vietovėje, dėl to sunku apvienyti pastangas. Nors sportuojančių asmenų skaičius Plungės rajono savivaldybėje yra nemažas, tačiau jiems trūksta sporto salių, ir esamos salės bei aikštynai nebeatitinka šių dienų reikalavimų, nepakanka šiuolaikinės sporto įrangos. Be to, būtina vystyti infrastruktūrą, suteikiančią galimybę sportuoti savarankiškai (žaidimų aikšteles, dviračių trasas, sveikatingumo takelius).

Vietos paslaugos apima didelę veiklą, būtinų atskirų asmenų ir šeimų gyvenimui, įvairovę. Paslaugos yra svarbiausias veiksnys, išlaikantis bendruomenes kaimo vietovėse, kuriose nedidelis gyventojų tankumas. Demografinė kaimo vietovių raida akivaizdžiai turi lemiamą poveikį paslaugų pasiūlai, paklausai ir teikimo organizavimui. Šiai raidai būdingi trys bruožai: kaimo gyventojų mažėjimas, gyventojų migravimas kaimo vietovėse, naujų gyventojų grupių apsigyvenimas kaimo vietovėse. Kaimo gyventojų mažėjimas yra senas reiškinys, sustiprėjęs po Antrojo pasaulinio karo. Jo padarinys – nepalankios demografinės sąlygos išlaikyti vietos paslaugas. Maži kaimai tuštėja, nes gyventojai kraustosi į miestelius, kuriuose daugiau koncentruojasi paslaugos. Kitas kaimo demografinių pokyčių aspektas, ypač išryškėjęs pastaraisiais metais – naujų gyventojų grupių apsigyvenimas kaimo vietovėse, pavyzdžiui, senatvės pensininkai, žmonės, važinėjantys į darbą mieste, iš miestų atsikėlę bedarbiai ir pan.

Žymiai prasčiau nei paslaugas kaimo gyventojai įvertino savo aplinką (10 pav.)

10 pav. Kaimo aplinkos vertinimas

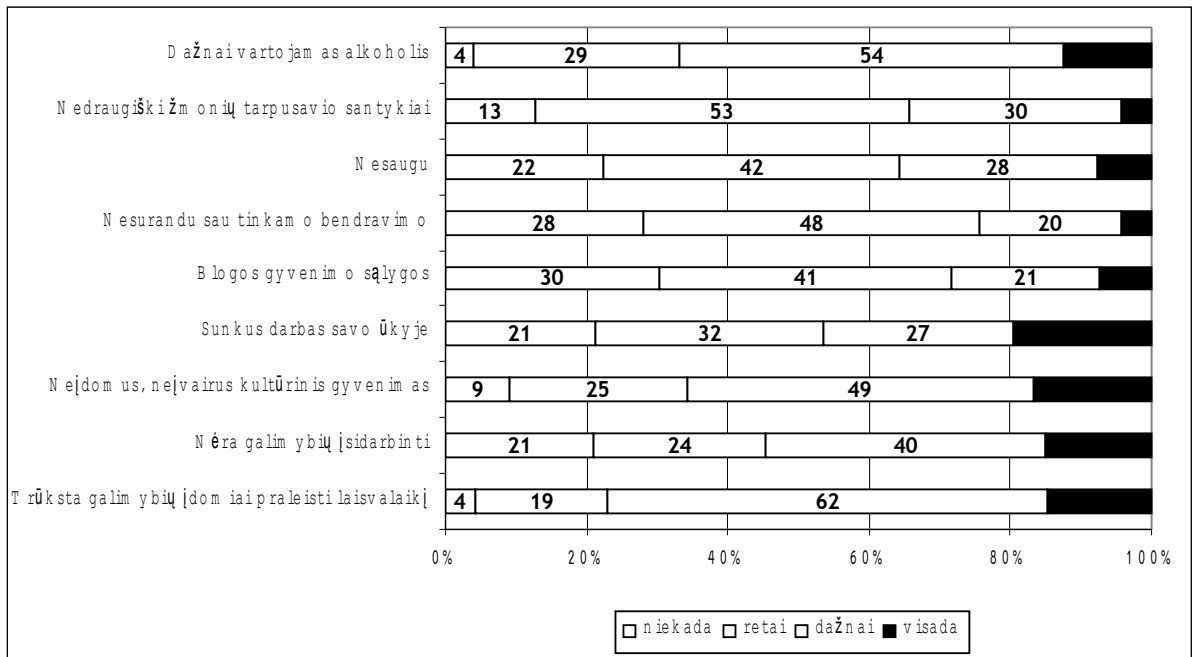
Daugiau kaip pusė respondentų skundžiasi vandentvarkos problemomis, pažymi prastą gatvių apšvietimą, blogą vandens kokybę, nepakankamą dėmesį saugios ir sveikos aplinkos kūrimui, bet blogiausiai kaimo gyventojai vertina kelių kokybę. Suprantama, kad keliai, vandentvarka, apšvietimas reikalauja ne tik įvairių tarnybų sutelkto darbo, bet ir didelių investicijų, palyginti nedideliu vartotojų skaičiumi. Tokios investicijos iš viešojo sektoriaus negali pasiekti visų vartotojų ir patenkinti jų lūkesčių.

Tik ketvirtadalis respondentų gerai įvertino poilsio zonų sutvarkymą. Dažnos kaimo bendruomenės pirmieji didesni darbai būna aplinkos ir poilsio zonų sutvarkymas, puikiai suprantamas jų noras gyventi darnioje aplinkoje. Įdomu, kad daugiau nei pusė respondentų pažymėjo gerą, aktyvią bibliotekų veiklą. Plungės rajono savivaldybėje suformuotas optimalus bibliotekų tinklas, o jų veikla turi didelę reikšmę rajono kultūriniam gyvenimui. Nors gyventojų aktyvumas jose ir nesiekia šalies lygio, tačiau rajono bibliotekos rengia nemažai švietėjiškų renginių, susitikimų su įvairiais žmonėmis, čia diegiamos informacinės technologijos. Kaip ir kultūros centrų atveju, bibliotekoms stinga finansavimo, nemažai dalių pastatų yra būtinas rekonstravimas. Lankytojų skaičių galėtų padidinti didesnis naujų leidinių atnaujinimo procentas.

Iš ties paslaugų teikėjams telkiantis didesniuose miestuose, Plungės rajono kaimų gyventojai junta vis didesnę kultūrinių, socialinių, ekonominių, transporto, sveikatos apsaugos, finansinių, laisvalaikio praleidimo, aptarnavimo ir kitų paslaugų stygių savo gyvenamoje vietovėje. Todėl galima teigti, kad įvairių paslaugų tinklas nepakankamai yra orientuotas į kaimo žmonių poreikius. Plungės rajone, su dominuojančia kaimo infrastruktūra, įvairių paslaugų įstaigos kuriamos rajono centre, t. y. Plungės mieste, o tuo labiau transporto paslaugų išvystymas yra ribotas ir negarantuoja šių paslaugų pakankamo prieinamumo Plungės rajono kaimų gyventojams. Apklausiant respondentus dažnai buvo akcentuojamas žmonių susvetimėjimas, abejingumas, pesimizmas.

3.3. Aktualiausias kaimo ir kaimo bendruomenės veiklos problemos

Šiuo metu kaimo problemos tampa vis sudėtingesnės. Kaimas sensta, jaunimas išvyksta, didėja atotrūkis nuo miesto. Kaimo keliai, geriamo vandens kokybė ir kitos problemos, su kuriomis susiduria kaimas, daugeliu atvejų tampa pačių kaimo gyventojų reikalas. Respondentai pažymėjo problemas, kurios apsunkina gyvenimą kaime (11 pav.).

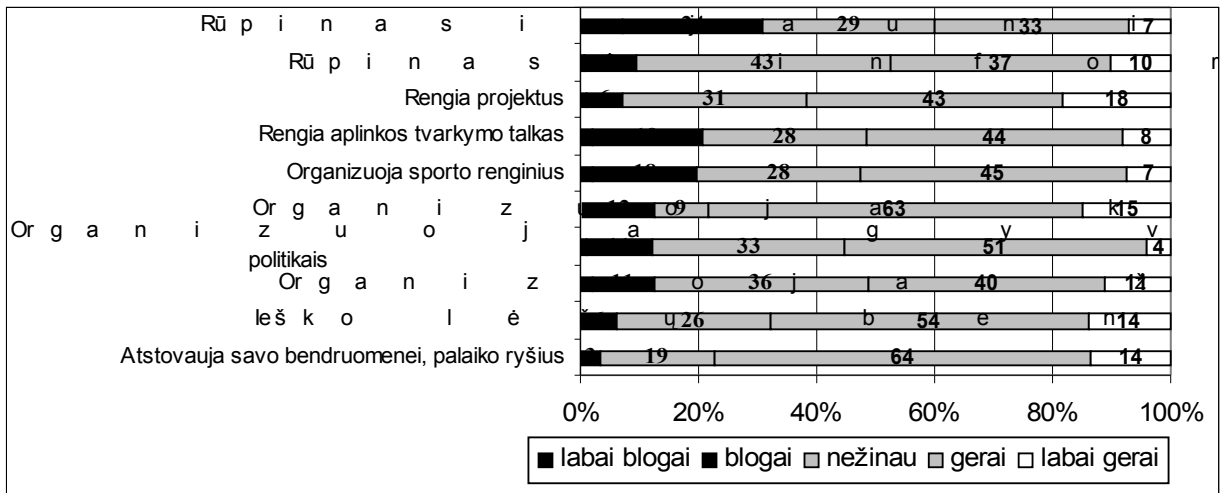
11 pav. Aktualiausios kaimo problemos

Atsakymų analizė rodo, kad svarbiausių problemų sąrašė dominuoja mažos galimybės įdomiai praleisti laisvalaikį, dažnai vartojamas alkoholis, neįdomus, neįvairus kultūrinis gyvenimas. Maždaug trečdalis respondentų pažymi nesaugumą kaimo vietovėse, nedraugiškus žmonių tarpusavio santykius, sunkų darbą savo ūkyje bei blogas gyvenimo sąlygas.

Apklausiant respondentus dažnai buvo akcentuojamas žmonių abejingumas, pesimizmas. Tačiau apklausos dalyviai paklausti ar kaip nors stengiasi inicijuoti problemų sprendimą, gerinti savo gyvenimo kokybę bei sąlygas jie teigia, jog sprendžiant jų pačių kaimo problemas ir inicijuojant pokyčius žmonės labiau linkę likti nuošalyje, ir plačiau nesigilina į iškilusias problemas, nes anot apklaustųjų, į gyventojų nuomones ir iniciatyvas nežiūrima rimtai. Kaimo gyventojai retai tampa esamo gyvenimo keitimo iniciatoriais, nes jaučiasi nepakankamai kompetentingi.

Siekiant atskleisti kaimo bendruomenių plėtros ypatumus, buvo svarbu išsiaiškinti gyventojų nuomonę apie dabartinę bendruomenės veiklą. Atsakymų pasiskirstymas pateiktas 12 pav.

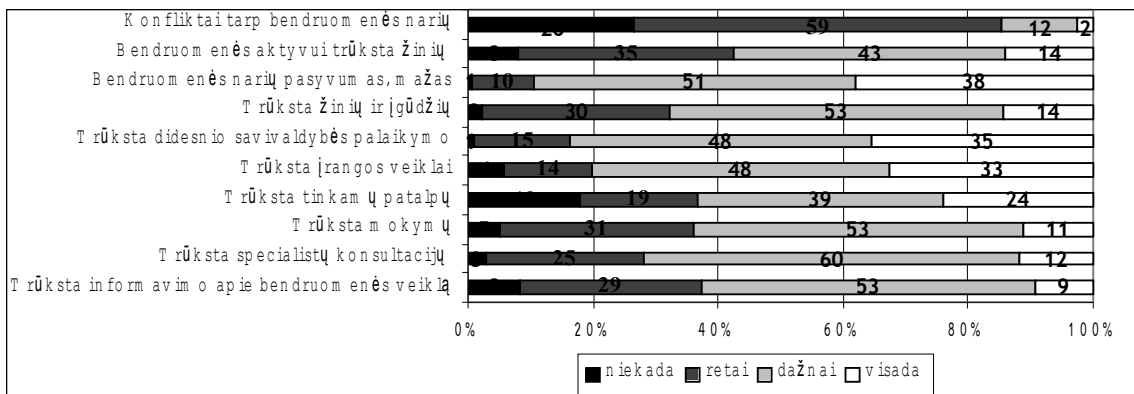

12 pav. Kaimo bendruomenės veiklos vertinimas (%). N=236

Respondentai teigiamai įvertino bendruomenės organizuojamus kultūrinius renginius (78 proc.), atstovavimą savo bendruomenei bei ryšių palaikymą (78 proc.), lėšų ieškojimą bendruomenės veiklai (68 proc.). Respondentų nuomone, bendruomenė prasčiausiai rūpinasi jaunimo laisvalaikio užimtumu (31 proc.) ir blogai rengia aplinkos tvarkymo talkas (21 proc.).

Tyrimo metu išryškėjo informacijos stoka, nes daugelis kaimo gyventojų nežino apie institucijų veiklos ypatumus, Plungės rajono savivaldybėje priimamus sprendimus, išdarbinimo galimybes ir perspektyvas. Respondentai išskyrė pagrindines ir svarbiausias bendruomenės veiklos problemas (13 pav.).

13 pav. Bendruomenės veiklos problemos (%). N=236

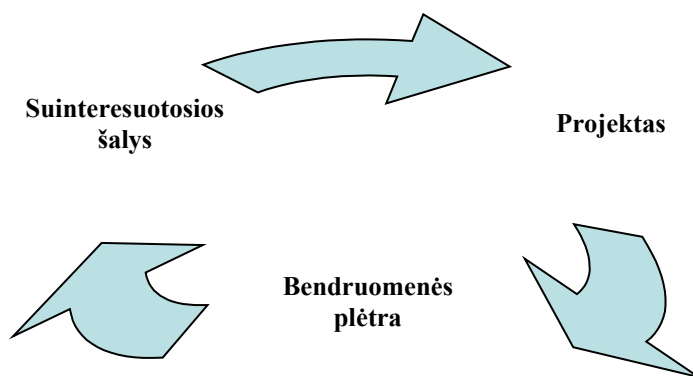
Svarbiausios bendruomenės veiklos problemos: bendruomenės narių pasyvumas ir mažas aktyvumas (89 proc.), labai dažnai trūksta didesnio savivaldybės palaikymo (81 proc.), trūksta įrangos veiklai (81 proc.). Respondentų atsakymai rodo, kad tarp bendruomenės narių retai arba niekada nekyla konfliktų. Be aktyvaus gyventojų dalyvavimo, be plataus jų palaikymo neįmanoma pagerinti visuomeninio gyvenimo kokybės. Įtraukiant visus bendruomenės narius į bendrą vietos

veiklą, akcentuojama bendruomenės svarba. Sprendžiant problemas ir inicijuojant pokyčius, bendruomenės nariai labiau linkę likti nuošalyje, ir plačiau nesigilina į iškilusias problemas. Jie retai tampa esamo gyvenimo keitimo iniciatoriais, nes jaučiasi nepakankamai kompetentingi, nes trūksta aktyvių žmonių, turinčių daug idėjų ir mokančių jas įgyvendinti.

Plungės rajono Babrungo seniūnijos bendruomenės „Tėviškė“ veikloje dalyvauja dvidešimt trijų kaimų gyventojai. Šios bendruomenės pirmininkė Janina Danielienė akcentavo, kad kaimui labiausiai trūksta aktyvių ir išsilavinusių žmonių. Babrungo seniūnijoje gyvena tik trys žmonės, turintys aukštąjį išsilavinimą. Pagrindinės kaimo bendruomenių veiklos problemos – lėšų stygius, žmonių pasyvumas ir baimė keisti savo gyvenimo būdą, kaimo senėjimas, aktyviai dirbančių savanorių nuovargis, bet labiausiai trūksta aktyvių žmonių.

3.4. Projektų reikšmė kaimo bendruomenių plėtrai

Vykstantys šalyje socialinio gyvenimo pokyčiai skatina ieškoti naujų veiklos būdų, kurie padėtų operatyviai ir kokybiškai spręsti iškilančias problemas. Vis didesnė atsakomybė tenka patiems piliečiams spręsti bendruomenėje iškilančius klausimus. Tam ypač tinka projektinė veikla. Kaimo bendruomenės ypatingai suinteresuotos šia veikla, nes per gana trumpą laiką išsprendžiamos svarbios bendruomenės veiklos efektyvumo ir kokybės problemos, kuriami ar modifikuojami veiklos būdai bei metodai. Viena iš kaimo bendruomenės veiklų yra projektų rašymas. Pastebima tiesioginė kaimo bendruomenės plėtra nuo projektų vykdymo (žr. 14 pav.).

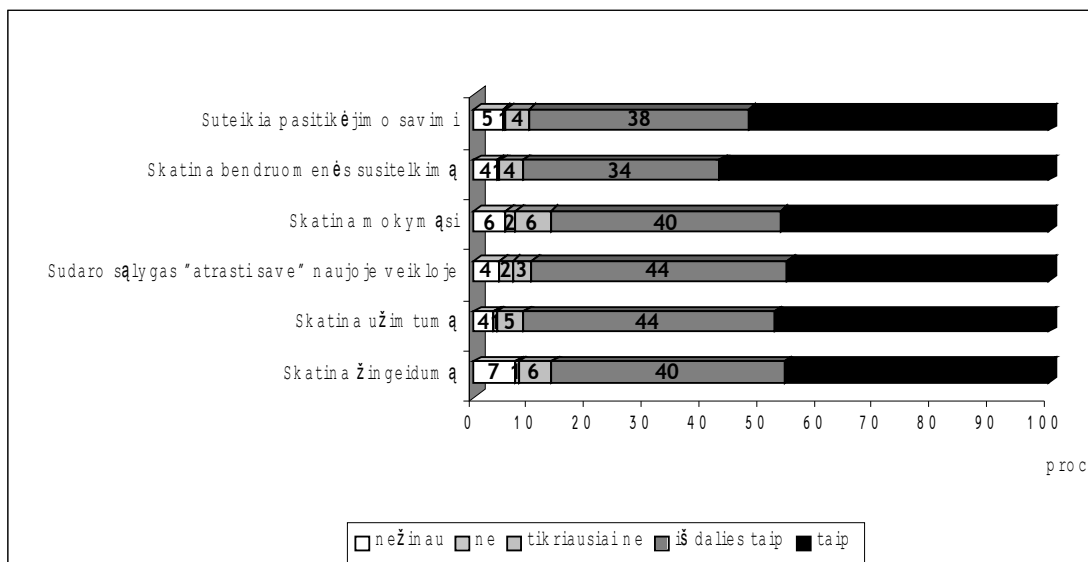
14 pav. Kaimo bendruomenės plėtra – projektų rašymas

Įvertinant kaimo bendruomenių plėtros svarbą ir būtinumą, ieškoma būdų ir priemonių kaimo bendruomenių plėtrai. Kiekviena suinteresuota grupė įneša svarų indėlį plėtros galimybių nustatymui ir įvertinimui. Kaimo bendruomenių veiklos gerinimas reiškiamas per projektų rengimą. Jeigu kaimo bendruomenė rengia projektą, galima daryti prielaidą, kad kaimo bendruomenė siekia gerinti

vietovės veiklą įvairiais aspektais. Pavyzdžiui, dvidešimt trijų kaimų gyventojus jungiančios Plungės r. Babrungo seniūnijos bendruomenės „Tėviškė“ pirmininkė Janina Danielienė pasidžiaugė, kad pavyko gauti finansavimą jau 36 projektams, iš kurių keturi yra ilgalaikiai, per penkerius bendruomenės gyvavimo metus organizuota 60 seminarų. Dabar svarbiausias bendruomenės uždavinys – sukurti vaistinių ir prieskoninių augalų augintojų kooperatyvą.

Bendruomenės interneto ir kompiuterių poreikį pajuto nuo pat savo gyvavimo pradžios. Visa informacija apie rengiamus konkursus ir paraiškų formos talpinamos internete. Kiekvienas projektas, kiekviena paraiška turi būti surinkta kompiuteriu ir atspausdinta, o neretai ir vertinimo komisijai pateikta internetu. Kai su kiekviena diena kaimas vis labiau atsilieka nuo sparčiai modernėjančio Lietuvos miesto, palikti žmones be galimybės gauti naujausią informaciją, susirašinėti elektroniniu paštu su artimaisiais, atimti galimybę iš jaunų kaimo žmonių susipažinti su informacinių technologijų teikiama nauda laikoma klaida. Juk kaimo žmogus beveik neturi galimybės apsilankyti teatre, koncerte ar nueiti į kino filmą, todėl internetas yra tas dalykas, kuris padeda kaime gyvenančiam išlikti žmogumi ir nepaskesti pilkoje kasdienybėje.

Anketoje buvo pasidomėta, kokia respondentų nuomonė (žr. 15 pav.) apie projektų įtaką bendruomenės veiklai. Beveik visi respondentai pažymėjo, kad projektų rengimas suteikia pasitikėjimo savimi, skatina bendruomenės susitelkimą, skatina mokymąsi, sudaro sąlygas "atrasti save" naujoje veikloje, skatina užimtumą bei žingeidumą.

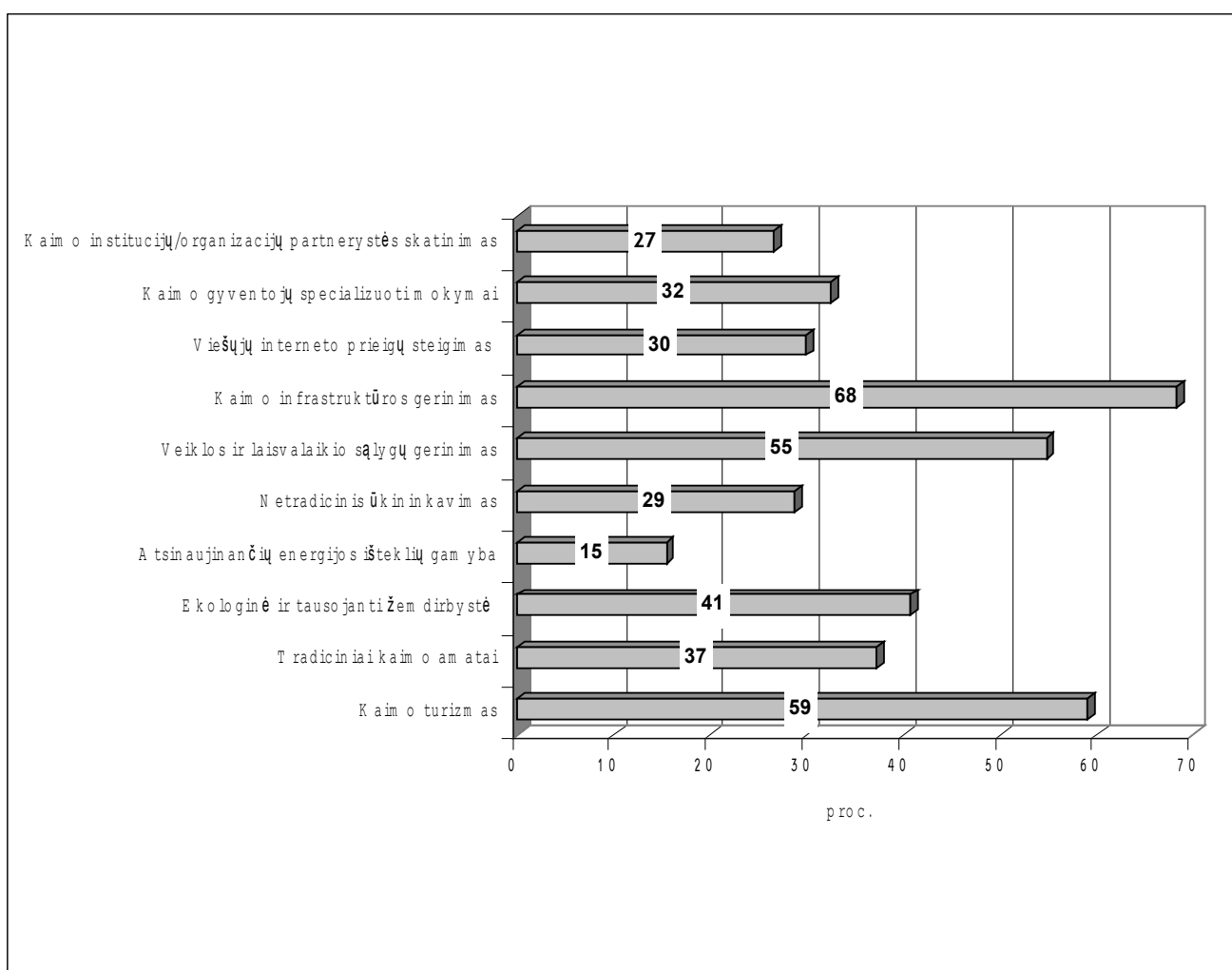

15 pav. Projektų įtaka bendruomenės veiklai

Kita vertus, projektų rengimas ir įgyvendinimas grindžiamas kolektyviniu darbu, kolegialia veikla, kuri sutelkia bendruomenę, ją ugdo ir skatina greičiau prisitaikyti prie pokyčių visuomenėje. Taigi, įgyvendinti projektai padės sutelkti kaimo bendruomenes ir išspręsti jiems rūpimas

problemas ir pagerinti gyvenimo kokybę savo vietovėje. Kaimo bendruomenėms rengiant pačių pasirinktus ir įtrauktus į Vietos veiklos grupės strateginį planą projektus bus kartu mokomasi, įgyjama patirties, naujų žinių, įgūdžių iš projektų rengimo ir valdymo srities. Tai leis kaimo žmonėms dar geriau suprasti ir pažinti gyvenamąją aplinką bei suprasti savo galimybes rajono, Lietuvos bei ES kontekste.

Atnaujinant paminklus, pastatus, infrastruktūrinius objektus, siekiama padaryti patrauklias apleistąs vietas. Paveldo restauravimas dažnai atveria galimybes plėtoti turizmą. Be to, atkuriant apleistus objektus yra skatinamas vietos gyventojų teigiamas požiūris į savo kultūros paveldą. Aplinkos rekonstrukcija skatina vietos gyventojus naujai pažvelgti į turimus išteklius. Tačiau viena didžiausių kaimiškujų vietovių problema – nepatrauklumas jaunimui, todėl dauguma išvyksta gyventi į miestus.

16 pav. Norimi vykdyti projektai (%), N=236.

Apklausoje rezultatai parodė, kad kaimo gyventojai norėtų vykdyti projektus (16 pav.), susijusius su kaimo gyvenviečių/miestelių aplinkos infrastruktūros gerinimu (68 proc.) ir kaimo turizmu (59 proc.). Gyventojai nenorėtų vykdyti projektų apie atsinaujinančių energijos išteklių

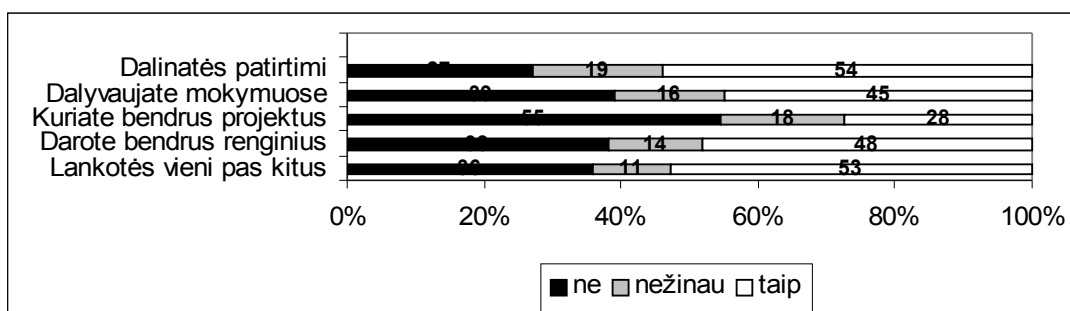
gamybą (15 proc.) ir įvairių kaimo vietovėse veikiančių institucijų/organizacijų partnerystės skatinimą (27 proc.).

Vis gausėjantys poilsiautojų srautai verčia susimąstyti apie turistinės veiklos plėtrą ir galimybes sėkmingai panaudoti turimus kaimo išteklius bei kūrybingai puoselėti kultūrinį, istorinį, etninį, tuo pačiu ir kulinarinį paveldą. Didėjanti ES struktūrinių fondų ir programų parama kaimo bendruomenių veiklai verčia jas atidžiai analizuoti vietovės gamtinį, ūkinį, ekonominį bei socialinį potencialą ir panaudoti jį verslo plėtrai ir kaimo atnaujinimui. Turizmo veiklos plėtra kaimo vietovėse yra neatsiejama ne tik nuo natūralios gamtinės aplinkos, techninės, socialinės infrastruktūros panaudojimo. Asociacija „Plungės kraštas“ norėtų vykdyti kompleksinę mokymų programą. Kadangi Plungės rajono kaimo bendruomenės turi mažai patirties projektų rašymo ir vykdymo srityje, trūksta žinių apie bendruomenės įvaizdžio formavimą, apie žiniasklaidos teikiamas paslaugas ir bendradarbiavimą su jomis. Kaimo bendruomenės nebendruoja su panašiomis organizacijos užsienyje, nėra išvystyta kultūrinių mainų programa, trūksta žinių apie vykdomus projektus kitose valstybėse ar šalyse.

Projektinė veikla gerina tarpusavio sąveiką, bendravimą, bendradarbiavimą ir santykius kaimo bendruomenėje. Be to, kaimo bendruomenės rengia kaimo plėtros planus: kaimo atnaujinimo, turizmo, kaimo infrastruktūros, švietimo, mokymo ir kitus projektus. Bendruomenių iniciatyvoms skatinti teikiama valstybės finansinė parama. Aktyvinant kaimo bendruomenių veiklą svarbus vaidmuo tenka jų lyderiams.

3.5. Kaimo bendruomenių bendradarbiavimas

Tyrimu parodė, kad dauguma Plungės rajono kaimo bendruomenių turi bendrų interesų. Respondentai nurodė, kokios bendradarbiavimo formos yra taikomos jų veikloje (17 pav.).

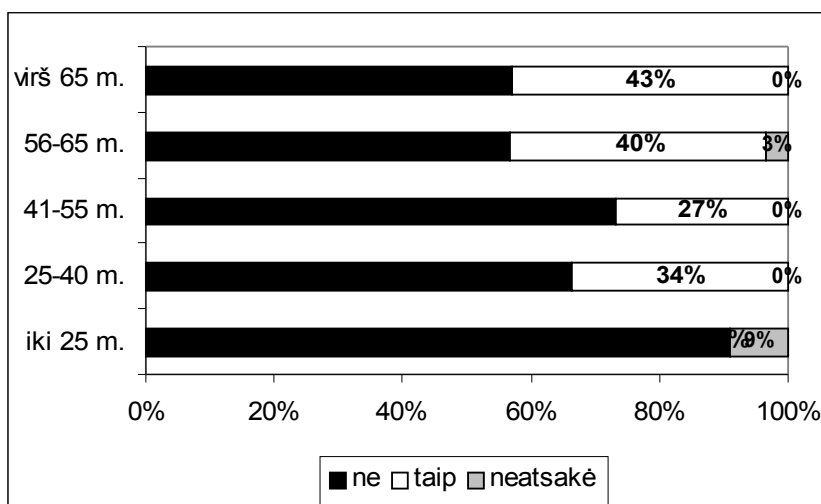

17 pav. Bendradarbiavimo formos (%). N=236

Kaip dažniausias bendradarbiavimo formas respondentai nurodė, kad dalinasi patirtimi (54%), lankosi vieni pas kitus (53 proc.), daro bendrus renginius (48 proc.). Pažymėtina, jog rečiausia bendradarbiavimo forma – bendrų projektų kūrimas (28 proc.).

Respondentai nurodė, kad jų bendruomenė palaiko ryšius su mokykla (87 proc.) bei savivaldybe (77 proc.). Šių institucijų veiklą kaimo gyventojai įvertino palankiausiai. Dauguma respondentų akcentuoja teigiamą mokyklos reikšmę kaimo bendruomenei. Mokyklos darbuotojai kartu su kaimo bendruomenių lyderiais atlieka daugiaplanį vaidmenį savo aplinkoje. Jų veikla labai svarbi kaimo bendruomenės palaikymui organizacine, edukacine, informacine, kultūrine ir kt. prasme. Šis aspektas ženkliai įtakoja kaimo bendruomenių vadybą. Pagal apklausos duomenis, rečiausiai bendradarbiaujama su žemės ūkio konsultavimo tarnyba.

Dalis apklaustųjų teigia, kad turi problemų, kurias galėtų padėti išspręsti kaimo bendruomenė. Tarp vyrų ir moterų atsakymų į šį klausimą didelio skirtumo nepastebėta, tuo tarpu analizuojant atsakymus tarp skirtingų amžiaus grupių, galime daryti išvadą, kad bendruomenės veikla labiau pasitiki vyresni kaimo gyventojai (18 pav.). Įdomu, kad nė vienas respondentų iki 25 m. neatsakė teigiamai į šį klausimą, o beveik pusė vyresnių gyventojų mano, kad jų problemas galėtų padėti spręsti bendruomenė.

18 pav. Nuomonė apie kaimo bendruomenės įtaką sprendžiant gyventojų problemas (pagal amžiaus grupes) (%), N=236

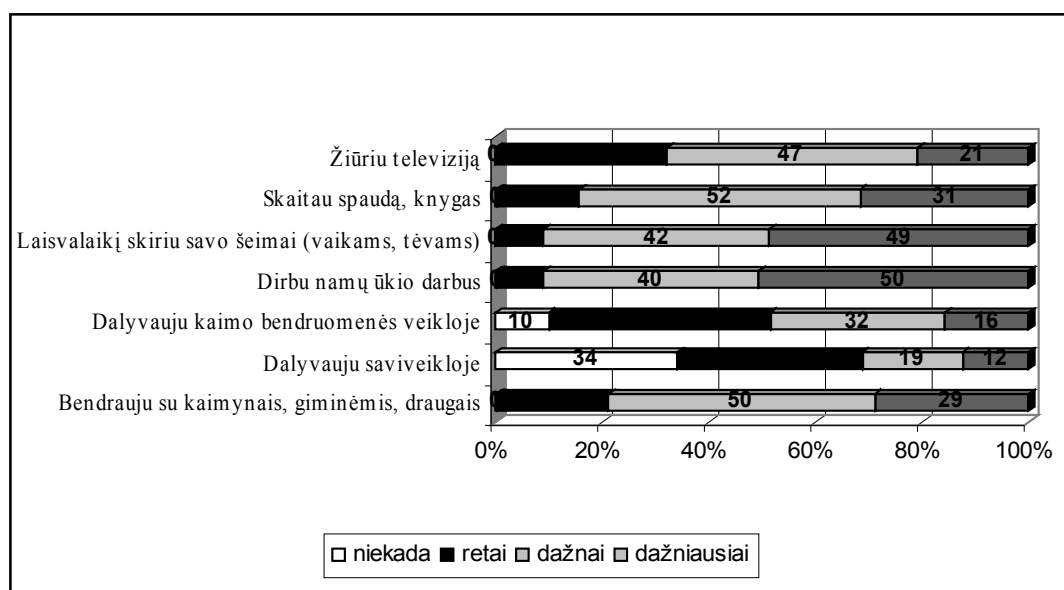
3.6. Kultūros vaidmuo kaimo bendruomenių funkcionavimui

Dabartiniame sociologijos vystimosi etape vis labiau domimasi visuomenės gyvenimo tyrinėjimu kultūros aspektu. Sociologinė kultūros analizė suteikia galimybę tyrinėti kultūros objektų sukūrimo, naudojimo ir įsisavinimo visuomenėje formas ir būdus. Be to, tai padeda išaiškinti kultūros kaitos tendencijas, o taip pat – jas apsprendžiančius socialinius mechanizmus. Todėl

atsiranda galimybė nustatyti realų įvairių socialinių grupių indėlį į kultūrinį gyvenimą ir kaimo bendruomenės plėtrą. Tai parodo ir gauti tyrimo rezultatai.

Kaimo, kaip žmonių materialinės ir dvasinės gyvenimo formos, suvokimas susijęs su kaimo kultūros bei bendruomeniškumo pajauta. Kaimo kultūros, bendruomeniškumo tarp gyventojų stiprinimo bei kaimo harmoningos plėtros klausimai domina įvairių mokslo kryptių bei sričių atstovus, valdžios bei valdymo institucijų vadovus, specialistus praktikus, nevyriausybinės organizacijas bei visus žmones, neabejings kaimo dabarčiai bei jo tolesniam vystymuisi. Kaimo bendruomenės kultūrą formuoja, skleidžia ir vartoja visi bendruomenės nariai. Atliktas tyrimas parodė, kaip Plungės rajono kaimo gyventojai vertina kultūros vaidmenį bendruomenės plėtrai.

Respondentų buvo klausama apie pagrindinius jų laisvalaikio užsiėmimus. Remiantis apklausos duomenimis, kaimo žmonių laisvalaikis nėra įvairus ir trūksta galimybių įdomiai jį praleisti. Dažniausiai kaimo žmogus savo laisvalaikį leidžia dirbant namų ūkio darbus, pavyzdžiui tvarkant aplinką savo buitį ir pan, taip teigia 50 % respondentų (19 pav.). Užuoat dalyvavę kaimo kultūros renginiuose, žmonės dažnai laisvalaikiu lieka namuose, žiūri televizorių. Televizijos reginiai žmonėms leidžia bent vaizduote panirti į kitą, žymiai gražesnę, tobulesnę erdvę, kuri pripildo jo sąmonę, mintis ir jausmus naujų kultūrinių ženklų, nukreipia individualybę į naujas kultūrinės reikšmes.

19 pav. Laisvalaikio praleidimo formos (%), N=236.

Todėl reikia ieškoti patrauklesnių laisvalaikio praleidimo formų, rasti priemonių pritraukti daugiau kultūros vartotojų, sudominti juos edukacinėmis programomis, renginių įvairove.

Dažnai kaimo bendruomenės žmogui sąvoka *kultūra* asocijuojasi su švente. Praradusios tradicijos prasmę šventės tampa dirbtinos ar reikalaujančios įvairių skatinimo priemonių, tarkim alkoholio. Dažnai šventė suvokiama kaip pobūvis, per kurį geriama ir valgoma: organizuojami šokiai, bet į juos įsitraukia tik atskiros poros, o dažniausiai šokama pavieniui. O tikra šventė yra ženklas viso to, kas pranoksta kasdienybę, simbolizuoja, ko žmogus trokšta. Šventė yra apčiuopiama kaimo bendruomenės tikslingumo raiška, ir todėl šventė tampa bendruomeninio gyvenimo esme. Per šventę kasdienybė, pyktis ir mažos rietenos pamiršamos. Šventė – tai tarsi gyvenimo pakylėjimas. Ir juo labiau kasdienybė vargina, juo nuobodesnė ji yra, juo labiau kaimo žmonėms reikia šventės ir žavėjimosi meto, progų susirinkti kartu, kartu dėkoti, giedoti, šokti, kartu sėsti už išskirtinio stalo. Kiekviena kaimo bendruomenė, kaip ir kiekviena tauta, turi savo švenčių liturgiją.

Svarbi problema yra materialinė kaimo kultūros padėtis. Respondentai apgailestavo, kad kaimuose veikiančių kultūros namų, švietimo įstaigų materialinė techninė bazė yra itin nepatenkinama Kultūros namų pastatams reikalingas tiek išorės, tiek vidaus patalpų remontas. Analogiškos problemos yra ir kaimo bibliotekose – reikalingas patalpų ir pastatų remontas, be to, būtina papildyti bibliotekų fondus. Šiuo metu Plungės rajono savivaldybėje yra 3 rajono biudžetiniai kultūros centrai: Plungės rajono savivaldybės kultūros centras; nuo 2005 m. liepos 1 d. – Plungės rajono savivaldybės Žemaičių Kalvarijos kultūros centras su filialais Plateliuose, Alsėdžiuose ir Gintališkėje; nuo 2006 m. liepos 21 d. – Plungės rajono savivaldybės Kulių kultūros centras su filialais Nausodyje ir Stalgėnuose. Šateikiuose, Aleksandrove, Norvaišiuose, Žlibinuose, Kantaučiuose, Staneliuose ir Glaudžiuose prie seniūnijų taip pat veikia kultūros namai. Kultūros paslaugų prieinamumas ir kokybė yra susijusi su bendra šalies ekonomine būkle. Šiuo metu kultūros centrams ir jų filialams trūksta finansavimo, reikėtų skirti daugiau lėšų pastatų renovacijai, materialinės bazės atnaujinimui.

Tyrimas patvirtino respondentų nuostatą, kad kultūrinė veikla svarbi kaimo bendruomenėje. Kiekviename kaime turėtų būti ne tik kultūros namai, bet ir biblioteka. Kultūros darbuotojai turi suprasti, kad bendruomenė yra jėga ir jei bus aktyvi bendruomenė, bus visai kitokia kultūrinio darbo prasmė. Kultūros įstaigose vyksta kaimo bendruomenių renginiai. Todėl galima daryti išvadą, kad kultūros įstaigų darbuotojai palaiko kaimo bendruomenių kultūrinės iniciatyvas, rodo iniciatyvą bendrauti su mokykla, bažnyčia, vietos policija ir pan. Aktyvus Plungės rajono kaimo bendruomenių narių dalyvavimas sprendžiant aktualiausius kaimo klausimus daro nemažą įtaką bendruomenės plėtrai.

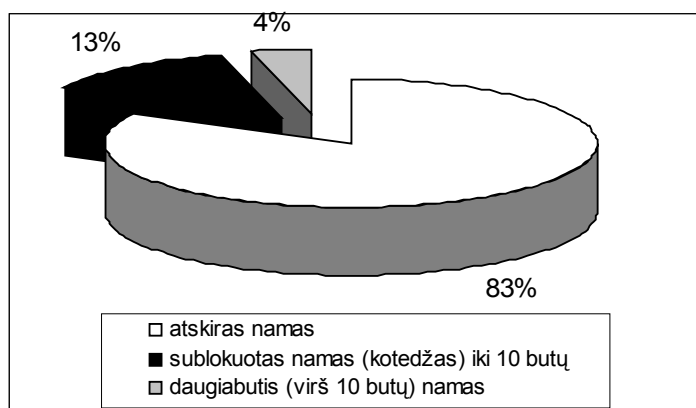

3.7. Gyvenimo kokybės kaime vertinimas

Analizuojant kaimo bendruomenių plėtrą mikrolygiu, t. y. kasdieninio gyvenimo aspektu, atsiskleidžia lemiamą pačių žmonių apsisprendimo ir veiklos motyvacijos svarbą. Dažniausiai kaimo gyventojai sprendžia sudėtingas savo gyvenimo problemas esant ribotiems finansiniams, materialiniams ir intelektualiniams ištekliams. Gyvenimo kokybės svarbiausiu matmeniu tampa tai, kaip patys kaimo gyventojai vertina savo egzistenciją. Gyvenimo kokybei didelę reikšmę turi ne tik buitinių, kultūrinių ar laisvalaikio poreikių tenkinimo sąlygos, bet ir tokie substancialios prigimties vertinimai kaip ekonominio ir socialinio saugumo jausmas, individo statusas įvairių žmonių grupių atžvilgiu, įsitraukimas į vietos gyvenimą, sėkmės pajauta, estetiniai bei etiniai išgyvenimai ir pan.

Gyvenimo kokybė apima labai platų vertybinių charakteristikų spektrą. Ji susijusi ne tik su gyventojų pagrindinių poreikių patenkinimu, bet ir su galimybėmis save realizuoti darbe ir asmeniniame gyvenime. Analizuojant gyvenimo kokybę, negalima neįvertinti ir svarbiausių gyvenimo lygio rodiklių – gyventojų pajamų, išlaidų, jų struktūros, apsirūpinimo gyvenamuoju plotu ir kt. Materialinė gerovė lemia žmogaus sveikatą, dvasinę būklę, pasitenkinimą gyvenimu. Negalėdamas patenkinti materialinių ir dvasinių poreikių savo valstybėje, žmogus ieško palankesnių gyvenimo sąlygų kitur – tokį jo pasirinkimą atspindi migracijos rodikliai.

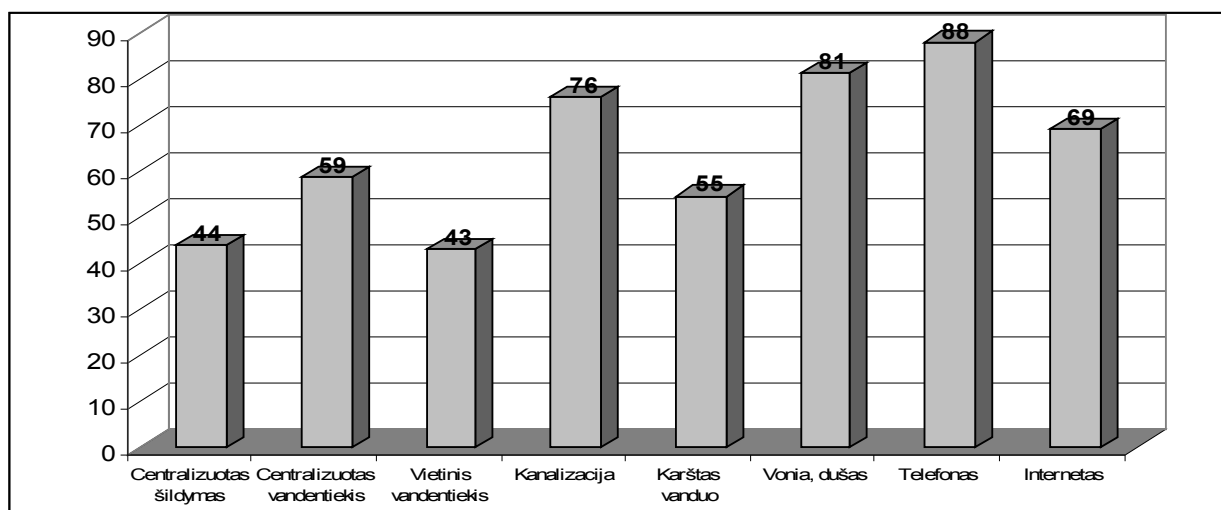
Nemažai laiko žmogus praleidžia namuose, kur jis ilsisi, bendrauja su šeimos nariais, mokosi ir dirba. Gyvenamasis plotas, būsto patogumai, komunalinių paslaugų kokybė ir pasiekiamumas turi didelę reikšmę asmens sveikatai ir darbingumui (žr. 20 pav.).

20 pav. Gyvenamo būsto tipas, N=236.

Nuosavą namą turi 83 proc. respondentų. Kadangi kaime pagrindinis būsto tipas – gyvenamasis namas ar jo dalis, tai lemia didesnę naudingąjį plotą ir kambarių skaičių vienam

gyventojui. 59 proc. apklaustųjų turi centralizuotą vandentiekį, karšto vandens tiekimą, kanalizaciją, atskirą vonią, dušą, tualetą su nuleidžiamu vandeniu (žr. 21 pav.).

21 pav. Gyvenamo būsto patogumai (%), N=236.

Vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių gyventojų pajamų dydį ir užimtumą – išsimokslinimo lygis. Pastaruoju metu labai išaugo žinių, informacijos svarba, tačiau integruotis į informacinę visuomenę kaimo gyventojams sunku dėl nepakankamo kompiuterinio raštingumo. Interneto ryšį kaime turi tik labai maža namų ūkių dalis. Asmeninio kompiuterio įsigijimą ir internetinio ryšio turėjimą lemia ne tik gyventojų pajamų dydis, bet ir gyventojų amžius, jų socialinė padėtis, gyvenimo būdo specifika, laisvalaikis ir ypač – motyvacija. Didžiausią įtaką gyvenimo kokybei turi pajamos ir materialinė padėtis, būtines gyvenimo sąlygos, medicininis aptarnavimas, kultūrinės sąlygos ir santykiai bendruomenėje. Net 61 proc. respondentų teigia, kad gyvenimo kokybė nuo 2000 m. pagerėjo, 32 proc. – nepakito, tik 7 proc. apklaustųjų teigia, kad gyvenimo kokybė pablogėjo. Tokia nuomonė galėjo susiformuoti dėl darbo ir pajamų netekimo, neigiamų šeimos pokyčių (skyrbybos, vaikų išvykimas, tėvų mirtis) ir kitų priežasčių.

3.8. Gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas kaimo bendruomenių plėtrai

3.8.1. Plungės rajono gamtos išteklių panaudojimas

Kaimo vietovės vienos iš kitų išsiskiria savo įvairiu kraštovaizdžiu, urbanizavimo lygiu, kurį dalinai sąlygoja ir atstumas iki didesnių miestų. Kaimo plėtra yra labai dinamiška, įvairiai suprantama, kadangi sunku išskirti tipines problemas ir vienareikšmiškus tų problemų sprendimų būdus.⁷⁶

⁷⁶ Jasaitis, J. (2006). *Kaimo raidos tyrimų kompleksiško problema*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Šiauliai: Šiaulių Universiteto leidykla, p. 87

Tradicinės kultūros kaimo žmonių bendruomeniškumas ir darnūs santykiai su gamta neretai priešpriešinami modernaus miesto susvetimėjimui, anonimiškumui, komercijai. Kaimo tradicijoje gamta – ne kultūros antipodas, o jos dalis. Gamta traktuojama kaip kaimo moralinės kultūros pagrindas. Identifikacija su vietovės gamtine aplinka reiškia pasiryžimą čia ir toliau gyventi, stiprina prisirišimą prie gyvenamosios vietos.⁷⁷ Kaimas dėl savo vertingo, įvairaus istorinio kraštovaizdžio, sveiko, prasmingo, pasitenkinimą ir dvasinį komfortą teikiančio gyvenimo būdo, grožio, ramybės, įvairovės ir rekreacijos padeda kelti visų šalies gyventojų gyvenimo kokybę.

Plungės rajono savivaldybė savo gamtine specifika svarbi kraštovaizdžio, bioįvairovės, gyvūnijos apsaugos požiūriu. Plungės rajono savivaldybėje saugomų teritorijų plotas sudaro 24,5 proc. visos teritorijos. Tai viena iš 9 savivaldybių Lietuvoje, kuriose saugomų teritorijų plotas užima daugiau kaip 15 proc. teritorijos.

Plungės rajono savivaldybėje identifikuotos teritorijos, atitinkančios “Natura 2000” reikalavimus. LR Aplinkos ministro 2005 m. birželio 15 d. įsakymu Nr. D1-302 patvirtintame Vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašė yra išskirtos 4 Plungės rajono savivaldybės teritorijos. Tai Minijos slėnis ties Dyburiais, Minijos upė, Rietavo miškai ir Žemaitijos nacionalinis parkas.

Plungės rajono gamtiniai ir kultūriniai išteklių sudaro palankias sąlygas kurti patrauklius turistinius produktus. Plungės rajonas LR teritorijos bendrajame plane pagal arealų patrauklumo kategorijas ir rekreacinės plėtros potencialą yra priskiriamas labai didelio ir didelio potencialo rekreaciniams arealams. Plungės rajono savivaldybė pasižymi savito grožio kraštovaizdžiu, kuris patrauklus vietos ir užsienio turistams. Atskirai analizuojant gamtinius išteklius formuojančius Plungės rajono aplinkos patrauklumą ir jų panaudojimą kaimo bendruomenių plėtrai buvo išskirtos šios gamtinių išteklių grupės:

1. Saugomos teritorijos;
2. Miškai;
3. Vandens telkiniai;
4. Gamtinės vertybės.

---

⁷⁷ Vosyliūtė A. (2002). Kaimo bendruomenė: gyvensenos bruožai. *Rytų Lietuva: visuomenės ir socialinių grupių raiška bei sąveika*, p. 68.

1. Saugomos teritorijos. Saugomos teritorijos statusas ne tik riboja ūkinę veiklą, bet ir padeda išsaugoti vertingus gamtinius (ar kultūrinius) išteklius, kurie yra svarbūs kaip teritorijos ištekliai. Įgyvendinant subalansuotos plėtros principus saugomos teritorijos tampa labai svarbiu faktoriumi plėtojant gamtinį – pažintinį turizmą, poilsį kaime. Plungės rajone yra 9 saugomos teritorijos, kurių bendras plotas 27622 ha., o tai sudaro apie 25% visos Plungės rajono teritorijos. Plungės rajone saugomos teritorijos užima dvigubai daugiau, nei visos Lietuvos Respublikos teritorijos vidurkis (Lietuvos Respublikos vidurkis 12%). Tokia saugomų teritorijų gausa dar kartą parodo, kad Plungės rajone yra daug vertingų gamtos išteklių, kuriuos galima panaudoti kaimo bendruomenių plėtrai.

Reiskių tyro telmologinis draustinis. Tai gana perspektyvus objektas vystyti gamtinį pažintinį turizmą bei edukacinę veiklą įrengiant pažintinius takus bei kitą reikalingą infrastruktūrą. Pavyzdžiui, Kulių kaimo bendruomenė „Alantas“ planuoja įrengti pažintinį taką ir poilsio aikštelės su informaciniais stendais Reiskių tyro telmologiniame draustinyje. Reiskių tyro telmologinis draustinis – nepaprasto grožio NATURA 2000 vietovė, kurios plotas yra 4054 ha. Neįprasta gamta, įvairiarūšė miško fauna, reti augalai ir jų augavietės traukia žmones, kurie nepaiso draustiniams keliamų reikalavimų, naikina vertingą kraštovaizdį, kelia grėsmę retų rūšių augalų ir gyvūnų išlikimui. Šie gamtos turtai turėtų būti prieinami žmonėms, tačiau tokiais būdais, kad nekenktų gamtai. Kulių kaimo bendruomenės numatomi įrengti objektai (pažintinis takas su apžvalgos ir poilsio aikštelėmis, bei informaciniai stendai) leistų lankyti Reiskių tyro telmologinį draustinį ne tik vietiniams žmonėms, bet ir turistams iš Lietuvos, kitų užsienio šalių. Tai būtų dar viena galimybė pasigrožėti nuostabia Žemaitijos gamta.

Gandingos kraštovaizdžio draustinis. Dėl čia esančių gamtinių ir kultūrinių vertybių, bei dėl kraštovaizdžio didelės estetinės vertės ši teritorija yra labai patraukli rekreacinei plėtrai. Tinkamas vystyti gamtinį, pažintinį turizmą, poilsį gamtoje, stovyklavimą, taip pat edukacinę veiklą.

Žemaitijos nacionalinis parkas. Žemaitijos nacionalinis parkas yra didžiausią rekreacinę vertę Plungės rajonui sukuriantis objektas. Ši teritorija yra perspektyviausia plėtojant kaimo turizmą, gamtinį - pažintinį turizmą, poilsį gamtoje (stovyklavimas, vandens pramogos ir pan.) medžioklės organizavimą, žvejybą, grybavimą, uogavimą, vaistažolių rinkimą bei su šiomis veiklomis susijusias paslaugas. Vienas turtingiausių gamtos lopinėlių yra Žemaitijos nacionalinis parkas. Čia tyvuliuoja didingas Platelių ežeras. Sutelkta daug Žemaičių žemės gamtos, istorijos ir kultūros lobių. Šis kraštas mena gyvybingus pagonis, senovės pilių ir šventaviečių laikus. Todėl Babrungo seniūnijos šeimų bendruomenė „Tėviškė“ rūpinasi senkapių ir maro kapinaičių, Žvirblaičių piliakalnio, koplytėlių ir koplytstulpių, tremties atminimo paminklo Babrungėnuose ir rezistencijos kovų dalyvių įamžinimo paminklo Žvirblaičiuose priežiūra, šimtamečių sodybų - kaimo architektūros paminklų išsaugojimu Jodėnų, Babrungėnų, Užlieknio, Glaudžių kaimuose.

2. Miškai. Miškai Lietuvoje yra labai svarbūs išteklių vystant kaimo bendruomenių plėtrą. Žemaičių aukštumos dalys, kuriai beje priklauso ir Plungės rajonas, nėra miškingos, čia vyrauja įvairi augalija: pušynai, eglynai, beržynai ir ąžuolynai, bet pagrindą sudaro spygliuočių miškai. Plungės rajono miškai priskiriami pietinės taigos krūmokšniniais eglynams. Plungės rajono miškingumas yra 37,9 %, o tai yra tik nežymiai daugiau nei Lietuvos vidurkis (31,2 %). Buvusi miškingiausia rajono dalis - Rietavo apylinkės (miškingumas čia siekia 51 %), administracinės reformos metu buvo atskirta ir suformuota atskira Rietavo savivaldybė. Stalgėnų kaimo bendruomenė nori sutvarkyti Stalgėnų kaime esantį parką. Prie seniūnijos ir kultūros namų pastato yra visuomeninės paskirties 1,8 ha ploto miškas, kurį sutvarkius (išskirtus krūmus, menkaverčius medžius, įrengus pasivaikščiojimo takus, poilsio aikšteles, apšvietimą) atsirastų ne tik parkas, bet ir poilsio zona, tinkama šeimoms su vaikais poilsiui. Įrengus parką gyvenvietėje būtų sukurta saugi ir patraukli aplinka. Čia galėtų ilsėtis, pasivaikščioti Stalgėnų kaimo gyventojai, būtų galima rengti ir įvairius renginius. Plungės rajonas vakariniame Lietuvos regione išsiskiria ypatingais gamtiniais ištekliais tai - miškingas Platelių ežerynas, kuris yra didžiausias Žemaitijos ežeringas miškingas gamtinis kompleksas.

3. Vandens telkiniai. Vienas svarbiausių rekreacinių išteklių yra vanduo. Būtent vandens telkiniai gamtinėse teritorijose pritraukia daugiausia poilsiautojų. Pagal vandens telkinius Plungės rajonas savo ištekliais yra vienas patraukliausių Vakarų Lietuvoje, šiuo aspektu nusileisdamas tik pajūrio regionui. Plungės rajone yra 28 valstybinės reikšmės vandens telkiniai kuriuos būtų galima panaudoti kaimo bendruomenių plėtrai ir poilsio zonų formavimui. Pagal ežerų gausumą Plungės rajonas yra priskirtinas prie vidutinio ežeringumo rajonų, tačiau reikia įvertinti tai, kad ežerų gausa Plungės rajonas nusileidžia tik Aukštaitijos ežeringiems rajonams. Plungės rajone ežeringumas (2%) yra šiek tiek didesnis nei Lietuvos vidurkis(1,5%). Vertinant Vidurio Lietuvą ir Vakarų Lietuvą Plungės rajono ežeringumas yra didžiausias. Upių tinklas Plungės rajone yra vidutinis ir siekia 0,85 km/km² . Vertinant pagal abu šiuos faktorius Plungės rajone ir ežerų, ir upių tinklas yra gausus ir santykinai vienodas, kitiems Lietuvos rajonams būdingas arba didelis ežeringumas ir mažas upių tinklas, arba mažas ežeringumas ir didesnis upių tinklas, šiuo aspektu Plungės rajone vandens ištekliai yra subalansuoti. Plungės rajono teritorijoje teka 41 valstybinės reikšmės upės ir upeliai, priklausančios Minijos, Ventos ir Bartuvos baseinams. Minijos upė yra didžiausia Plungės rajonu tekančios upės atkarpa – apie 70 km. Rajone yra 39 ežerai (iš kurių 19 - valstybinės reikšmės), virš 20 tvenkinių (7 - valstybinės reikšmės tvenkiniai). Todėl Plungės rajono kaimo bendruomenės rūpinasi įvairių vandens telkinių priežiūra. Pavyzdžiui, Kulių krašto kaimo bendruomenė „Alantas“ nori išvalyti tvenkinius, įrengti paplūdimį prie Naujosios užtvankos, sutvarkyti Alanto upelio

pakrantes. Babrungo seniūnijos šeimos bendruomenė „Tėviškė“ taip pat nori sutvarkyti ir išvalyti Babrungo upės, Uošnos, Jodės, Cerkšnės, Lielupės upelių ir Glaudžių tvenkinio pakrantes. Alsėdžių kaimo bendruomenė nori sutvarkyti Alsėdžiuose esančią tvenkinio užtvanką ir pakrantes. Šis tvenkinys turi istorinę praeitį, yra iškastas prieš 400 metų, kai Alsėdžiuose rezidavo Žemaičių vyskupai.

Ežerai – svarbi gyventojų laisvalaikio vieta, kur vyksta įvairios šventės. Plungės rajone iš viso yra 37 ežerai, 26 iš jų yra Žemaitijos nacionaliniame parke. Pagrindinį rekreacinį fondą sudaro Žemaitijos nacionaliniame parke susitelkę ežerai. Visų ežerų, esančių ŽNP, plotas – 1484, 2 ha. Apie 90 proc. bendro ežerų ploto tenka trims didžiausiems ežerams: Platelių, Ilgio, Beržoro. Plungės rajone, o ypač nacionaliniame Žemaitijos parke, labai skatintinas mokomasis lankymas, apžvalginės (kraštovaizdžio erdvėms apžvelgti įrengtos apžvalgos aikštelės), pažintinės ekskursijos gamtos ir ekologiniais takais bei mokomųjų vandens maršrutų organizavimas. Vasarą populiariausių ežerų lankomumas yra labai didelis, autoturistai siekia privažiuoti kiek galima arčiau ežero, įvažiuoti kuo giliau į mišką. Tai labai kenkia gamtai, pažeidžia gamtinę ekosistemą. Todėl labai svarbu plėsti šiose rekreacinėse teritorijose trumpalaikio poilsio aikštelių, paplūdimių, stovyklaviečių, automobilių stovėjimo aikštelių infrastruktūrą. Alsėdžių bendruomenė „Sruoja“ nori įrengti Sruojos upės poilsiavietę prie tvenkinio, aplinką pritaikant turizmo reikmėms, išvalyti tvenkinius. Išnaudojant šiuos gamtinius ir kultūrinius išteklius rajone galima kurti ir vystyti aktyvaus poilsio, ekoturizmo, kultūrinio turizmo, etninio turizmo, kaimo turizmo produktus. Tačiau minėtas rajono kultūrinis ir gamtinis turizmo potencialas šiuo metu nėra pakankamai išnaudojamas.

Rajono turizmo paslaugų materialinė bazė nėra išvystyta nei kiekybiniu, nei kokybiniu požiūriu. Visuose turizmo paslaugų infrastruktūros sektoriuose paslaugų kokybės gerinimui, laisvalaikio pramogų kūrimui ir turizmo produktų konkurencingumo stiprinimui būtinos investicijos. Perspektyvi ir labiausiai paplitusi pramoga rajone yra vandens sportas. Jau dabar didžiuosiuose rajono ežeruose (Platelių ež., Beržoras) vykdomos valčių, vandens dviračių nuomos paslaugos. Tai gana populiaris pramoga, kuri galėtų būti vystoma ir kituose ežeruose. Valtis, vandens dviračius poilsiautojams dažniausiai nuomoja privatūs asmenys bei kaimo turizmo paslaugų teikėjai. Taip pat patys poilsiautojai gali atsivežti bemotores vandens sporto priemones. Plaukiojimas baidarėmis, kanojomis, plaustais kaip turizmo paslauga dar nėra išvystyta. Jachtklube nuomojamas „Žalgirio sporto draugijai“ priklausantis 20 vietų katamaranas apžvalginėms ekskursijoms. Čia pat įsikūręs nardymo centras „Oktopusas“ teikia nardymo, povandeninio gido paslaugas, nuomoja ir parduoda nardymo įrangą. Nemažai lankytojų renkasi šią paslaugą, todėl ją plėsti labai palanku. Vieninga vandens turizmo verslo struktūra dar nesukurta – čia turi būti numatyta visa infrastruktūra: vandens turizmo trasos (pritaikant ir upes bei upelius), prieplaukos, paplūdimiai, automobilių stovėjimo aikštelės, pakrančių stovyklavietės, aptarnavimo įmonės. Bemotorių vandens transporto priemonių

išvystymas rajone labai prisidėtų prie kaimo turizmo plėtros, pakrančių gyvenviečių atgaivinimo, prekybos paslaugų sferos plėtojimo, pagerintų susisiekimą tarp atskirų vietovių.

4. Gamtinės vertybės. Plungės rajonas nepasižymi ypatingai unikalių gamtinių vertybių gausa, tačiau jų pakanka formuoti pažintinius turistinius traktus. Pagrindinės Plungės rajono gamtinės vertybės yra botaniniai objektai ir geomorfologiniai objektai. Pagrindinis gamtinių vertybių Plungės rajone privalumas – jų įvairovė bei galimybė juos panaudoti įvairiuose turistiniuose traktuose – tiek pėsčiųjų, dviračių, tiek autoturizmo, tiek vandens turizmo trasose. Tačiau vienas iš didžiausių trūkumų šioje srityje – nepakankamas gamtinių vertybių fiksavimas bei reprezentavimas.

Specialių mokomųjų takų tinklas Plungės rajone dar nėra suformuotas, tačiau tam yra tinkamų vietovių: Plokštinės botaninio zoologinio, Paburgės kraštovaizdžio draustinio zonos, aplankant Plokštinės ir Rukundžio rezervatus, Beržoro apylinkės. Šiuo metu įrengtas ir tarp lankytojų populiarus Šeirės gamtos takas, kuriuo ekskursiją praveda gidai. Pavyzdžiui, Šateikių seniūnijos kaimo gyventojai nori Karkluojės upelį pritaikyti pažintinei veiklai ir turizmui, Mišės, Remties ežerus - rekreacinei veiklai, yra penki šaltiniai, kurių dėka galima atidaryti ir įrengti „Šaltinio kelią“.

Perkūno, Mingėlos ažuolai - šis gamtos paminklas yra ryškus kraštovaizdžio akcentas. Jis gali būti įtrauktas kaip gamtinis – pažintinis objektas formuojant pėsčiųjų, dviračių turistines trasas bei autoturizmo maršrutus.

Platelių liepa, Raganos uosis, Platelių vinkšna - šis gamtos paminklas gali būti įtrauktas kaip pažintinis – gamtinis objektas formuojant pėsčiųjų, dviračių turistines trasas ir autoturizmo maršrutus bei vykdant įvairias ekologinio švietimo programas.

Krevikių, Auksuolės pusiasaliai, Platelių ežero salos - estetinę kraštovaizdžio vertę formuojantis objektas, kurį galima išnaudoti gamtinio pažintinio turizmo plėtrai. O taip pat išlaikyti šio pusiasalio šiaurinėje dalyje esančios stovyklavietės su paplūdimiu potencialą bei tvarkyti ir prižiūrėti jau esamą rekreacinę infrastruktūrą. Objektą įtraukti į formuojamus Platelių ežero vandens turizmo maršrutus.

Mitologiniai akmenys („Gąlastuvas“, „Dievo stalas“, Velnio akmuo) - šie gamtos paminklai gali būti įtraukti kaip pažinimo objektai formuojant pėsčiųjų ir dviračių turistines trasas, autoturizmo maršrutus.

Kitos gamtinės vertybės (šaltiniai, botaninės vertybės ir kt.) - šie gamtos paminklai gali būti įtraukti kaip pažinimo objektai formuojant pėsčiųjų ir dviračių turistines trasas, autoturizmo maršrutus.

Žiemos turizmo paslaugos Žemaitijos nacionaliniame parke visiškai neišvystytos, nepasiruošta priimti žiemos sporto mėgėjų. Viena iš svarbiausių problemų vystant turizmą rajone yra kelių

infrastruktūra, kadangi daugumą lankytinų vietų ir objektų galima privažiuoti tik žvyrkeliais, lauko, miško keliais arba net ir tokių nėra. Kelių tiesimui ar renovacijai reikalingos didžiulės lėšos.

Dviračių turizmas ir kelionės pėsčiomis yra viena perspektyviausių poilsio formų, kuri gali būti pasiekama palyginti mažomis sąnaudomis. Plungės rajono turistinės zonos yra ypač tinkamos pėsčiųjų ir dviračių žygiams turistinėmis trasomis. Nors planavimo schemose yra pažymėtos dviračių trasos, tačiau iš esmės jos yra formalios ir dviračiams bei pėstiesiems neparuoštos. Siekiant plėtoti ekologinį turizmą, būtina kompleksiskai pažiūrėti į naujų dviračių ir pėsčiųjų takų įrengimą.

Plungės rajono gamtos išteklių plėtros galimybės pateiktos 4 priede.

3.8.2. Plungės rajono materialaus kultūros paveldo panaudojimas

Ne ką mažiau svarbūs už gamtinius išteklius yra kultūriniai ištekliai. Jie netik sudaro galimybę pažinti krašto istoriją, tradicinę gyvenseną, papročius, tradicinius amatus, bet yra geras pagrindas įvairiai turizmo infrastruktūrai, paslaugoms plėtoti bei panaudoti juos kaimo bendruomenių plėtrai. Kita vertus kaimo bendruomenių plėtra yra labai gera priemonė padėti išsaugoti, o dažnai net ir atkurti sunykusias kultūrinės vertybes pritaikant jas savo reikmėms. Plungės rajono kultūriniai ištekliai atspindi sudėtingą šio krašto istorinę raidą. Daugiausia yra archeologinių ir istorinių objektų, dalis kurių yra neišeksponuoti ir apleisti. Taip pat nemažą dalį Plungės rajono kultūros paveldo išteklių sudaro XIX a. pab. etnografiniai ir sakraliniai objektai. Didesnė dalis etnografinių objektų šiuo metu yra gana apleisti, o kai kurie net ties sunykimo riba. Kiek geresnė padėtis yra su sakraliais kultūros paveldo objektais, tačiau ir jų priežiūra yra nepakankama. Galima išskirti šiuos kultūros paveldo objektų tipus:

1. Urbanistinės vertybės;
2. Architektūros paminklai;
3. Istoriniai paminklai;
4. Dailės paminklai;
5. Technikos paminklai;
6. Archeologijos paminklai.

1. Urbanistinės vertybės. Urbanistinio paveldo pagrindą sudaro nedideli amatininkų miesteliai. Plungės rajone nėra nei tarptautiniu mastu, nei nacionaliniu mastu svarbių urbanistinių vertybių, todėl kaimo bendruomenių plėtra susijusi su urbanistiniu paveldu nėra labai perspektyvi. Tačiau rajono urbanistines vertybes galima panaudoti kompleksiskai, jas apjungiant su gamtinėmis ar kitomis kultūrinėmis vertybėmis siekiant pažinti šio krašto žmonių gyvenseną bei plėtojant svetingumo paslaugas, t.y. apgyvendinimo ir maitinimo verslą. Svetingumo rinka turėtų būti orientuota į Lietuvos gyventojus.

Alsėdžių miestelis. Miestelis turi vietinę reikšmę rajono kaimo bendruomenių plėtroje. Plėtros kryptys – kaip lokalaus turizmo centro formavimas, išnaudojant jo apylinkėse esančias gamtines vertybes, ypač Alsėdžių tvenkinį ir Alsėdžių ežerą. Miestelio centre formuoti rekreacijai patrauklią aplinką (želdynų formavimas, aplinkos estetinio vaizdo formavimas, smulkios rekreacinės infrastruktūros įrengimas, komforto įrenginių: dviračių stovų, suolų įrengimas).

Beržoto kaimas. Beržoro kaimo pagrindinė plėtros kryptis – formuoti kaip Platelių miestelio rekreacinio centro satelitą, kuris padėtų išnaudoti šiek tiek toliau nuo Platelių miestelio esančių rekreacinių išteklių: Beržoro, Žiedelio, Ilgio ežerų rekreacinį potencialą. Pagrindinės plėtros kryptys – svarbaus kaimo turizmo paslaugų centro formavimas ir kaimo turizmo papildomų paslaugų infrastruktūros formavimas: lieptų, pirčių plėtra, vandens pramogų plėtra, poilsio gamtoje infrastruktūros plėtra. Rekreacinių teritorijų, skirtų kaimo turizmo plėtrai paežerėse formavimas.

Platelių miestelis. Miestelis yra Žemaitijos nacionalinio parko administracinis centras, šalia yra Platelių ežeras. Pagrindinės plėtros kryptys – Platelių miestelio kaip ilgalaikio poilsio zonos formavimas čia plėtojant atitinkamas svetingumo paslaugas, įskaitant ir kaimo turizmo paslaugas. Rekreacinių erdvių šalia Platelių ežero formavimas (prie Jachtklubo ir miestelio centre). Platelių miestelio – kaip vandens pramogų centro formavimas (nardymo, pliažo pramogos, plaukimo ežere paslaugų plėtra). Platelių miestelio - kaip gamtinio – pažintinio bei poilsio gamtoje turistų centro formavimas, čia plėtojant turizmo informacijos paslaugas. Turizmo plėtrą planuoti siekiant ne tik pritraukti kuo daugiau turistų, bet ir kuo ilgiau juos išlaikyti.

Žemaičių Kalvarijos miestelis. Dėl savo atmaidų šis miestelis yra labiausiai lankoma vieta Plungės rajone. Taip pat čia žmones traukia ir religinis - kultūrinis paveldas. Pagrindinė plėtros kryptis – religinio turizmo centro formavimas, plėtojant religinių turistų aptarnavimo paslaugas, religinio paveldo pažinimo paslaugas, turizmo informacijos paslaugas. Taip pat atitinkamai formuoti rekreacines erdves bei religinių išteklių, kaip rekreacinio potencialo palaikymo ir renovavimo priemonių įgyvendinimas.

2. Architektūros paminklai. Vertinant Plungės rajono architektūros paveldą reikia paminėti, kad Plungės rajonas nepasižymi gausiais ir reprezentatyviais objektais, vien todėl, kad čia nėra stambių ir istoriškai susiformavusių urbanistinių centrų.

Babrungėnų vandens malūnas - šis objektas jau dabar pritraukia nemažai turistų, meno mėgėjų. Pagrindinės plėtros kryptys – privačios iniciatyvos palaikymas vykdant turizmo plėtros projektus.

Bažnyčios pastatų kompleksas Beržoto kaime bei Platelių Šv. Apašt. Petro ir Pauliaus bažnyčios kompleksas. Pagrindinės plėtros kryptys - pritaikymas religiniam turizmui, bei įtraukimas į pažintinius maršrutus, kurie labiausiai domina religinio paveldo mėgėjus bei piligrimus.

Šateikių dvaro ansambliai. Šiuo metu dvaras yra gana prastoje būklėje, tačiau jei pavyktų jį išsaugoti ir atstatyti, jis tikrai taptų puikiu rekreaciniu traukos šaltiniu. Pagrindinės plėtros kryptys – bandyti pritaikyti ypatingai aukštos klasės svetingumo paslaugų teikimui (apgyvendinimo, maitinimo, nedidelių protokolinių renginių organizavimui), dvaro aplinką formuoti kaip prestižinę, rekreacinę aplinką, ypatingą dėmesį kreipiant dvaro parko priežiūrai, atnaujinimui, sutvarkymui.

Bukantės dvaro sodybos fragmentai (Bukantės kaimas). Objektą galima įtraukti į pažintinius maršrutus bei panaudoti organizuotų turistų ar moksleivių grupių aptarnavimui. Pagrindinės plėtros kryptys – įtraukti į pažintinius maršrutus, edukacinių projektų rengimą, įkurti Žemaičių literatūros centrą, pritaikant literatūrinių renginių organizavimui.

Platelių dvaro sodybos kompleksas. Jau dabar šis objektas sėkmingai naudojamas turizmo plėtrai: viename iš išlikusių dvaro pastatų teikiamos nakvynės paslaugos, buvusiame svirne yra įrengtos ekspozicijos. Pagrindinės plėtros kryptys – tolimesnė svetingumo paslaugų plėtra, dvaro parko kaip rekreacinės ir edukacinės erdvės formavimas, infrastruktūros įvairiems rekreaciniams ir etnokultūriniais renginiams plėtra.

Dvarai – tai ypatingos kultūrinės vertės objektai, suteikiantys kaimo vietovėms konkurencinio pranašumo. Dvarus galima panaudoti kuo įvairiausiai veiklai, kuri nedaro žalos jam kaip kultūros paveldo objektui. Restauruotas dvaras gali būti gyvenamoji vieta, mokymo ir švietimo įstaiga, regiono ar kaimo bendruomenės kultūros centras, turizmo ir poilsio paslaugų centras, tradicinių amatų arba net aukštos kokybės žemės ūkio produktų gamybos vieta. Aktyvi dvarų paveldo integracija į šiandienos Lietuvos kaimo ir regionų ūkio sistemą sudarytų daug geresnes prielaidas dvarams išlikti nei jų konservacija, nors pastaroji principiniu požiūriu nėra atmestina. Taigi norint dvarus išsaugoti, juos reikia naudoti įvairiai socialinei ir ekonominei veiklai. Kaip ir kiekviena materialinė žmogaus veikla, dvarų išsaugojimas neatsiejamas nuo ekonominių kriterijų.

Didžiąją dalį architektūros paminklų Plungės rajone sudaro bažnyčios statinių kompleksai bei etnografinės architektūros pavyzdžiai, tačiau patys svarbiausi kaimo bendruomenių plėtrai rajone yra Platelių dvaro sodyba. Taip pat paslaugų plėtroje būtų galima išnaudoti Šateikių dvaro ansamblių bei likusius Bukantės dvaro fragmentus.

3. Istoriniai paminklai. Istoriniai paminklai gali tapti svarbūs gyvenamosios aplinkos traukos objektai. Ypač lankytojus traukia svarbių šaliai įvykių vietos, įvairūs militaristinio paveldo objektai. Vertinant Plungės rajono istorinius paminklus galima išskirti du svarbiausius istorinio paveldo objektus – sovietinę karinę bazę Plokštinėje bei istorinę vietovę Gandinga. Galima daug ginčytis dėl Plokštinės sovietinės karinės bazės istorinės vertės, bet kaimo bendruomenių plėtrai šis objektas yra

tikrai patrauklus, jis gali tapti unikaliu bei išskirtinu Lietuvoje rekreaciniu centru, pritraukiantis lankytojus ne tik iš Lietuvos bet ir iš užsienio. Turizmo plėtrai istorinėje Gandingos vietovėje sudarys sąlygas populiarinti Plungės krašto istoriją, gamtą, kartu sukurdamą puikią rekreacinę zoną ne tik Plungės rajono gyventojams, bet ir miesto svečiams. Kitus istorinius paminklus Plungės rajone reikėtų išnaudoti pažintinio turizmo bei edukacinės veiklos plėtrai, įtraukiant šiuos paminklus į pažintinius maršrutus bei pritaikant juos mokomųjų išvykų organizavimui.

Gandinga Plungės rajone turi didelę istorinę reikšmę, be to palankus kraštovaizdis pritraukiant turistus, ši vieta gali tapti populiari renginių vieta. Pagrindinės plėtros kryptys – poilsio ir pažintinio turizmo zonos formavimas, pažintinių pėsčiųjų trasų įrengimas, rekreacinių erdvių renginiams suformavimas, pėsčiųjų, dviračių bei informacinės infrastruktūros plėtra, poilsiaviečių įrengimas, privažiavimų ir automobilių stovėjimo vietų įrengimas, kraštovaizdžio išeksponavimo priemonių įgyvendinimas.

Plokštinės karinės bazė - tai sovietinio militaristinio paveldo palikimas. Šiuo metu Žemaitijos nacionalinio parko direkcijos iniciatyva yra bandomas įkurti Militarizmo ekspozicija, vedamos edukacinės ekskursijos. Objektas yra išskirtinis Lietuvos mastu ir pritraukiantis ne tik Lietuvos turistus, bet ir svečius iš kitų šalių. Pagrindinės turizmo plėtros kryptys: interaktyvios, modernios militarizmo ekspozicijos įrengimas (šaltojo karo) derinant ją su ekstremalių pramogų plėtra (nusileidinėjimas į šachtas, nardymo ir pan.), taip pat gamtinės aplinkos išnaudojimas plėtojant turizmą šiame objekte (ekoturizmo centro įkūrimas, aktyvaus, gamtinio – pažintinio turizmo plėtra).

4. Dailės paminklai. Dailės paminklai dažnai tampa svarbiais traukos objektais. Ypač žmones traukia ne tik didelę meninę vertę turintys dailės objektai, bet objektai, kurie yra apipinti legendomis bei mitais. Lietuvoje didžiausią meninę vertę turintys kūriniai dažniausiai atsiduria nacionalinės reikšmės muziejuose, tačiau ši tendencija be savo teigiamų pusių, gali turėti ir neigiamų pasekmių. Geriausias pavyzdys būtų sakralinio dailės paveldo objektai, kurie dažnai tampa labai svarbiomis kulto pastatų interjero dalimis. Perkėlus šiuos dailės paminklus iš bažnyčių į muziejus buvo pasiektas priešingas rezultatas – bažnyčios prarado dalį savo buvusio patrauklumo, o su dailės paminklais šiuo metu susipažįsta mažiau žmonių (bažnyčias Lietuvoje kol kas lanko daugiau žmonių nei muziejus).

5. Technikos paminklai. Plungės rajone šiuo metu yra du technikos paminklais pripažinti objektai. Abu jie yra geležinkelio tiltai. Atsižvelgiant į jų patogią lokalizaciją (vienas yra jau Plungės miesto ribose, kitas vos už 1 km nuo Plungės miesto (Kaspariškės kaime)), šiuos istorinius paminklus galima panaudoti kaip lankomus objektus formuojant pėsčiųjų ir dviračių pažintinius maršrutus.

6. Archeologijos paminklai. Daugiausiai iš archeologinių objektų Lietuvoje yra piliakalnių, įvairių senovinių laidojimo vietų, alkakalnių. Ne išimtis ir Plungės rajonas. Plungės rajone tokių archeologinių objektų yra daugiau nei 40. Pagrindiniai šių objektų panaudojimo trūkumai yra atraktyvumo trūkumai. Taip jau susiklostė, kad dauguma šių objektų nėra išeksponuoti, dažniausiai jie yra apaugę sumedėjusia augmenija, dėl ko jie vizualiai nėra priimami kaip atskiri objektai, o tik kaip vienas iš kraštovaizdžių formuojančių elementų. Siekiant pritaikyti šiuos objektus plėtrai, būtina atlikti kraštovaizdžio formavimo darbus išeksponuojant šiuos archeologinius objektus, taip pat būtina sutvarkyti priėjimo bei įrengti informacinę infrastruktūrą.

Viešтовėnų piliakalnis (dar vadinamas Kapkalniu arba Kapukalniu). Ir dabar ši vieta yra mėgiama vietos gyventojų švenčių organizavimo vieta. Pagrindinės plėtros kryptys – pritaikymas pažintiniam turizmui, įtraukiant šiuos paminklus į pažintinius maršrutus, rekreacinės zonos formavimo darbai bei šiuos vietas pritaikymas tradicinių renginių organizavimui.

Piliakalnis vad. Gandingos pilimi, Gandingos kapinynas. Gandinga turi didelę istorinę reikšmę, be to palankus kraštovaizdis pritraukiant turistus, ši vieta gali tapti populiari renginių vieta. Pagrindinės plėtros kryptys – poilsio ir pažintinio turizmo zonos formavimas, pažintinių pėsčiųjų trasų įrengimas, rekreacinių erdvių renginiams suformavimas, pėsčiųjų, dviračių bei informacinės infrastruktūros plėtra, poilsiaviečių įrengimas, privažiavimų ir automobilių stovėjimo vietų įrengimas, kraštovaizdžio išeksponavimo priemonių įgyvendinimas, objekto pritaikymas Gandingos kaip svarbios istorinės Plungės rajono vietovės įvaizdžio formavimui.

Žemaitijos nacionalinis parkas garsus tuo, kad jame yra gausu istorinių architektūrinių ar archeologinių paminklų. Iš žymesnių architektūros paminklų reikia pabrėžti Beržoto kulto pastatų ansamblį, Platelių bažnyčią ir varpinę, babrungėnų vandens malūną ir vieną žymiausių – Žemaičių Kalvarijos bažnyčią, Kristaus Kančios kelio koplyčias.

Plungės rajone yra per 350 kultūros vertybių. Žemaitijos nacionaliniame parke apie 210 kultūros vertybių: 48 – istorijos, 30 - architektūros, 94 - dailės, 34 – archeologijos.⁷⁸

Nors Plungės rajonas ir pasižymi kultūros paveldo objektų gausa, tačiau tik dalis objektų yra patrauklūs atvykstantajam turizmui. Ne visi kultūros objektai yra reikiamai prižiūrimi, sudėtingas jų pasiekiamumas. Dalis kultūros vertybių yra atokiose vietose, keliai, vedantys prie jų, nesutvarkyti, nepritaikyti nei automobiliams, nei dviračiams.

Kultūros paveldo objektų gausa, turtingas kraštovaizdis sudaro labai geras prielaidas kultūrinio turizmo plėtrai Plungės rajone. Tačiau tik dalis rajono kultūros paveldo objektų yra patrauklūs atvykstantajam turizmui: jie neprižiūrimi, sudėtingas jų pasiekiamumas, keliai nesutvarkyti, nepritaikyti automobiliams, dviračiams. Neišvystyta turizmo informacijos ir paslaugų

⁷⁸ Regioninės plėtros departamentas. *Turizmas. Pagrindiniai teiginiai.* [žiūrėta 2007-08-25] Prieiga per internetą: <<http://old.telsiai.aps.lt/article/archive/76>>.

infrastruktūra. Platelių kaimo bendruomenė nori vykdyti projektą medinių namų fasadų atnaujinimui. Lietuvos respublikos teritorijos bendrajame plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. spalio 29 d. nutarimu Nr. IX-1154 (Žin., 2002 Nr. 110-4852) yra numatyta plėsti gamtinėje aplinkoje rekreacijos specializuotų teritorijų tinklą ir plėtoti infrastruktūrą, intensyvinti turizmo, ypač pažintinio ir kultūrinio plėtrą ir stiprinti potencialą, užtikrinti gamtinių rekreacinių išteklių naudojimo ir apsaugos efektyvumą bei optimalumą. Šiame plane Žemaitijos nacionalinis parkas patenka į labai didelio ir didelio rekreacinio potencialo Plungės – Telšių arealą, rekomenduojamą nacionalinį maršrutą „Lietuvos istorijos ir kultūros vėrinys“, reprezentacinį regioninį „Žemaitijos parkų žiedo“ maršrutą, Plateliai išskirti kaip regioninės svarbos pažintinio turizmo ir poilsio gamtoje centras. Gausiai turistų lankomuose Plateliuose (urbanistiniame draustinyje) yra daugiau kaip 50 neišvaizdžių medinių namų. Įgyvendinus Platelių bendruomenės projektą „Platelių medinių namų fasadų atnaujinimas“, būtų atnaujinti medinių namų fasadai, dailininkų plenerų metu būtų restauruotos senos bei ištapytos tradiciniais piešiniais įrengtos langinės. Plungės rajono kultūros objektų plėtros galimybės pateiktos 3 priede.

3.8.3. Plungės rajono nematerialus kultūros paveldas

Sugebėjimas sumaniai naudotis kultūros objektais yra labai svarbus aspektas, lemiantis ekonominę ir socialinę vietovės gerovę. Svarbūs kaimo kultūriniai ištekliai – liaudies amatai, etnografiniai kaimai, dvarai, sakralinė architektūra bei dailė, etnokultūros renginiai. Dėl ribotų valstybės ir savivaldybių finansinių išteklių daugelis kultūros paveldo objektų kol kas nėra pritaikyti kultūros, švietimo ar ekonominės veiklos tikslams. Privačių finansinių išteklių panaudojimas neretai lieka vienintele priemone, neleidžiančia šiam paveldui sunykti.

Daug etnografinių sodybų yra vaizdingose vietovėse, tačiau jos neparuoštos turizmo ir poilsio reikmėms, keliai į jas nepravažiuojami, trūksta informacijos. Daugiau dėmesio ir lėšų reikia skirti etnografinių vietovių turistinei infrastruktūrai: sutvarkyti kelius, įrengti mašinų stovėjimo aikšteles, kempingus, palapinių miestelius ir kitas nakvynės vietas, informacinius stendus, paplūdimius, sporto aikštynus, turistinio inventoriaus nuomos punktus ir pan. Norint neprarasti konkurencinio pranašumo, reikia išsaugoti kaimo vietovės unikalumą bei identiškumą. Kultūros paveldo vertybės tampa turistiniais objektais, kai jos yra reklamuojamos, sudaromos galimybės jas aplankyti ir pažinti. Tam didelės reikšmės turi vietos valdžios institucijos ir gyventojai: savivaldybės, seniūnijos, kaimo bendruomenės, turizmo paslaugų teikėjai ir kt.

Plungės rajono savivaldybės kaimo vietovių identitetą ypač atspindi nematerialus kultūros paveldas (kalba, tautosaka, tradicijos, papročiai, amatai, kt.).

Žemaičių tarmė, tautosaka. Plungės rajono teritorijoje gyvena žemaičiai, išsaugoję savo žemaičių tarmę, papročius, charakterio ypatumus. Žemaičiai aktyvūs tarpe kitų Lietuvos etninių grupių puoselėdami savo kultūrinį identitetą. Žemaičių tarmė – dvasinis turtas ir išskirtinis, savitas pasaulio suvokimas. Žemaičių krašto (Platelių, Žemaičių Kalvarijos apylinkių) senąsias dainas, šokius, padavimus, legendas, pasakojimus, išsaugotus archyvuose, puoselėja Žemaitijos nacionalinio parko folkloro ansamblis „Platelee“ – vienas iš jauniausių Žemaitijoje. Ansamblis, kuriam vadovauja R. Miežetienė, daugiausia dainuoja Platelių krašte surinktas dainas. Žemaitijos nacionalinio parko folkloro ansamblio ištakų, matyt, reikia ieškoti dar 1986 metais, kai Platelių mokyklos direktoriaus A. Stripinio paraginti Plateliuose į etnografinį ansamblį ėmė burtis šio krašto senųjų dainų, šokių ir žaidimų puoselėtojai, pasakoriai, tačiau ansamblis dirbo su pertraukomis. Susikūrus Žemaitijos nacionaliniam parkui (ŽNP), folkloro sąjūdžiui Plateliuose buvo duotas naujas impulsas. Kad prie ŽNP gyvuočių folkloro ansamblio daug prisidėjo parko direktorius Vidmantas Bezaras. Oficialiai ŽNP folkloro ansamblis gyvuoja nuo 1993 m. Jam vadovauja Aivaras Alminas. Šiuo metu ansamblečiai vieni aktyviausių tradicinių žemaitiškų švenčių organizatoriai ir dalyviai. Ansamblis daug koncertuoja, daug važinėja, o jo veikla neatsiejama nuo bendro darbo, kurį atlieka ŽNP, puoselėdamas Žemaičių krašto tradicijas. Ansamblis veda tradicines šventes, vakarones Žemaitijos nacionalinio parko gyventojams ir atvykstantiems svečiams.

Be to, tradicijų perdavimu ir jų ugdymu ėmė rūpintis Žemaitijos regiono etninės kultūros globos taryba. Ji organizuoja kalendorines šventes, paisydama autentiškumo skatina išsaugoti atskirų regionų tradicines šventes, vykdo sakinio ir dainų paveldo programą, saugo kryždirbystės ir mažosios sakralinės architektūros paveldą. Tradicinės šventės Žemaitijos nacionaliniame parke yra Užgavėnės, Rasos (Joninės), Žemaičių Kalvarijos atlaidai, plaukimo maratonas Platelių ežere, Platelių regata.

Linksmiausiai žemaičiai švenčia Užgavėnės – persirengę įvairiausiais veikėjais, užsidėję baidyklų ir gyvūnų kaukes lanko kaimynus, iš oro spėja apie būsimą derlių, buria, o vakare sudegina Morės iškamšą, kaip visų žiemos sunkumų simbolį. Ir būtinai daug kartų valgo, ypač blynų – kad metai būtų turtingi. Tai autentiškiausia išlikusi kalendorinė šventė. Žemaičių Užgavėnės neįsivaizduojamos be persirengėlių ir jų keliamo šurmilio. Platelių apylinkėse persirengėlių kompanijos, vadinamos “Užgavėnių žydais”, buvo populiarios nuo senovės. Pokaryje Užgavėnių tradicija prablėso, o buvo atgaivinta 7-to dešimtmečio II-oje pusėje. Šventė neapsieidavo be Lašininio ir Kanapinio. Platelių Užgavėnės buvo populiarios: “žydu” pulkai sugužėdavo ne tik iš aplinkinių kaimų, bet ir iš Plungės, Kretingos, studentai iš Vilniaus. Žemaičių Užgavėnių tradicijas perėmė ir kiti regionai, ši šventė labai mėgstama pasidarė Vilniuje, Kaune.

Plateliai nuo seno garsėja ne tik Užgavėnėmis, bet ir "ličynų" meistras. 1996 m. Žemaitijos nacionalinis parkas Platelių informacijos centre organizavo Užgavėnių kaukių parodą. Nuo 1999 m. Žemaitijos Užgavėnių kaukių parodos vyksta Platelių dvaro svirne. Nuo 2000 m. ši paroda tapo konkursu. Nuo 2002 m. vertintos ne tik tradicinės Užgavėnių kaukės, bet ir dekoratyvinės.

Jau dešimtmetį švenčiama kita tradicinė šventė – Joninės. Nuo senų laikų žmonės pažymėdavo saulėgražos metą – pačią trumpiausią naktį. Trumpiausia naktis senovėje vadinta Rasos švente arba Kupolinėmis. Įvedus krikščionybę, šventė buvo pavadinta Joninėmis. Ilgiausios dienos švenčių apeigos buvo glaudžiai susijusios su agrariniais vaizdiniais. Svarbiausias tikslas buvo apsaugoti derlių nuo stichinių nelaimių, piktyjų dvasių, raganų, nes vidurvasaryje dažnos sausros, krušos, liūtys ir perkūnijos. Kupolės šventėje buvo pagerbiami didžioji gimdytoja deivė Lada ir Perkūnas – griaustinio ir žaibo valdovas, visokios jėgos išsikūnijimas. Rasos yra dangaus dievams skirta šventė. Kitos tradicinės šventės (Velykos, Kalėdos ir kt.) švenčiamos šeimose. Pavyzdžiui, visuomeninė organizacija „Platelių bendruomenė“ nori puoselėti tradicines šventes: Jonines, Užgavėnes, plaukimo maratona, senuosius amatus, įkuriant ir vystant tradicinių amatų centrą, įrengti vandens valymo įrenginius, gamtinius išteklius geriau pritaikyti prie turizmo verslo nepažeidžiant aplinkosauginių reikalavimų.

Religinės šventės. XVII a. IV-me dešimtmetyje vyskupas Jurgis Tiškevičius įsteigė pirmąją LDK Kristaus kančios kelią (Kalvarijas) su 19 koplyčių, pastatė naują Marijos vardui pašvęstą bažnyčią ir pavedė viską vienuoliams dominikonams. Greitai susiklostė saviti vykimo į atlaidus, vadinamus Didžiąja Kalvarija, vykstančius kasmet liepos mėnesio pirmą dešimtadienį, ir Kalnų ėjimo papročiai. Katalikiška šventovė išgarsėjo, o miesteliui prigijo Kalvarijos vardas. Tomis dienomis į Žemaičių Kalvariją suplaukia minios žmonių iš visos Lietuvos, kaimyninių katalikiškų šalių. Iškilmingos procesijos lanko Kristaus kančios kelio koplytėles, gieda sakralines giesmes.

Platelių, Žemaičių Kalvarijos ir Beržoro bažnyčiose kasmet švenčiami tradiciniai šių bažnyčių atlaidai. Jau nuo seno Žemaitija garsėja Švč. Mergelės Marijos Aplankymo atlaidais, kurie kasmet vyksta liepos mėnesio pradžioje nedideliame Žemaičių Kalvarijos miestelyje, kuris garsus Kryžiaus kelio kalnų koplyčiomis ir Bazilika su stebuklingu Dievo Motinos Marijos paveikslu. Didieji Žemaičių Kalvarijos atlaidai - tai laikotarpis, kai giedodamos tradicinius žemaičių Kalnus, procesijos dieną ir naktį eina Kryžiaus kelią. Pati didžiausia atlaidų procesija būna sekmadienį.

Unikali religinė tradicija Žemaitijoje yra Žemaičių kalnų giedojimas advento ir gavėnios metu. Ši tradicija yra gyva. Daugelyje Žemaitijos nacionalinio parko miestelių ir kaimų giedorių grupės gieda kalnus, kai kur dar išlikusi ir gegužinių apeigų tradicija (kryžaus dienos). Kiti renginiai:

Plaukimo maratonas. Maratonas tradiciškai vykstantis liepos paskutinįjį sekmadienį Platelių ežere, - tikra plaukimo ir vandens šventė. Plaukikų laukia didysis maratonas – 3,5 km ir mažasis maratonas – 1,8 km. Galima išbandyti savo jėgas ir mažesnėse distancijose. Čia netrūksta linksmų pramogų, į kurias įsijungia maratono dalyviai ir žiūrovai (dvikova ant rąsto vandenyje, „originaliausias“ šuolis, plaukimas netradicinėmis plaukimo priemonėmis). Platelių maratonas - tai ne tik varžybos, bet ir puikiai praleistas laikas prie gražiausio Žemaitijos ežero.

Platelių regata. Regata vyksta rugpjūčio pabaigoje. Tradicine tapusi buriuotojų šventė pritraukia gausybę sportininkų, kurie savo laisvalaikį skiria buriavimui. Ežero bangas skrodžiantys buriniai laiveliai – tikra atgaiva romantikui, reginys – fotomėgėjui, emocijos - sirgaliui.

Žemaitijos nacionaliniame parke organizuojama ir daug kitų renginių: Europos Parkų diena, Turizmo diena, Rudeninės paukščių palydos, parodos, plenerai, konferencijos ir kt.

Sporto žaidimai. Ripka (ritinys) - senas ir savitas lietuvių nacionalinis sporto žaidimas. Kitose tautose tokio žaidimo, kuriame vietoje kamuolio būtų naudojamas ratas-ritinys, nėra. Rašytiniuose šaltiniuose ripka minima nuo XVII a. Ilgą laiką ritinėtas beržinis arba ažuolinis kaustytas ritinys. Dabar ripką žaidžia dvi komandos po 7 žaidėjus truputį mažesnėje nei futbolo aikštelėje. Žaidžiami 2 kėliniai po 20 min. Ritinio (guminio disko) skersmuo - 17 cm, svoris - 600-800 gr. Ritmuša (lazda) riestu galu, jos ilgis - 130-150 cm. Stengiamasi įritinti ritinį į varžovų vartus (už tai komandai skiriami 3 taškai) arba perritinti jį per galinę liniją (skiriamas 1 taškas). Laimi komanda, surinkusi daugiausiai taškų. Žemaitijos nacionaliniame parke yra šio senovinio sporto žaidimo – ritinio komanda. Plungės rajone kasmet vykdoma apie 70 sporto renginių iš kurių 10 tradicinių sporto renginių bei krepšinio, futbolo – salės ir lauko, baidarių ir kanojų irklavimo, orientavimosi sporto, teniso, stalo teniso, šachmatų, sunkiosios atletikos, lengvosios atletikos, rankos lenkimo, buriavimo sporto šakų rajono čempionatų. Plungės savivaldybėje kasmet užauginama įvairių varžybų, čempionatų ar turnyrų prizininkų.

Senieji amatai ir verslai. Tradiciniai amatai – specialaus pasirengimo, gebėjimų ir įgūdžių reikalaujančios, iš kartos į kartą perduodamos ūkinės veiklos formos, grindžiamos daugiausia rankų darbu, nesudėtingų įrankių naudojimu, istoriškai susiklosčiusiomis technologijomis. Amatininkai daugiausia iš vietinių žaliavų kuria autorinius dirbinius. Tradicinių amatų, kaip etninės kultūros išteklių, plėtra reikšminga dar ir tuo, kad ji vis dažniau tampa tautinės savigynos priemone, saugančia, kad neigiami globalizacijos reiškiniai nesunaikintų regionų etninės kultūros tradicijų. Tradiciniai verslai – istoriškai kaimo bendruomenėse susiklosčiusios ir iš kartos į kartą perduodamos ūkinės veiklos formos, teikiančios pajamų šaltinį ir lemiančios savitą gyvenimo būdą. Kiekvienas amatas gali užtikrinti žmogaus pragyvenimą ir tapti verslu, bet ne kiekvienas verslas yra amatas. Tradiciniais laikomi šie amatai: namų statyba, baldų, namų ūkio reikmenų, drabužių ir avalynės, papuošalų, muzikos instrumentų ir kitų dirbinių gamyba, išsaugojusi kaimo etnokultūrinės

tradicijas. Išskirtinis amatas Lietuvoje – kryždirbystė – įtrauktas į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą. Prie tradicinių amatų priskiriamas audimas, pynimas, mezgimas, verpimas, siuvinėjimas, maisto gamyba (kulinarinis paveldas), margučių marginimas.

Žemaitijos kaimų ir miestelių amatininkai nuo seno buvo glaudžiai susiję su žeme. Valstietį ne visada būdavo galima atskirti nuo amatininko. Alsėdžių kaimo bendruomenė nori įrengti amatų centrą. Amatų centro įrengimas skatintų Alsėdžių kaimo gyventojų socialinę, kultūrinę, ekonominę plėtrą, vietos žmonių sąmoningumą bei iniciatyvumą. Įgyvendinant šį projektą reikėtų surengti siuvimo, kalvystės, kulinarijos ir kitokius kursus, įrengti amatų centrą, kuriame žmonės galėtų prekiauti savo užauginta žemės ūkio produkcija.

Anksčiau Žemaitijoje daugiausia būdavo medžio apdirbimo meistrų. Jie savo amato išmokdavo iš tėvų, padėdami jiems meistrauti, dirbdami statybose. Kiti eidavo mokytis pas dailides, iš pradžių pas juos dirbdavo be atlyginimo. Būdavo, kad amatus perimdavo paveldėjimo keliu. Dažniausiai paveldėdavo kalvio ir puodžiaus amata, nes būdavo perimamos dirbtuvės. Daugiausia liko medžio drožėjų. Žemaitijos nacionaliniame parke ir jo apsauginėje zonoje gyvena ir kuria septyni medžio meistrai. Vienas kitas dar moka pinti krepšius, kiti lieja vaško žvakes sau ir artimiesiems, keletas išmoko medinių trobų amato, kai kas kalviauja. Platelių kaimo bendruomenė nori įkurti tradicinių amatų centrą. Įgyvendintas bendruomenės projektas „Platelių tradicinių amatų centro įkūrimas“, padėtų išsaugoti nematerialųjį kultūros paveldą – tradicinius amatus (medžio drožybą, audimą, keramiką ir kitus) bei pagerintų ekonominės veiklos gyvybingumą, turistų pritraukimą.

2001 metais ŽNPD kartu su seniūnijų kultūros darbuotojais surinko duomenis apie tradicines kultūros vertybes Žemaitijos nacionaliniame parke. Surinkta informacija apie dainininkus, pasakorius, įvairius amatininkus; sudaryti įvairių sričių, žanrų, įgūdžių, gebėjimų sąrašai; įvykių (švenčių, renginių, apeigų) sąrašai ir gyvųjų tradicinės kultūros židinių sąrašai.

Kultūros paveldo objektų gausa, turtingas kraštovaizdis sudaro labai geras prielaidas kultūrinio turizmo plėtrai Plungės rajone. Tačiau tik dalis rajono kultūros paveldo objektų yra patrauklūs atvykstamajam turizmui: jie neprižiūrimi, sudėtingas jų pasiekiamumas, keliai nesutvarkyti, nepritaikyti automobiliams, dviračiams. Neišvystyta turizmo informacijos ir paslaugų infrastruktūra.

3.8.4. Plungės rajono gamtos ir kultūros vertybių bei objektų pritaikymo kaimo bendruomenių plėtrai galimybės

Gamtinių objektų panaudojimas kaimo bendruomenių plėtrai:

- Panaudoti Žemaitijos nacionalinio parko, Šateikių, Milašaičių – Stalgėnų, Kulių miškų masyvus, pagrindinį dėmesį atkreipiant į poilsio gamtoje, stovyklavimo, pažintinio turizmo organizavimą; Kaip papildoma veikla, derinant su aplinkosaugine veikla, galėtų vykti komercinės medžioklės organizavimas;
- Panaudoti Plungės rajono gamtos (botanines) vertybes: Mingėlos ąžuolą, Perkūno ąžuolą, Platelių liepą, Raganos uosį, Platelių vinkšną pažintinio turizmo plėtrai ir pažintinių maršrutų formavimui.

Urbanistinių teritorijų panaudojimas kaimo bendruomenių plėtrai:

- Plungės mieste formuoti rekreacines erdves, tam išnaudojant rajono žaliuosius plotus bei vandens telkinius, prioritetą teikiant Gandingos tvenkinio prieigose formuojamoms rekreacinėms erdvėms;
- Platelių miestelio rekreacinių erdvių šalia Platelių ežero (prie Jachtklubo) ir miestelio centre formavimas bei Platelių miestelio – kaip vandens pramogų centro formavimas (nardymo, pliažo pramogos, plaukimo ežere paslaugų plėtra).;
- Žemaičių Kalvarijos kaip religinio turizmo centro formavimas, atitinkamai formuojant rekreacines erdves bei religinių išteklių, kaip rekreacinio potencialo palaikymas ir renovavimo priemonių įgyvendinimas;
- Alsėdžių miestelyje, jo centre ir šalia Alsėdžių tvenkinio formuoti rekreacijai patrauklią aplinką;
- Beržoro kaime plėtoti rekreacines teritorijas paežerėse, skirtų kaimo turizmo plėtrai.

Architektūros paveldo objektų panaudojimas kaimo bendruomenių plėtrai:

- Platelių dvaro sodybos komplekso kaip lokalaus kompleksinio rekreacinių paslaugų centro plėtra, prioritetus teikiant svetingumo paslaugų plėtrai, dvaro parko kaip rekreacinės ir edukacinės erdvės formavimui, infrastruktūros įvairiems rekreaciniams ir etnokultūriniais renginiams plėtrai;
- Šateikių dvaro ansamblio pritaikymas ypatingai aukštos klasės svetingumo paslaugų teikimui (apgyvendinimo, maitinimo, nedidelių protokolinių renginių organizavimui), dvaro aplinką formuojant kaip prestižinę rekreacinę aplinką, ypatingą dėmesį kreipiant dvaro parko priežiūrai, atnaujinimui, sutvarkymui;

- Bukantės dvaro sodybos pritaikymas edukacinėms ir kultūrinėms reikmėms, įtraukiant objektą į pažintinius maršrutus, edukacinių projektų rengimą, įkuriant Žemaičių literatūros centrą, pritaikant literatūrinių renginių organizavimui;
- Plungės rajono religinių architektūros objektų pritaikymas religiniam turizmui bei įtraukimas į pažintinius, piligriminius maršrutus, kurie labiausiai domina religinio paveldo mėgėjus bei piligrimus.

Istorinių paminklų panaudojimas kaimo bendruomenių plėtrai:

- Plokštinės karinės bazės pritaikymas rekreacinėms reikmėms, įrengiant interaktyvias, modernias militarizmo (šaltojo karo) ekspozicijas, derinant su ekstremalių pramogų plėtra (nusileidinėjimas į šachtas, nardymo ir pan.), taip pat gamtinės aplinkos išnaudojimas plėtojant turizmą šiame objekte (ekoturizmo centro įkūrimas, aktyvaus, gamtinio – pažintinio turizmo plėtra);
- Gandingos istorinės vietovės pritaikymas turizmo plėtrai, prioritetus teikiant poilsio ir pažintinio turizmo zonos formavimas, pažintinių pėsčiųjų trasų įrengimas, rekreacinių erdvių renginiams suformavimas, pėsčiųjų, dviračių bei informacinės infrastruktūros plėtra, poilsiaviečių įrengimas, privažiavimų ir automobilių stovėjimo vietų įrengimas, kraštovaizdžio išeksponavimo priemonių įgyvendinimas;
- Plungės rajono istorinių paminklų pritaikymas pažintiniam turizmui bei edukacinei veiklai, įtraukiant šiuos paminklus į pažintinius maršrutus bei pritaikyti juos organizuojant mokomąsias išvykas, taip pat šiuos objektus pritaikant paminėjimų ir kitų proginių renginių organizavimui.

Dailės, technikos ir archeologijos paminklų panaudojimas kaimo bendruomenių plėtrai:

- Dailės paminklų pritaikymas pažintiniam turizmui bei edukacinei veiklai, įtraukiant šiuos paminklus į pažintinius maršrutus bei pritaikyti juos organizuojant mokomąsias išvykas, taip pat juos kaip sakralinius objektus išnaudoti religinio turizmo plėtrai;
- Technikos paminklų pritaikymas pažintiniam turizmui, įtraukiant šiuos paminklus į pažintinius maršrutus;
- Gandingos kraštovaizdžio draustinio bei aplink jį esančių archeologinių vertybių pritaikymas turizmo plėtrai, prioritetus taikant poilsio ir pažintinio turizmo zonų formavimui, pažintinių pėsčiųjų trasų įrengimui bei Gandingos kaip svarbios istorinės Plungės rajono vietovės įvaizdžio formavimui;

- Archeologinių paminklų pritaikymas pažintiniam turizmui, įtraukiant šiuos paminklus į pažintinius maršrutus bei parengiant juos ir jų prieigas lankymui, formuojant regyklas, įgyvendinant kitas kraštovaizdžio formavimo priemones.

3.9. Plungės rajono kaimo vietovių stiprybės, silpnybės, galimybės, grėsmės ir kaimo gyventojų poreikiai

Remiantis Plungės rajono kaimo bendruomenių anketine apklausa, diskusijomis su kaimo bendruomenėmis, nustatyta, kad minėta teritorija turi išskirtinį identitetą, būdingą Žemaitijos regionui su turtingais gamtos ištekliais, kultūros paveldu ir galimybe plėtoti ūkines, socialines veiklas. Paskutinių dviejų metų laikotarpyje gerėja kiekybiniai ir kokybiniai kaimo verslo rodikliai: didėja žemės ūkio produkcijos gamyba, produktyvumas, pajamos. Tačiau visose seniūnijose mažos gryniosios pajamos, prasta kelių būklė, blogos fizinės būklės socialinės infrastruktūros materialinė bazė. Visų naudotų metodų pasekoje buvo suformuluoti ir identifikuoti kaimo gyventojų poreikiai (žr. 2 priedą).

Išvardinti kaimo gyventojų poreikiai leidžia identifikuoti ekonominę, socialinę kaimo gyventojų būklę, išskiriant svarbiausias spręstinas problemas:

1. Daugėja asmenų, kuriems reikalinga priežiūra, todėl reikalingas centras, kur bus teikiamos įvairios socialinės paslaugos vienišiams ir neįgaliems asmenims;
2. Būtinai tvenkinių išvalymas, paplūdimio prie Naujosios užtvankos įrengimas, daugelio upelių pakrančių sutvarkymas. Reikalingas apžvalgos aikštelės su informaciniais stendais įrengimas Reiskių tyro telmologiniame draustinyje;
3. Bloga geriamo vandens kokybė, reikalinga vieša pirtis, sveikatingumo kompleksas, trūksta medicininių paslaugų, reikalingas jaunimo klubas, reikalinga krepšinio aikštelė, bloga kelių priežiūra;
4. Kasmet blogėja kaimo mokyklų, kultūros centrų ir sveikatos priežiūros įstaigų pastatų ir patalpų fizinė būklė. Minėtos įstaigos, palyginus su miestais ženkliai blogiau aprūpintos technologine ir informatikos įranga;
5. Trūksta kvalifikuotų specialistų kaime;
6. Ūkininkų sodybose laikomas mėšlas, miesteliuose blogai veikianti arba visai nesanti nuotekų valymo sistema, kuria taršos židinius, daro neigiamą poveikį ekologinei situacijai kaime;
7. Žymiai mažesnė negu miestų gyventojų perkamoji galia. Žemės ūkio darbuotojų darbo užmokestis yra žemesnis nei kitų veiklos sričių. Natūrinis namų biudžeto išlaidų pobūdis.

Minėtos problemos daro poveikį kuriant ne tik mažmeninės prekybos ir buitinių paslaugų verslų objektų tinklą, bet ir sukelia nemažai problemų dėl verslo apimčių ir plėtos ir tiesiogiai atsiliepia kaimo žmonių gyvenimo kokybei.

Remiantis atlikto Plungės rajono kaimo bendruomenių tyrimo duomenimis, galima išskirti tokias jos stipriąsias ir silpnąsias puses, galimybes ir grėsmes (žr. 2 lentelę), kurias įvardijus bus galima suformuoti bendruomenės viziją, tikslingiausias plėtos tikslus, prioritetus bei rasti efektyviausias priemones užsibrėžtiems uždaviniams įgyvendinti.

2 lentelė

Plungės rajono kaimo vietovių SSGG

DABARTIS	
Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gera geografinė padėtis, patogus susisiekimas, netoli pajūris. ▪ Draugiški, kūrybingi, geri žmonės. ▪ Aktyvėjančios kaimo bendruomenės. ▪ Paveldo ir tradicijų išsaugojimas kaime: puoselėjama tautodailė, senieji amatai, kryždirbystė, kulinarinis paveldas. ▪ Kultūros ir sporto renginių organizavimo patirtis. ▪ Didelis gamtinis, kultūrinis fizinis ir kultūrinis intelektualinis potencialas. ▪ Patraukli vietovės gamta (ežerai, miškai, piliakalniai) pritraukia vis daugiau turistų. ▪ Rajone daug NATURA 2000 vietovių. ▪ Rajone gausu vertingų kultūros paveldo objektų, reikšmingi sakraliniai, istoriniai ir literatūriniai paminklai. ▪ Rajone gausu tradicinių renginių bei švenčių, reprezentuojančių Žemaitijos kultūrinę tradicijas bei papročius. ▪ Senovinių švenčių, tradicijų puoselėjimas šeimose ir kaimuose. ▪ Žemaitijos nacionalinis parkas traukia vietinius bei užsienio turistus. ▪ Turistų lankoma Plokštinės miške esanti požeminė raketinė bazė. ▪ Saugomas žemaičių kultūros, kalbos autentiškumas. ▪ Pranciškonai sustiprina rajono įvaizdį. ▪ Žemaičių Kalvarijos atlydai garsina vietovę. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gamtinės sąlygos ne itin palankios žemės ūkio veiklai. ▪ Silpnai išvystytas paslaugų sektorius. ▪ Kvalifikuoto jaunimo emigracija. ▪ Mažėjantis gyventojų skaičius, trūksta kvalifikuotų darbuotojų, jaunimo migracija. ▪ Mažas gyventojų išsilavinimo lygis. ▪ Gyventojų verslumo stoka. ▪ Jaunimo ir kitų žmonių kultūrinis ir pažintinis pasyvumas. ▪ Nepakankamas rūpinimasis jaunimo laisvalaikiu ir užimtumu. ▪ Trūksta jaunimo užimtumo centrų, laisvalaikio praleidimo vietų. ▪ Kaimo bendruomenės senėjimas. ▪ Kaimo bendruomenėms trūksta patalpų, aktyvumo. ▪ Neišplėtotos informacinės technologijos. ▪ Silpnai išvystyta socialinių paslaugų teikimo sistema. ▪ Trūksta tinkamų patalpų senelių namams. ▪ Prasta švietimo ir ugdymo įstaigų infrastruktūros būklė. ▪ Bloga infrastruktūros objektų būklė. ▪ Nemaža dalis vietinių kelių yra su žvyro danga. ▪ Prasti vandenvėlos įrenginiai, trūksta vandentiekio ir nuotekų tinklų kaimiškose vietovėse. ▪ Nepakankamai išnaudojami ir pritaikyti turistų lankymui gamtiniai, kultūros paveldo, istoriniai ištekliai, nesutvarkytos poilsio zonos. ▪ Ribotos finansinės galimybės, siekiant dalyvauti projektuose, kurie susiję su kultūros paveldo apsauga ir puoselėjimu, renginių organizavimui ir pan. ▪ Lėtai vyksta kultūrinę vertę turinčių pastatų renovacijos procesas. ▪ Sezoniškumo problema, vystant kaimo turizmo verslą. ▪ Trūksta patalpų amatininkams, kultūros

	centrams. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mažai turistinių maršrutų, pažintinių takų. ▪ Rajone nėra stovyklaviečių, kempingų, vaikų centrų. ▪ Produkcijos realizavimo ir rinkodaros problemos, neišplėtotą žemės ūkio subjektų kooperacija.
ATEITIS	
Galimybės	Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ES finansinės paramos įsisavinimas ir palanki vyriausybės politika gerins socialinę aplinką. ▪ Aktyvi kaimo bendruomenių veikla mažins socialines problemas. ▪ Mokymasis visą gyvenimą sudarys galimybes prisitaikyti prie nuolat kintančių darbo rinkos sąlygų. ▪ Gyventojų dėmesys krašto kultūrai ir istorijai užtikrins kultūros paveldo priežiūrą, tinkamą naudojimą ir savalaikį atnaujinimą, kuris didins kaimo vietovių patrauklumą. ▪ Informacinių technologijų plėtra skatins modernaus kaimo formavimąsi. ▪ Parama ekologiškai ūkininkaujantiems, netradicinei žemės ūkio ir alternatyviai veiklai skatins ūkinės veiklos įvairinimo procesus, didės kaimo gyventojų užimtumas ne žemės ūkio veiklose. ▪ Ūkinės veiklos vystymo galimybių išnaudojimas: ekologinių ūkių kūrimas, kaimo turizmo plėtra ir pan. ▪ Tobulinti turizmo rinkodarą (kultūros paveldo objektai ir vietovės nėra veiksmingai pritaikyti turizmui). ▪ Turistinių maršrutų parengimas ir įtraukimas į vieningą turizmo sistemą. ▪ ES, valstybės ir savivaldybės parama verslui. ▪ Investicijos į kultūros paveldo objektus skatins turizmo infrastruktūros plėtrą ir didins rajonų turistinį potencialą nacionaliniame ir tarptautiniame lygmenyse. ▪ Žemaitijos nacionaliniame parke rengiami projektai padės išvystyti turizmo infrastruktūrą, plėtoti pažintinį turizmą, pritrauks daugiau turistų. ▪ Iniciatyvūs verslininkai įdarbins kaimo vietovių gyventojus, didės jų užimtumas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Blogėjanti demografinė situacija, gyventojų pasyvumas didins socialines problemas. ▪ Jaunų perspektyvių kaimo gyventojų migracija. ▪ Lėta socialiai remtinų asmenų integracija į visuomenę. ▪ Nepakankami administraciniai gebėjimai, biurokratiniai sunkumai ir sudėtingos paramos įsisavinimo procedūros stabdys ES finansinės paramos įsisavinimo procesą. ▪ Negatyvių gyvenimo apraiškų pavojus (alkoholizmas, chuliganizmas, narkomanija). ▪ Teisinės bazės, reglamentuojančios gamtinių – kultūrinių išteklių panaudojimą rekreacijai ir turizmo plėtrai suvaržymai. ▪ Kvalifikuoto personalo trūkumas ribos kokybiškų paslaugų užtikrinimą.

Plungės rajono kaimo bendruomenių vizija – kaimo bendruomenės išplėsi savo veiklą; taps svariu „kaimo balsu“; aktyviai bendradarbiaus su seniūnija ir kitomis institucijomis, priimant aktualius sprendimus; sukurs patrauklią erdvę gyvenimui, darbui ir kultūriniam pažintiniam poilsiui, tinkamai panaudojant gamtos ir kultūros išteklius.

Kaimo bendruomenės pasieks tikslus, nustatytus kiekvienai veiklos sričiai, bus kuriamos naujos veiklos kaime, kurios teiks pajamas, akademinis jaunimas grįš į tėviškę ir čia pritaikys ką tik įgytas žinias, taip prisidėdami prie bendruomenių gerovės kūrimo, tinkamai bus naudojami gamtos ir kultūros ištekliai. Bei visos kaimo institucijos bendradarbiaus tam, kad galėtų prieiti prie

kiekvieno bendruomenės nario, kad stiprėtų tarpusavio ryšiai bendruomenėje. Tai turėtų būti patraukli erdvė darbui, gyvenimui ir poilsiui su išplėtotą infrastruktūra, išsilavinusių ir iniciatyvių žmonių bendruomene, sveika aplinka ir gražiu kraštovaizdžiu.

Kad būtų pasiekta įsivaizduojama Plungės rajono kaimo bendruomenių vizija, svarbus uždavinys yra tinkamai vykdyti misiją, kuri yra: spręsti kaimo problemas, gerinant informacijos sklaidą ir konsultavimą bei užtikrinti tinkamą gamtos ir kultūros išteklių panaudojimą Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtrai. Tačiau siekiant įsivaizduojamos kaimo bendruomenių vizijos, bei įgyvendinant misiją, privalu remtis tokiomis vertybėmis, kaip: lygybė, socialinis teisingumas, pagarba nuomonių įvairovei, bendras susitarimas, bendruomeniškumas, asmeninė atsakomybė.

Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros tikslai ir prioritetai (žr. 5 priedą). Remiantis atlikta Plungės rajono kaimo bendruomenių teritorijos socialine ekonomine analize, tyrimo duomenimis, SSGG analize bei suformuluota vizija, išskirti šie kaimo bendruomenių plėtros tikslai:

1. Rengti ir platinti informaciją apie kultūrinį istorinį kaimo paveldą, vertybes;
2. Tvarkyti kaimo aplinkos bei kultūros infrastruktūros objektus, pritaikant ir socialiai atskirtiems kaimo gyventojams, jaunimui;
3. Pritaikyti kultūrinį istorinį kaimo paveldą ekonominei, bendruomeninei veiklai, dvasiniam ugdymui;
4. Gerinti turizmo infrastruktūros objektų, susijusių su kaimo kultūriniu istoriniu paveldu, kokybę;
5. Tvarkyti turizmo infrastruktūros objektus, susijusius su saugomos teritorijos pritaikymu turizmo plėtrai;
6. Palaikyti šio krašto kaimo tradicijas;
7. Remti veiklas, gerinančias kaimo gyventojų gebėjimus prisitaikyti prie pokyčių;
8. Įvairinti kaimo verslus ir plėsti kaimo gyventojų pajamų šaltinius;
9. Plėtoti kaimo turizmą;
10. Pagerinti kaimo žmonių užimtumą, įtraukiant jaunimą, moteris ir kitas tikslines grupes į kaimo plėtros idėjų įgyvendinimą;
11. Ugdyti kaimo bendruomenių narių gebėjimus atstovauti savo interesus bei plėtoti kultūrinius ryšius.

Kadangi tokių tikslų yra suformuluota gana nemažai, siekiant optimaliausio kaimo bendruomenių plėtros rezultato, panaudojant gamtos ir kultūros išteklius, plėtros tikslus tikslinga suskirstyti pagal prioritetus. Remiantis Plungės rajono kaimo bendruomenių anketinės apklausos

rezultatais bei įgyvendinant užsibrėžtus plėtros tikslus, galima išskirti šiuos pagrindinius kaimo bendruomenių plėtros prioritetus:

- Kultūrinio istorinio paveldo išsaugojimas;
- Infrastruktūros ir informacijos plėtra;
- Kaimo verslų ir užimtumo skatinimas.

Veiksmingą kaimo bendruomenių plėtros planą sudaro struktūriškai išdėstyti plėtros prioritetai, uždaviniai ir būdai, kuriais juos galima pasiekti. Todėl atsižvelgiant į Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros kryptis, panaudojant gamtos ir kultūros išteklius, buvo suformuoti uždaviniai bei apsvaistytos galimos šių uždavinių įgyvendinimo priemonės (žr. 6 priedą).

Tačiau toks kaimo bendruomenių plėtros planas, mano nuomone, neturi būti griežtas ir nelankstus. Vienas iš sėkmingos Plungės rajono kaimo bendruomenių veiklos principų turėtų būti tas, jog bendruomenės turėtų būti atviros, mokytis iš patirties, pajėgios prisitaikyti prie pasikeitusių gyvenimo sąlygų, lanksčios bei imlios naujovėms, tinkamai naudoti gamtos ir kultūros išteklius. O tai lengviausia pasiekama jei bendruomenės narius sieja tos pačios vertybės, jos nariai vieni kitais pasitiki ir aiškiai supranta kaimo bendruomenių veiklos tikslus.

IŠVADOS

- Kaimo bendruomenė – tai konkrečios teritorijos susieta grupė žmonių, kuri atsiranda dėl bendrų interesų, tikslų, siekio (poreikio) spręsti kaimo žmonių ekonomines, socialines, ekologines, gyvenimo kokybės ir kitas problemas. Tokio kaimo savivaldos darinio svarbą, aktualumą lemia tarpusavio pagalba, sprendžiant kaimo gyvenimo ir ekonominės veiklos problemas, kultūros tęstinumas, socialinės tvarkos palaikymas ir priešinimasis negatyviems reiškiniams.
- Kaimo bendruomenė formuoja kaimo kultūrinį savitumą, todėl kaimo bendruomenių kūrimas ir stiprinimas gali būti laikomas tiek svarbiausia jo kultūrinės plėtros sąlyga, tiek tikslu.
- Kaimo bendruomenės plečia savo veiklą, siekia gerinti vietos gyventojų gyvenimo kokybę, įtakoja paslaugų teikimą, tačiau kaimo bendruomenių veikloje pastebimas pasyvumas, nepasitikėjimas savo galimybėmis. Kaimo žmonės dažnai skeptiškai vertina savo galimybes įtakoti vietos problemų sprendimą, bet kaimo bendruomenių veikla tampa vis ryškesniu fenomenu šiandieniniame Lietuvos kaime.
- Sėkmingos kaimo plėtros apskritai ir kaimo kultūros atskirai sąlyga yra padėties kaime įvertinimas, jo gyventojų, kaimo bendruomenių kultūrinių poreikių tenkinimo galimybių bei struktūros ir jos ypatumų regionuose nustatymas.
- Gamtos ir kultūros išteklių panaudojimo galimybės kaimo bendruomenių plėtrai Plungės rajone yra labai plačios ir įvairios, svarbu tinkamai nustatyti ir išlaikyti prioritetus, integruojančius įvairius bendruomenių poreikius bei tinkamai įvertinančius aplinkos teikiamas galimybes.
- Didelę įtaką kaimo bendruomenės aktyvinimui turi organizuojami kultūriniai renginiai, atstovavimas savo bendruomenei bei ryšių palaikymas, lėšų ieškojimas savo veiklai. Respondentų nuomone, bendruomenė menkai rūpinasi jaunimo laisvalaikio užimtumu ir retai rengia aplinkos tvarkymo talkas.
- Kaimo bendruomenių veiklą įtakoja mažas bendruomenės narių aktyvumas, savivaldybės palaikymo stoka, patalpų ir įrangos trūkumas. Tokia respondentų nuomonė - praeities reliktas, ilgamečio kaimo veiklos sąstingio pasekmė. Daugeliui bendruomenių aktualiausia

problema yra tai, kad trūksta savanorių organizacijos veikloje bei trūksta kompetencijos rengiant paraiškas ir projektus bei juos įgyvendinant, taip pat trūksta laiko bendruomeninei veiklai.

- Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtrą tikslinga apibrėžti kaip kaimo gamtos ir kultūros išteklių išsaugojimo, bendruomenės ir infrastruktūros tikslingai orientuotą struktūrinių pokyčių planą. Tačiau siekiant efektyvios kaimo bendruomenių plėtros, panaudojant gamtos ir kultūros išteklius, svarbu remtis šiais pagrindiniais plėtros principais: plėtros planas/strategija turi būti orientuota į specifinę tam tikros vietovės situaciją; planuojant ir įgyvendinant bendruomenių plėtros projektus pagrindinis vaidmuo tenka kaimo bendruomenių narių iniciatyvoms, o ne valdžios institucijoms; plėtra turi remtis naujomis idėjomis ir pan.
- Siekiant išsiaiškinti Plungės rajono kaimo gyventojų poreikių tenkinimo lygį, gyvenimo kokybę bei išskirti pagrindines kaimo žmonių gyvenimo problemas buvo atliktas tyrimas, t. y. buvo parengta sociologinė anketa. Remiantis šio tyrimo rezultatais kaimo bendruomenių pagrindinės probleminės sritys yra šios – informacijos bei paslaugų stoka kaimo vietovėse, skurdi kaimo infrastruktūros objektų būklė bei mažas kaimo gyventojų suinteresuotumas sprendžiant jų pačių gyvenimo problemas.
- Sociologiniai kaimo bendruomenės plėtros vertinimo tyrimai Plungės rajone išryškino kaimo gyventojų dėmesį subalansuoti visų veiklos sričių plėtrai. Tačiau tyrimai išryškino nepakankamą dėmesį kultūros plėtrai, kas negali neatsiliepti kaimo bendruomenės gyvenimui.
- Remiantis susiklosčiusiomis aplinkybėmis Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros prioritetai turėtų būti - kultūrinio istorinio kaimo paveldo išsaugojimas, infrastruktūros ir informacijos plėtra, kaimo verslų ir užimtumo skatinimas.

REKOMENDACIJOS

1. Skatinti kaimo bendruomenių narių užimtumo programas bei kultūros, meno projektus, kuriuose kuo daugiau bendruomenės narių atliktų ne pasyvių žiūrovų, bet aktyvių dalyvių vaidmenį.

2. Organizuoti kuo įvairesnio pobūdžio renginius, kurie būtų priimtini visiems bendruomenių nariams nepriklausomai nuo jų amžiaus ar socialinio statuso. Tai skatintų artimesnį ryšį tarp kartų ir glaudesnius santykius tarp bendruomenių narių.

3. Dažniau organizuoti renginius, kurie suburtų ne vien mažas kaimo gyventojų grupes, bet visą bendruomenę, kad vyktų bendradarbiavimas ir nenutrūktų ryšiai su kitų rajonų kaimo bendruomenėmis.

4. Svarbu, kad kaimo bendruomenės nuolatos ieškotų naujų bendradarbiavimo formų ir puoselėtų tokio bendradarbiavimo tradicijas, nes tai skatina socialinius, kultūrinius pokyčius bendruomenėse bei įtakoja gyvenimo kokybės kilimą.

5. Daugiau dėmesio skirti kaimo bendruomenių kultūrinei saviraiškai per įvairius projektus, kurie padėtų pagerinti gyvenimo kokybę kaime.

6. Kaimo bendruomenės turėtų būti atviros, mokytis iš patirties, pajėgios prisitaikyti prie pasikeitusių gyvenimo sąlygų, lanksčios bei imlios naujovėms, tinkamai naudoti gamtos ir kultūros išteklius.

7. Reikia ieškoti patrauklesnių laisvalaikio praleidimo formų, rasti priemonių pritraukti daugiau kultūros vartotojų, sudominti kaimo gyventojus edukacinėmis programomis, renginių įvairove.

LITERATŪRA

1. 1.Aleksandravičius, A. (2003). Kaimo bendruomenė – etninės kultūros tradicijos puoselėtoja. *Kultūros aktualijos*, 6 (35).
2. Atkočiūnienė, V. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. (Kolektyvinė monografija). Kaunas: LŽŪU.
3. Bagdonavičius, J. (2005). Socialinės sferos sociologija: teorinis metodologinis aspektas. Vilnius.
4. Baltijos šalys: Kaimo bendruomenių partnerystės programa (2001).
5. Barkauskaitė, M. (2006). *Suaugusiųjų pedagogikos gairės*. Vilnius.
6. Baršauskienė, V., Leliūgienė, I. (2001). Sociokultūrinis darbas bendruomenėje (Užsienio šalių patirtis): Monografija. Kaunas: Technologija.
7. Bendruomenėms labiausiai trūksta aktyvių žmonių (2006). // <http://www.manoukis.lt/index.php?m=8&s=3922&t> [žiūrėta 2007 – 02 – 25].
8. Bendruomenės plėtra. Praktinis vadovas (2004). Kaunas: Petrašiūnų bendruomenės centras, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo institutas.
9. Čiupaila, R. (2006). *NVO atstovavimas nacionaliniame ir savivaldybių lygmenyse*. http://www.ngo.lt/forum9/lt/docs/speeches/Regimantas_Ciupaila.doc. [žiūrėta 2008-03-16].
10. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (1972). Vilnius : « Mintis », p. 77.
11. Daniėlienė, J., Nekrašienė, R. (2007). *Vaistažolių verslas. Kaimo bendruomenės patirtis ir patarimai*. Klaipėda.
12. Grigas, R. (2000). Nūdienos pasaulio kontūrai ir lietuvių bendruomeniškumo problema. *Bendruomeniškumas ir savivalda*. – Teminis straipsnių rinkinys, parengtas pagal 1999 m. spalio 14 – 15 d. Druskininkuose vykusio seminaro “Bendruomeniškumas ir savivalda” pranešimus ir diskusijas, Kaunas.
13. Jasaitis, J. (2005). *Lietuvos kaimiškųjų vietovių ekonominės ir socialinės situacijos pokyčiai*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Šiauliai: Šiaulių Universiteto leidykla, p. 31-42.
14. Jasaitis, J. (2006). *Kaimo raidos tyrimų kompleksiško problema*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Šiauliai: Šiaulių Universiteto leidykla, p. 87 – 95.
15. Jasaitis, J. (2006). *Lietuva šių dienų pasaulyje: politika, ūkis, visuomenė*. Šiauliai.
16. Jurginis, J., Lukšaitė, I. (1981). Lietuvos kultūros istorijos bruožai. Vilnius.
17. Kaimo dvasinė plėtra – ketinimai ir galimybės (seminaro – konferencijos medžiaga). – K., 2002.

18. Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex.
19. Konopliovas, G. (1996). Bendruomenės ir individualaus intereso įtaka inovaciniams procesams. Vilnius.
20. Lazarevaitė, L., Raupelienė, A., Perkumienė, D. (2006). *Šiuolaikinių kaimo plėtros idėjų pritaikymas Lietuvoje*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Šiauliai: Šiaulių Universiteto leidykla, p. 117-123.
21. LEADER programos mokymo metodinė priemonė (2007). *Paslaugų kaimo gyventojams plėtra*. Kaunas: Akademija.
22. LEADER programos mokymo metodinė priemonė (2007). *Regionų turizmo potencialo analizė*. Kaunas: Akademija.
23. Leonavičius, J. (1993). Sociologijos žodynas. Vilnius: Academia.
24. Lietuvių enciklopedija T. 10. (1957). Vilnius : Lietuvių enciklopedijos leidykla, p. 544.
25. Lietuvos kaimo bendruomenių sąjunga. // <http://www.lkbs.lt/index.php?1856906939> [žiūrėta 2008 – 02 – 25]
26. Lietuvos kaimo plėtros politika ir vykdyti projektai iki LEADER+. // <http://www.leaderplus.lt/index.php?id=328> [žiūrėta 2007 – 11 – 09].
27. Lietuvos Respublikos savivaldybės įstatymas (2000).
28. Lileikienė, A., Šaparnis, G., Tamošiūnas, T. (2004). Magistro darbo rengimo metodika. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
29. Luobikienė, I. (2001). Kultūros įtaka bendruomenės plėtrai (gyventojų požiūris). *Filosofija. Sociologija*, 3, p. 3.
30. Luobikienė, I. (2004). Kultūros sociologijos skaitiniai. Kaunas: Technologija.
31. Maceina, A. (1991). Raštai, t. 1. Vilnius: “Mintis”.
32. Malinauskaitė, J.M. *Projektų ruošimo pagrindai*. <http://www.kaunorvvg.lt/index.php/lt/dokumentai/projektavimas/>. [žiūrėta 2008-03-30].
33. Martinkus, R. (1999). Konkretaus kaimo regiono plėtros galimybių tyrimas. *Tradicijų ir inovacijų darna kuriant atvirą visuomenę*. Kaunas: Akademija.
34. Maskoliūnaitė, D. (2003). Kaimo bendruomenės įsitvirtina. *Mano ūkis*, 3 (10), p. 52-54.
35. Maskoliūnienė, D. (2004). Bendruomenės – visų problemų sprendėjos. *Mūsų dienos*, p.3.
36. Matekonienė, J., Navackaitė, L, Dumbauskaitė, J. (2002). *Kaimo turizmo vieta tolydžioje kaimo plėtroje: tarptautinės konferencijos “Regionų plėtra-2002” medžiaga* [Kaunas, 2002 m. spalio 3-4 d.]. Kaunas: Technologija, p. 132-136.

37. McAlinden, G. ir Kaimo bendruomenių partnerystės programos grupė (2004). *Veiksmingos partnerystės grupės*. Vilnius.
38. Navasaitienė, S., Perkumienė, D., Merkienė, R. (2006). *Kultūros centrų funkcijų realizavimo galimybės bendruomenėje*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos (p. 71-77). Šiauliai: Šiaulių Universiteto leidykla.
39. Ozolinčius, R. (2001). *Aplinkos ištekliai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
40. Plungės rajono savivaldybės gyvenamosios vietovės (2007). // http://lt.wikipedia.org/wiki/Plung%C4%97s_rajono_savivaldyb%C4%97
41. Plungės rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas. Sprendimų poveikio vertinimas. (2007).
42. Povilaitis, R. (1999). Dvasiniai kaimo plėtros aspektai. *Tradicijų ir novacijų darna kuriant atvirą visuomenę*. Kaunas, p. 21-25.
43. Poviliūnas, A. (2003). *Kaimo atskirties profiliai*. Vilnius: Kronta.
44. Poviliūnas, A., Gegužienė, V., Žiliukaitė, R. (2004). *Lietuvos kaimo bendruomenių sąjūdis*. Socialinių studijų centras, Vilniaus Universitetas.
45. Poviliūnas, A. (2008). Kviečiame burtis kaimo bendruomenių organizatorius. // <http://www.bendruomenes.lt/news.php?id=161647&strid=11791> [žiūrėta 2008 – 05 – 06].
46. Psichologijos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
47. Regioninės plėtros departamentas. *Turizmas. Pagrindiniai teiginiai*. [žiūrėta 2007-08-25] Prieiga per internetą: < <http://old.telsiai.aps.lt/article/archive/76>>.
48. Ribašauskienė, E. (2002). Kaimo bendruomenių kūrimosi principai ir skatinimo kryptys. // *Mano ūkis*, 2. P. 36, 39.
49. Ribašauskienė, E., Tunaitienė, R. (2005). Bendruomeninis judėjimas ir partnerystė // *Lietuvos kaimo raida*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, p. 92 - 97.
50. Ribašauskienė, E., Kairytė, E. (2007). Kaimo bendruomenių ir VVG raida. // <http://www.manoukis.lt/euroukis/index.php?s=37&m=1&t=6> [žiūrėta 2008 – 01 – 20].
51. Rozentalis, M. (1975). *Filosofijos žodynas*. Vilnius: "Mintis".
52. Sabaliauskas, S. (2006). Bendruomenės gali išsaugoti paveldo turtus. *Šiaulių kraštas*, 251 (4527), p. 5.
53. Spierts, M. (2003). *Balansavimas ir aktyvinimas. Metodiškai organizuotas sociokultūrinis darbas*. Vilnius: VU.
54. Steikūnienė, A. (2002). Etnokultūros paveldo problema nūdienos kaime. *Kaimo dvasinė plėtra – ketinimai ir galimybės*. – Seminaro – konferencijos medžiaga, Kaunas: LŽŪU, p. 55-60.

55. Stonkuvienė I. (2004). Asmens ir gamtos santykiai kaimo bendruomenės požiūriu. *Acta pedagogica Vilnensia*. Nr. 12, p. 183-189.
56. Stoškus Kr. (1989). Palikimo reikšmė dabartinei kultūrai // *Liaudies kultūra*.
57. Turizmo plėtra Plungės rajone (galimybių studija) (2005). VšĮ „Socialinės ir ekonominės plėtros centras“.
58. Vaitkevičiūtė, V. (2002). Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: „Žodynas“.
59. Vosyliūtė A. Kaimo bendruomenė: gyvenamosios buožiaus. *Rytų Lietuva: visuomenės ir socialinių grupių raiška bei sąveika*. (Straipsnių rinkinys). Vilnius, 2002. P. 56 – 107.

PRIEDAI

1 priedas. Anketa

ANKETA

Asociacija Plungės rajono savivaldybės vietos veiklos grupė vykdo bandomosios strategijos tobulinimo projektą, kuriame tiriamos žmonių gyvenimo sąlygos, kaimo gyvenimo kokybės gerinimo problemos. Šiuo tyrimu norime sužinoti apie jūsų gyvenamosios vietovės ir kaimo bendruomenės problemas ir gauti pasiūlymų jų sprendimui. Prašome atsakyti į pateiktus klausimus, tai padės rengti vietinius projektus.

Jūsų nuomonė mums labai svarbi! Anketa anoniminė, vardo nei pavardės rašyti nereikia.

Tikimės nuoširdžių Jūsų atsakymų ir linkime sėkmės.

Teisingus atsakymus apibraukite arba pažymėkite X

1. Lytis: Vyras Moteris

2. Kiek Jums metų (įrašykite) _____

3. Jūsų išsilavinimas

Aukštasis	Aukštesnysis	Profesinis	Vidurinis	Pagrindinis	Nebaigtas pagrindinis	Pradinis
1	2	3	4	5	6	7

4. Tautybė

Lietuvis (-ė)	Rusas (-ė)	Lenkas (-ė)	Latvis (-ė)	Kita .....
1	2	3	4	5

5. Jūsų pragyvenimo šaltiniai:

Dirbu savo ūkyje :

1. ūkio valda iki 3 ha;
  2. ūkio valda iki 15 ha;
  3. ūkio valda 15 – 50 ha;
  4. ūkio valda didesnė nei 50 ha;
  5. Dirbu biudžetinėje organizacijoje;
  6. Dirbu samdomą darbą privačiame sektoriuje;
  7. Gyvenu iš pensijos;
  8. Gyvenu iš socialinių pašalpų;
  9. Turiu individualią įmonę/verslą (įrašykite kokį verslą) _____
- Kita
(įrašykite) _____

6. Kiek Jūsų šeimoje yra narių?.....

7. Kokios apytiksliai yra Jūsų vieno šeimos nario pajamos per mėnesį?

1. iki 300 Lt
2. 301-500 Lt
3. 501-800 Lt
4. 801-1500 Lt
5. virš 1501 Lt

8. Kaip leidžiate laisvalaikį:

Laisvalaikio formos	Dažniausiai	Dažnai	Retai	Niekada
Bendrauju su kaimynais, giminėmis, draugais				
Dalyvauju saviveikloje				
Dalyvauju kaimo bendruomenės veikloje				
Dirbu namų ūkio darbus				
Laisvalaikį skiriu savo šeimai (vaikams, tėvams)				
Skaitau spaudą, knygas				
Žiūriu televiziją				
Kita (įrašykite)				

9. Su kokiomis problemomis susiduriate gyvendamas (-a) kaime?

Kaimo problemos	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
Trūksta galimybių įdomiai praleisti laisvalaikį				
Nėra galimybių įsidarbinti				
Neįdomus, neįvairus kultūrinis gyvenimas				
Sunkus darbas savo ūkyje				
Blogos gyvenimo sąlygos				
Nesurandu sau tinkamo bendravimo				
Nesaugu				
Nedraugiški žmonių tarpusavio santykiai				
Dažnai vartojamas alkoholis				
Kita (įrašykite)				

10. Ar Jūs turite problemų, kurias Jums galėtų padėti spręsti kaimo bendruomenė?

1. Taip, turiu (parašyti kokių)

2. Ne, neturiu

11. Ar Jūs galėtumėte padėti bendruomenei, atliekant įvairius darbus bendruomenės labui ir be atlyginimo?

Taip	Ne	Nežinau
1	2	3

12. Ar mokate naudotis kompiuteriu ir internetu:

1. Tik kompiuteriu;
2. Kompiuteriu ir internetu;
3. Nemoku, nes nereikia;
4. Nemoku, bet noriu išmokti.

13. Kaip Jūs vertinate savo bendruomenės veiklą?

Veiklos sritys	Labai gerai	Gerai	Nežinau	Blogai	Labai blogai
Atstovauja savo bendruomenei, palaiko ryšius					
Ieško lėšų bendruomenės veiklai					
Organizuoja žmonių mokymus					
Organizuoja gyventojų susitikimus su valdžios atstovais ir politikais					
Organizuoja kultūrinius renginius					
Organizuoja sporto renginius					
Rengia aplinkos tvarkymo talkas					
Rengia projektus					
Rūpinasi informacijos sklaida					
Rūpinasi jaunimo laisvalaikio užimtumu					
Kita(įrašykite).....					

14. Pažymėkite pagrindines Jūsų bendruomenės veiklos problemas?

Bendruomenės problemos	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
Trūksta informavimo apie bendruomenės veiklą				
Trūksta specialistų konsultacijų įvairiais bendruomenei kylančiais klausimais				
Trūksta mokymų				
Trūksta tinkamų patalpų				
Trūksta įrangos veiklai				
Trūksta didesnio savivaldybės palaikymo				
Trūksta žinių ir įgūdžių				
Bendruomenės narių pasyvumas, mažas aktyvumas				
Bendruomenės aktyvui trūksta žinių apie bendruomenės veiklos organizavimą				
Konfliktai tarp bendruomenės narių				

Kita (įrašykite)				
------------------	--	--	--	--

15. Ar bendraujate su kitomis bendruomenėmis? Kaip?

Bendravimo formos	taip	ne
Lankotės vieni pas kitus		
Darote bendrus renginius		
Kuriate bendrus projektus		
Dalyvaujate mokymuose		
Dalinatės patirtimi		
Kita(įrašykite)		

16. Su kuo palaiko ryšius Jūsų bendruomenė? (galite žymėti kelis atsakymus)

1. Savivaldybe	5. Kitomis bendruomenėmis
2. Mokykla	6. Nevyriausybinėmis organizacijomis
3. Policija	7. Verslininkais
4. Žemės ūkio konsultavimo tarnyba	8. Kita (įrašykite).....

17. Jei bendraujate, tai kaip? (įrašykite organizaciją)

- .....Naudojatės patalpomis
 ..... Padeda rašant projektus
 ..... Bendradarbiaujate rengiant šventes
 ..... Teikia informaciją apie įvairius konkursus,organizuojamus projektus;
 ..... Visada jus paremia, padrašina
 ..... Rengiate bendras keliones, išvykas
 ..... Rengiate bendras paskaitas, susirinkimus tėvams;
 ..... Finansinė parama
 ..... Reklama
 ..... Mokymai
 ..... Bendri renginiai
 ..... Kita (įrašykite).....

18. Ar Jūsų bendruomenėje yra vykdomi projektai?

Taip	Manau, kad taip	Abejoju	Nežinau	Ne
1.	2.	3.	4.	5.

19. Kokius vietos projektus iš žemiau pateikto sąrašo norėtumėte vykdyti, atsižvelgiant į realias vietovės bei žmonių galimybes ir jeigu būtų gauta ES parama?

Veiklos sritis	Žyma (X)
1. Kaimo turizmas (pastatų pritaikymas turizmo poreikiams, naujų paslaugų teikimas turistams)	
2. Tradiciniai kaimo amatai (audimas, pynimas, keramika, medžio drožyba ir t.t.)	
3. Ekologinė ir tausojanti žemdirbystė saugomose (pvz. regioniniai parkai) ir kitose teritorijose	
4. Atsinaujinančių energijos išteklių gamyba (biodegalai, biokuras...)	
5. Netradicinis ūkininkavimas (stručiai, elniai, ožkos, grybai, uogos ir kt.);	
6. Bendruomenės veiklos ir laisvalaikio sąlygų gerinimas (susitikimų vietų įrengimas bendruomenės pastato/salės remontas, įrangos įsigijimas, vaikų žaidimo aikštelių įrengimas ir pan.)	
7. Kaimo gyvenviečių/miestelių aplinkos infrastruktūros gerinimas (parkų ir kitų želdinių sutvarkymas, suolelių, apšvietimo įrengimas ir t.t.)	
8. Viešųjų interneto prieigų steigimas bendruomenės ir verslo poreikiams tenkinti	
9. Kaimo gyventojų specializuoti mokymai (biokuro gamyba, kulinarinis paveldas ir pan.)	
10. Įvairių kaimo vietovėse veikiančių institucijų/organizacijų partnerystės skatinimas	
11. Kita (nurodykite)	

20. Kaip projektai įtakoja bendruomenės veiklą:

Įtaka	Taip	Iš dalies taip	Tikriausiai ne	Ne	Nežinau
Skatina žingeidumą					
Skatina užimtumą					
Sudaro sąlygas "atrasti save" naujoje veikloje					
Skatina mokymąsi					
Skatina bendruomenės susitelkimą					
Suteikia pasitikėjimo savimi					
Kita (įrašykite).....					

21. Kaip Jūs asmeniškai vertinate savo kaimo aplinką, paslaugas?

Aplinkos kokybė ir paslaugos	Labai gerai	Gerai	Nežinau	Blogai	Labai blogai
1. Nuolatinės medicinos paslaugos					
2. Rekreacinių zonų sutvarkymas					
3. Tiekiamo vandens kokybė					
4. Aktyvi bibliotekos veikla					
5. Kelių kokybė					

6. Gatvių apšvietimas					
7. Vandentvarkos problemų sprendimas					
8. Geros pašto, internetinio ryšio galimybės					
9. Mokyklos ar kitos švietimo įstaigos veikla					
10. Organizuojamos kultūrinės pramogos					
11. Ritualinės paslaugos					
12. Seniūnijos teikiamos paslaugos					
13. Sporto ir sveikatingumo priemonės					
14. Saugios ir sveikos aplinkos kūrimas					

22. Jūsų gyvenamo būsto tipas (apibraukti skaičių šalia atsakymo)

1. Atskiras namas
2. Sublokuotas namas (kotedžas) iki 10 butų
3. Daugiabutis (virš 10 butų) namas
4. Vienam mano šeimos nariui tenka ..... gyvenamojo ploto m ²

23. Kokie yra Jūsų būsto patogumai:

1. Centralizuotas šildymas
2. Centralizuotas vandentiekis
3. Vietinis vandentiekis
4. Kanalizacija
5. Karštas vanduo
6. Vonia, dušas
7. Telefonas
8. Internetas

24. Kaip pasikeitė Jūsų gyvenimo kokybė nuo 2000 m. :

Labai pagerėjo	Pagerėjo	Nepakito	Pablogėjo
1	2	3	4

DĖKOJAME IR LINKIME SĖKMĖS!

*Asociacija Plungės rajono savivaldybės vietos veiklos grupė nuoširdžiai dėkoja už atsakymus*2 priedas. **Plungės rajono savivaldybės kaimo gyventojų poreikiai**

3 lentelė

Plungės rajono savivaldybės kaimo gyventojų poreikiai

Kaimo bendruomenės	Poreikiai, problemos
Stalgėnų seniūnijos šeimų bendruomenė „Gija“	<p>Gerinti sąlygas turizmui: teikti apgyvendinimo–maitinimo paslaugas, plėtoti baidarių sportą, pritaikyti aplinką kaimo turizmui, kultūrinio paveldo išsaugojimo, senųjų amatų atgaivinimui.</p> <p>Sutvarkyti Stalgėnų piliakalnį, parko įrengimas Stalgėnų k., sutvarkyti Stalgėnų k. vandens valymo įrenginius (pratęsti nuotekų surinkimo tinklus, kad apimtų visą gyvenvietę), poilsio zonos prie Luknėnų tvenkinio sutvarkymas, Minijos upės pakrančių pritaikymas turizmo reikmėms.</p> <p>Reikalinga pirtis, apleisti kultūros namai, nėra vaikų darželio, nėra infrastruktūros sportui, prie pagrindinės mokyklos yra sporto salė ir stadionas, kurio būklė ne pati geriausia, nėra geros krepšinio aikštelės, kelių būklė prastoka.</p>
Kulių krašto bendruomenė „Alantas“	<p>Turizmo sąlygų ir paslaugų gerinimas: plėtoti medienos pirminį apdirbimą, teikti žirgininkystės, medžioklės, žvejybos paslaugas, teikti apgyvendinimo paslaugas.</p> <p>Daugėja asmenų, kuriems reikalinga priežiūra, todėl reikalingas centras, kur bus teikiamos įvairios socialinės paslaugos vienišiams ir neįgaliems asmenims.</p> <p>Tvenkinių išvalymas, paplūdimio prie Naujosios užtvankos įrengimas, Alanto upelio pakrančių sutvarkymas.</p> <p>Poilsio aikštelės su informaciniais stendais įrengimas Reiskių tyro telmologiniame draustinyje.</p> <p>Bloga geriamo vandens kokybė, reikalinga vieša pirtis, sveikatingumo kompleksas, trūksta medicininių paslaugų, reikalingas jaunimo klubas, reikalinga krepšinio aikštelė, bloga kelių priežiūra.</p>
Visuomeninė organizacija Platelių bendruomenė	<p>Plėtoti žiemos turizmą (daug kaimo turizmo sodybų, poilsio namai „Linelis“), teikti įvairias paslaugas.</p> <p>Kultūros namų renovacija, atgaivinti tradicines šventes: jonines, užgavėnes, plaukimo maratonas, senųjų amatų atgaivinimas, įkuriant ir vystant tradicinių amatų centrą, įvairių mokymų (užsienio kalbų) trūkumas, vandens valymo įrenginių įrengimas, geriau pritaikyti gamtinius išteklius prie turizmo verslo nepraleidžiant aplinkosauginių reikalavimų, tvenkinių išvalymas.</p> <p>Platelių miestelyje (urbanistiniame draustinyje) yra daugiau kaip 50 neišvaizdžių medinių namų, kurių fasadus būtina atnaujinti, ištaipyti tradiciniais piešiniais senas bei naujai įrengtas namų langines.</p> <p>Reikalingas viešas tualetas, prijungti prie valymo įrenginių likusias sodybas.</p> <p>Nekokybiškas vanduo, pasenusi vandens trasa, vystyti senovinį žaidimą ripką, reikėtų renovuoti stadioną. Medicinos ir bankininkystės paslaugų trūkumas, reikia renovuoti</p>

	<p>kultūros namus, gerinti kelių infrastruktūrą, trūksta finansavimo kaimo kultūrinei veiklai ir aplinkos priežiūrai, reikalingi kultūros darbuotojai.</p>
<p>Babrungo seniūnijos šeimų bendruomenė „Tėviškė“</p>	<p>Plėtoti netradicinį verslą (auginamos vaistažolės, ožkos, pinami dirbiniai iš vytelių, lauko augalų, gaminami rankų darbo lino gaminiai, floristiniai darbai), plėtoti turizmą (įrengti pastatą, kuriame atvykstantys turistai galėtų degustuoti ir nusipirkti tradicinius ir netradicinius žemės ūkio produktus). Reikalingi reklaminiai skydai (nuorodos į lankytinas vietas). Babrungėnų kaime plėtojamas kaimo turizmas: L. Černiausko, V. Klimo, Gegrėnuose - Jurkaičių, Jodėnuose - I.Latakienės turizmui pritaikytos sodybos. Glaudžių tvenkinio sutvarkymas, Babrungo upės pakrančių sutvarkymas, upelių Uošna, Jodė, Cerksnė, Lielupė pakrančių sutvarkymas, senkapių ir maro kapinaičių, Žvirblaičių piliakalnio priežiūra, šimtamečių sodybų - kaimo architektūros paminklų išsaugojimas Jodėnų, Babrungėnų, Užlieknio, Glaudžių kaimuose išsaugojimas, kryžių, koplytėlių ir koplytstulpių, tremties atminimo paminklo Babrungėnuose ir rezistencijos kovų dalyvių įamžinimo paminklo Žvirblaičiuose priežiūra.</p> <p>Visų amžiaus grupių bendruomenės narių laisvalaikio užimtumui ir lavinimui reikia specialių patalpų - centro, sporto aikštelių Babrungo, Truikių, Glaudžių, Didvyčių kaimuose. Būtina gerinti kelių, vedančių per vienkiemių kaimus infrastruktūrą, būtina kelią, vedantį Babrungėnų kaime per ūkininkų Tarvydų kiemą, nukreipti šalia sodybos, didžiosiose gyvenvietėse Glaudžiuose, Babrunge, Didvyčiuose (gyventojų skaičius kiekviename virš 300) įrengti nuotekų sistemas, atnaujinti vandentiekį. Nutiesti dviračių takus Plungė - Didvyčiai – Jodėnai (6 km), Glaudžiai – Jovaišiškė - Plungė (5 km). Tai svarbu dirbantiems ir besimokantiems mieste, kad nereikėtų naudotis transportu, būtų išsaugojamas grynas oras, stiprinama sveikata.</p>
<p>Alsėdžių bendruomenė „Sruoja“</p>	<p>Senų pastatų pritaikymas bendruomenės verslui, kooperatyvų steigimas apjungiant atskiras verslo šakas ir panaudojant geriausius bendruomenės gamtinius ir kultūrinius išteklius, reikia atgaivinti alternatyvius verslus, būtina gyventojus mokyti kompiuterinio raštingumo.</p> <p>Įrengimas Sruojos upės poilsia vietės prie tvenkinio, aplinką pritaikant turizmo reikmėms, tvenkinių išvalymas, senų liepų išsaugojimas.</p> <p>Blogi kaimo keliai, reikalinga pirties renovacija, vaikų darželio renovacija, neišplėtos medicininės paslaugos, reikalinga automobilių parkavimo aikštelė, reikia sutvarkyti kultūros namus, juose įrengti salę jaunimui, šarvojimo – gedulingas patalpas, įrengti patalpas amatininkams, sutvarkyti vasaros estradą ir ją pritaikyti kultūriniais renginiams.</p>
<p>Gegrėnų bendruomenė</p>	<p>Plėsti apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas (kai bus įtrauktas į Piligrimo kelių sąrašą), kultūrinio, kulinarinio paveldo puoselėjimas.</p> <p>Rekreacinių zonų sutvarkymas, Rotinėnų tvenkinio išvalymas, reikalingas stovyklavietės įrengimas. Gegrėnų ežero paplūdimio ir gyvenvietėje esančių tvenkinių išvalymas ir pakrančių sutvarkymas.</p> <p>Reikia renovuoti stadioną, reikalingas sporto kompleksas, jaunimo vasaros estrados įrengimas, automobilių parkavimo aikštelė, reikia įrengti informacinius standus, kelių infrastruktūros sutvarkymas, vaikų darželio paslaugų trūkumas, reikalingas Dienos centras socialinės rizikos šeimų vaikams.</p>
<p>Karklėnų kaimo šeimų bendruomenė „Karkluoja“</p>	<p>Rekreacinių zonų Noriškių ir Mardosų kaimuose pritaikymas poilsiui, Minijos ir Babrungo upių pritaikymas pažintinei veiklai ir turizmui, „Plungės jūros“ pritaikymas turizmui (Noriškių kaimas), Varkalių tvenkinių išvalymas.</p> <p>Mardosų kaime kuriasi poilsio ir pramogų kompleksas „Žemsodis“, Noriškių k. Plėtojama žirgininkystė (V. Gendvilas), plėtoti vaistažolininkystę, vytelių auginimą ir</p>

	<p>perdirbimą. Reikia kultūros namų, patalpų amatininkams, reikalingas vaikų užimtumo centras, būtinas informacinių technologijų diegimas, gerinti kelius.</p>
<p>Milašaičių kaimo šeimos bendruomenė „Sruoja“</p>	<p>Sutvarkyti Lekemės piliakalnį su gyvenvieta Lekemės k., Stalgėnų piliakalnį su gyvenvieta Stalgėnų k., sutvarkyti vandens valymo įrenginius poilsio zonos prie Luknėnų tvenkinio sutvarkymas, Minijos upės pakrančių pritaikymas turizmo reikmėms. Plėtoti kaimo turizmą (A. Plechavičiūtės – Veigel kaimo turizmo sodyba), teikti apgyvendinimo – maitinimo paslaugas, plėtoti žirgininkystę, jodinėjimą kaip paslaugą teikti atvykstantiems turistams, plėtoti baidarių sportą, pritaikyti aplinką kaimo turizmui, reikalingi mokymai kompiuterinio raštingumo, kultūrinio paveldo išsaugojimo, senųjų amatų atgaivinimui. Reikalinga pirtis, apleisti kultūros namai ir vaikų darželis, nėra infrastruktūros sportui, blogi keliai. Kaimo aplinkos sutvarkymas, pastatų fasadų ir stogų renovacija. Dviračių takų įrengimas maršrutu Plungė – Lekemė. Buvusio mokyklos stadiono renovacija, aikštynų įrengimas</p>
<p>Paukštakių bendruomenė</p>	<p>Reikalinga kultūros namų renovacija, stadionų renovacija, kuriuos pritaikyti jaunimo užimtumui, būtinas informacinių technologijų diegimas, gerinti kelių infrastruktūrą. Sutvarkyti prie Skyplaičių ir Luokės ežerų rekreacines zonas, išvalyti tvenkinius, apsaugoti paukščių perėjimo zoną, atgaivinti tradicines šventes. Z. Buivydas augina spanguoles, reikėtų daugiau steigti ekologinių ūkių, aplinką pritaikyti turizmui, padėti plėtoti iš rąstų statomų namų verslą, nemažas mokymų poreikis.</p>
<p>„Šarnelės“ kaimo bendruomenė</p>	<p>Galima būtų atgaivinti kultūrinį, kulinarinį paveldą. Rekreacinių zonų sutvarkymas, Rotinėnų tvenkinio išvalymas, reikalingas stovyklavietės įrengimas. Kelių infrastruktūros sutvarkymas, vaikų darželio paslaugų trūkumas, reikalingas Dienos centras socialinės rizikos šeimų vaikams.</p>
<p>Šateikių bendruomenė</p>	<p>Šateikių tvenkinio išvalymas, skardžio sutvarkymas, Karkluojės upelio pritaikymas pažintinei veiklai ir turizmui, Mišės, Remties ežerų pritaikymas rekreacinei veiklai, Šateikių parko tvenkinių sutvarkymas, yra penki šaltiniai (galima atidaryti kažką panašaus į „Šaltinio kelią“). Plėtoti ekologinę žemdirbystę, netradicinę veiklą: vytelių auginimas ir perdirbimas, duonos kepykla (Narvaišių kaimas A. Matevičiaus kepykla ypatingas produktas „Rytinė duona“), plėtoti turizmą (Urnėžiaus ir Vitosienės turizmo sodybos, UAB „Minijos perlas“). Šateikių parko išvalymas, sutvarkymas ir vasaros aikštelės įrengimas. Sutvarkyti mokyklos stadioną ir panaudoti jaunimo užimtumui, būtina diegti informacines technologijas, gerinti kelių infrastruktūrą. Šateikių kultūros centro (oranžerijos) ir Šateikių bažnyčios parapijai priklausančio pastato remontas.</p>
<p>Šateikių seniūnijos Aleksandravo kaimo bendruomenė „Vizija“</p>	<p>Netradicinę ir ne žemės veiklą: vytelių auginimas ir perdirbimas, duonos kepykla (Narvaišių kaimas A. Matevičiaus kepykla ypatingas produktas „Rytinė duona“), plėtoti turizmą (Urnėžiaus ir Vitosienės turizmo sodybos, UAB „Minijos perlas“). Šateikių tvenkinio išvalymas, skardžio sutvarkymas, Karkluojės upelio pritaikymas pažintinei veiklai ir turizmui, Mišės, Remties ežerų pritaikymas rekreacinei veiklai, Šateikių parko tvenkinių sutvarkymas, yra penki šaltiniai (galima atidaryti kažką panašaus į „Šaltinio kelią“). Sutvarkyti mokyklos stadioną ir panaudoti jaunimo užimtumui, būtina diegti informacines technologijas, gerinti kelių infrastruktūrą.</p>

Stanelių kaimo bendruomenė „Pietuvė“	<p>Reikėtų daugiau steigti ekologinių ūkių, aplinką pritaikyti turizmui, padėti plėtoti iš rąstų statomų namų verslą, nemažas mokymų poreikis.</p> <p>Sutvarkyti prie Skyplaičių ir Luokės ežerų rekreacines zonas, išvalyti tvenkinius, apsaugoti paukščių perėjimo zoną, atgaivinti tradicines šventes.</p> <p>Reikalinga kultūros namų renovacija, stadionų renovacija, kuriuos pritaikyti jaunimo užimtumui, būtinas informacinių technologijų diegimas, gerinti kelių infrastruktūrą.</p>
Žemaičių Kalvarijos seniūnijos bendruomenė „Gardai“	<p>Plėsti apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas (kai bus įtrauktas į Piligrimo kelių sąrašą). Galima būtų atgaivinti kultūrinį, kulinarinį paveldą, buitinių paslaugų teikimas.</p> <p>Rekreacinių zonų sutvarkymas, Rotinėnų tvenkinio išvalymas, reikalingas stovyklaviečių įrengimas, trūksta nuorodų apie lankomas vietas.</p> <p>Senos pirties remontas, aplinkos sutvarkymas.</p> <p>Vyt. Mačernio muziejaus pastato remontas ir panaudojimas bendruomenės ir turizmo informacijos reikmėms.</p> <p>Reikia renovuoti stadioną, reikalingas sporto kompleksas ir žaidimo aikštelė kaimo vaikams ir jaunimui, jaunimo vasaros estrados įrengimas, automobilių parkavimo aikštelė, reikia įrengti informacinius standus, kelių infrastruktūros sutvarkymas, vaikų darželio paslaugų trūkumas, reikalingas Dienos centras socialinės rizikos šeimų vaikams.</p>
Žlibinų kaimo bendruomenė	<p>Plėtoti uogininkystę (įsteigtas uogų klubas), amatus (gaminami žaislai), plėtoti kaimo turizmą.</p> <p>Malūno prie tvenkinio atstatymas, pritaikant turizmo reikmėms, turizmo reikmėms Sausdravo rekreacinės zonos pritaikymas.</p> <p>Reikalingas Žlibinų gyvenvietės vandentiekio ir kanalizacijos tvarkymas, užterštas vanduo šuliniuose, vaikų darželio problema, nėra medicininių paslaugų, bloga kaimo kelių infrastruktūra, būtina diegti informacines technologijas.</p> <p>Bendruomenės centro įrengimas, patalpų remontas.</p> <p>Aikštyno ir sporto salės remontas, įrengimas.</p>
Žlibinų seniūnijos šeimų bendruomenė „Kalnai“	<p>Malūno prie tvenkinio atstatymas, pritaikant turizmo reikmėms, turizmo reikmėms Sausdravo rekreacinės zonos pritaikymas.</p> <p>Reikalingas Žlibinų gyvenvietės vandentiekio ir kanalizacijos tvarkymas, reikia sutvarkyti gyvenvietės apšvietimą, užterštas vanduo šuliniuose, vaikų darželio problema, nėra medicininių paslaugų, bloga kaimo kelių infrastruktūra, būtina diegti informacines technologijas.</p>
Norvaišių iniciatyvinė grupė	<p>Plėtoti ekologinę žemdirbystę, netradicinę žemės ūkio veiklą: vytelių auginimas ir perdirbimas, duonos kepykla (Norvaišių kaimas A. Matevičiaus kepykla ypatingas produktas „Rytinė duona“), plėtoti turizmą (Urnėžiaus ir Vitosienės turizmo sodybos, UAB „Minijos perlas“).</p> <p>Šateikių tvenkinio išvalymas, skardžio sutvarkymas, Karkluojės upelio pritaikymas pažintinei veiklai ir turizmui, Mišės, Remties ežerų pritaikymas rekreacinei veiklai, Šateikių parko tvenkinių sutvarkymas, yra penki šaltiniai (galima atidaryti kažką panašaus į „Šaltinio kelią“).</p> <p>Sutvarkyti mokyklos stadioną ir panaudoti jaunimo užimtumui, būtina diegti informacines technologijas, gerinti kelių infrastruktūrą.</p>

3 priedas. Plungės rajono kultūros išteklių plėtros galimybės

4 lentelė

Plungės rajono kultūros išteklių plėtros galimybės

Kultūros objektai	Vieta	Atsakinga įstaiga ar asmuo	Kultūros išteklių plėtros galimybės
Militarizmo ekspozicija Plokštinė	Plungės r., Plokštyinės miške Tel.: (8~448)49231 El. pastas: info@zemaitijosnp.lt	Žemaitijos nacionalinio parko direkcija, Telšių miškų urėdija, Plungės rajono savivaldybės administracija.	Tai sovietinio militaristinio paveldo palikimas. Šiuo metu Žemaitijos nacionalinio parko direkcijos iniciatyva yra bandomas įkurti Militarizmo ekspozicija, vedamos edukacinės ekskursijos. Objektas yra išskirtinis Lietuvos mastu ir pritraukiantis ne tik Lietuvos turistus, bet ir svečius iš kitų šalių. Pagrindinės plėtros kryptys: interaktyvios, modernios militarizmo ekspozicijos įrengimas (šaltojo karo) derinant ją su ekstremalių pramogų plėtra (nusileidinėjimas į šachtas, nardymo ir pan.), taip pat gamtinės aplinkos išnaudojimas plėtojant turizmą šiame objekte (ekoturizmo centro įkūrimas, aktyvaus, gamtinio – pažintinio turizmo plėtra).
Šateikių dvaro ansambliai	Šateikių k., Šateikių sen., Plungės r. (prie kelio Plungė–Salantai)	Plungės rajono savivaldybės administracija, privatūs asmenys.	Šiuo metu dvaras yra gana prastoje būklėje, tačiau jei pavyktų jį išsaugoti ir atstatyti, jis tikrai taptų puikiu rekreaciniu traukos šaltiniu. Pagrindinės plėtros kryptys – bandyti pritaikyti ypatingai aukštos klasės svetingumo paslaugų teikimui (apgyvendinimo, maitinimo, nedidelių protokolinių renginių organizavimui), dvaro aplinką formuoti kaip prestižinę, rekreacinę aplinką, ypatingą dėmesį kreipiant dvaro parko priežiūrai, atnaujinimui, sutvarkymui.
Bukantės dvaro sodybos fragmentai (Bukantės kaimas)	Bukantė, Šateikių sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Objektą galima įtraukti į pažintinius maršrutus bei panaudoti organizuotų turistų ar moksleivių grupių aptarnavimui. Pagrindinės plėtros kryptys – įtraukti į pažintinius maršrutus, edukacinių projektų rengimą, įkurti Žemaičių literatūros centrą, pritaikant literatūrinių renginių organizavimui.
Babrungėnų vandens malūnas	Babrungėnų k., Babrungo sen. Plungės r. Tel.: (8~448) 50658, (8-610) 29431	Privatūs asmenys	Šis objektas jau dabar pritraukia nemažai turistų, meno mėgėjų. Pagrindinės plėtros kryptys – privačios iniciatyvos palaikymas vykdant turizmo plėtros projektus.
Platelių dvaro sodybos kompleksas	Didžioji g. 22, Plateliai, Plungės raj. Tel.: (8~448)49337, (8~448)49231. El.pastas.: kultūra@zemaitijosnp.lt	Žemaitijos nacionalinio parko direkcija, Plungės rajono savivaldybės administracija.	Jau dabar šis objektas sėkmingai naudojamas turizmo plėtrai: viename iš išlikusių dvaro pastatų teikiamos nakvynės paslaugos, buvusiam svirne yra įrengtos ekspozicijos. Pagrindinės plėtros kryptys – tolimesnė svetingumo paslaugų plėtra, dvaro parko kaip rekreacinės ir edukacinės erdvės formavimas, infrastruktūros įvairiems rekreaciniams ir etnokultūriniais renginiams plėtra.

Alsėdžių miestelis	Alsėdžių mstl., Alsėdžių sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Miestelis turi vietinę reikšmę rajono turizmo plėtroje. Pagrindinės plėtros kryptys – kaip lokalaus turizmo centro formavimas, išnaudojant jo apylinkėse esančias gamtines vertybes, ypač Alsėdžių tvenkinį ir Alsėdžių ežerą. Miestelio centre formuoti rekreacijai patrauklią aplinką (želdynų formavimas, aplinkos estetinio vaizdo formavimas, smulkios rekreacinės infrastruktūros įrengimas, komforto įrenginių: dviračių stovų, suolų įrengimas).
Beržoto kaimas	Į pietus nuo Platelių miestelio , Platelių sen., Plungės raj.	Žemaitijos nacionalinio parko direkcija, Plungės rajono savivaldybės administracija.	Beržoto kaimo pagrindinė plėtros kryptis – formuoti kaip Platelių miestelio rekreacinio centro satelitą, kuris padėtų išnaudoti šiek tiek toliau nuo Platelių miestelio esančių rekreacinių išteklių: Beržoto, Žiedelio, Ilgio ežerų rekreacinių potencialą. Pagrindinės plėtros kryptys – svarbaus kaimo turizmo paslaugų centro formavimas ir kaimo turizmo papildomų paslaugų infrastruktūros formavimas: lieptų, pirčių plėtra, vandens pramogų plėtra, poilsio gamtoje infrastruktūros plėtra. Rekreacinių teritorijų, skirtų kaimo turizmo plėtrai paežerėse formavimas.
Platelių miestelis	Platelių sen., Plungės raj.	Žemaitijos nacionalinio parko direkcija, Plungės rajono savivaldybės administracija.	Miestelis yra Žemaitijos nacionalinio parko administracinis centras, šalia yra Platelių ežeras. Pagrindinės plėtros kryptys – Platelių miestelio kaip ilgalaikio poilsio zonos formavimas čia plėtojant atitinkamas svetingumo paslaugas, įskaitant ir kaimo turizmo paslaugas. Rekreacinių erdvių šalia Platelių ežero formavimas (prie Jachtklubo ir miestelio centre). Platelių miestelio – kaip vandens pramogų centro formavimas (nardymo, pliažo pramogos, plaukimo ežere paslaugų plėtra). Platelių miestelio - kaip gamtinio –pažintinio bei poilsio gamtoje turistų centro formavimas, čia plėtojant turizmo informacijos paslaugas. Turizmo plėtrą planuoti siekiant ne tik pritraukti kuo daugiau turistų, bet ir kuo ilgiau juos išlaikyti.
Žemaičių Kalvarijos miestelis	Žemaičių Kalvarijos mstl., Žemaičių Kalvarijos sen., Plungės raj.	Žemaitijos nacionalinio parko direkcija, Plungės rajono savivaldybės administracija.	Dėl savo atmaidų šis miestelis yra labiausiai lankoma vieta Plungės rajone. Taip pat čia žmonės traukia ir religinis-kultūrinis paveldas. Pagrindinė plėtros kryptis – religinio turizmo centro formavimas, plėtojant religinių turistų aptarnavimo paslaugas, religinio paveldo pažinimo paslaugas, turizmo informacijos paslaugas. Taip pat atitinkamai formuoti rekreacines erdves bei religinių išteklių, kaip rekreacinio potencialo palaikymo ir renovavimo priemonių įgyvendinimas.
Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčios statinių kompleksas (Alsėdžiai) Kiti religiniai objektai	Alsėdžiai, Alsėdžių sen., Plungės raj. Gintališkės km., Platelių sen., Plungės raj. Šateikiai, Šateikių sen., Plungės raj. Kuliai, Kulių sen., Plungės raj.	Telšių vyskupijos Plungės dekanatas.	Pagrindinės plėtros kryptys – pritaikymas religiniam turizmui, bei įtraukimas į pažintinius maršrutus, kurie labiausiai domina religinio paveldo mėgėjus bei piligrimus.
Bažnyčios pastatų kompleksas	Beržoto km., Platelių sen., Plungės raj.	Telšių vyskupijos Plungės	Pagrindinės plėtros kryptys – pritaikymas religiniam turizmui, bei įtraukimas į pažintinius maršrutus, kurie labiausiai domina religinio paveldo mėgėjus bei

Beržoto kaime		dekanatas.	piligrimus.
Platelių Šv. Apašt. Petro ir Pauliaus bažnyčios kompleksas	Plateliai, Platelių sen., Plungės raj.	Telšių vyskupijos Plungės dekanatas.	Pagrindinės plėtros kryptys – pritaikymas religiniam turizmui, bei įtraukimas į pažintinius maršrutus, kurie labiausiai domina religinio paveldo mėgėjus bei piligrimus.
Gandinga	Nausodžio sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija, Telšių miškų urėdija	Gandinga Plungės rajone turi didelę istorinę reikšmę, be to palankus kraštovaizdis pritraukiant turistus, ši vieta gali tapti populiari renginių vieta. Pagrindinės plėtros kryptys – poilsio ir pažintinio turizmo zonos formavimas, pažintinių pėsčiųjų trasų įrengimas, rekreacinių erdvių renginiams suformavimas, pėsčiųjų, dviračių bei informacinės infrastruktūros plėtra, poilsiaviečių įrengimas., privažiavimų ir automobilių stovėjimo vietų įrengimas, kraštovaizdžio išeksponavimo priemonių įgyvendinimas.
Kiti istoriniai paminklai	Kulių sen., Plungės raj. Šateikių sen., Plungės raj. Šarnelės k., Žemaičių Kalvarijos sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija, švietimo įstaigos.	Pagrindinės plėtros kryptys – pritaikymas pažintiniam turizmui bei edukacinei veiklai, įtraukiant šiuos paminklus į pažintinius maršrutus bei pritaikyti juos organizuojant mokomąsias išvykas. Taip pat šiuos objektus būtina pritaikyti paminėjimų ir kitų proginių renginių, organizavimui.
Žemaičių Kalvarijos bažnyčios dailės objektai		Telšių vyskupijos Plungės dekanatas.	Pagrindinės plėtros kryptys – pritaikymas pažintiniam turizmui bei edukacinei veiklai, įtraukiant šiuos paminklus į pažintinius maršrutus bei pritaikyti juos organizuojant mokomąsias išvykas, taip pat juos kaip sakralinius objektus išnaudoti religinio turizmo plėtrai.
Žemaičių dailės muziejaus fondai	Prako g. 1., Plungė Tel.: (8~448)57643, (8~448)71256 El.p.:zd.muziejus@takas.lt _infozdm@gmail.com	Plungės rajono savivaldybės administracija	Dauguma Plungės rajono dailės paminklų šiuo metu yra sukaupta Žemaičių dailės muziejuje Plungės (Oginskio) dvare. Pagrindinės plėtros kryptys – pritaikymas pažintiniam turizmui bei edukacinei veiklai, įtraukiant šiuos paminklus į pažintinius maršrutus bei pritaikyti juos organizuojant mokomąsias išvykas.
Vieštvėnų piliakalnis (dar vadinamas Kapkalniu arba Kapukalniu)	Nausodžio sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Ir dabar ši vieta yra mėgiama vietos gyventojų švenčių organizavimo vieta. Pagrindinės plėtros kryptys – pritaikymas pažintiniam turizmui, įtraukiant šiuos paminklus į pažintinius maršrutus, rekreacinės zonos formavimo darbai bei šiuos vietas pritaikymas tradicinių renginių organizavimui.
Piliakalnis vad. Gandingos pilimi, Gandingos kapinynas	Nausodžio sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Gandinga turi didelę istorinę reikšmę, be to palankus kraštovaizdis pritraukiant turistus, ši vieta gali tapti populiari renginių vieta. Pagrindinės plėtros kryptys – poilsio ir pažintinio turizmo zonos formavimas, pažintinių pėsčiųjų trasų įrengimas, rekreacinių erdvių renginiams suformavimas, pėsčiųjų, dviračių bei informacinės infrastruktūros plėtra, poilsiaviečių įrengimas., privažiavimų ir automobilių stovėjimo vietų įrengimas, kraštovaizdžio išeksponavimo priemonių įgyvendinimas, objekto pritaikymas Gandingos kaip svarbios istorinės Plungės rajono vietovės įvaizdžio formavimui.

Šaltinis. Turizmo plėtra Plungės rajone (galimybių studija) (2005). VšĮ „Socialinės ir ekonominės plėtros centras“.

4 priedas. **Plungės rajono gamtos išteklių plėtros galimybės.**

5 lentelė

Plungės rajono gamtos išteklių plėtros galimybės

Gamtos ištekliai	Vieta	Atsakinga įstaiga	Gamtos išteklių plėtros galimybės
Gandingos kraštovaizdžio draustinis	Nausodžio sen., Plungės r.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Dėl čia esančių gamtinių ir kultūrinių vertybių, bei dėl kraštovaizdžio didelės estetinės vertės ši teritorija yra labai patraukli rekreacinei plėtrai. Tinkamas vystyti gamtinį, pažintinį turizmą, poilsį gamtoje, stovyklavimą, taip pat edukacinę veiklą.
Žemaitijos nacionalinis parkas	Plateliai, Plungės raj. Tel.: (8~448)49337 El.p.: znp@zemaitijosnp.lt	Žemaitijos nacionalinio parko direkcija, Plungės rajono savivaldybės administracija	Žemaitijos nacionalinis parkas yra didžiausią rekreacinę vertę Plungės rajonui sukuriantis objektas. Ši teritorija yra perspektyviausia plėtojant kaimo turizmą, gamtinį - pažintinį turizmą, poilsį gamtoje (stovyklavimas, vandens pramogos ir pan.) medžioklės organizavimą, žvejybą, grybavimą, uogavimą, vaistažolių rinkimą bei su šiomis veiklomis susijusias paslaugas.
Salantų regioninis parkas	Salantai, Kretingos raj. Tel.: (8~445)58761 El.p.: direkcija@salanturp.lt	Salantų regioninio parko direkcija, Plungės rajono savivaldybės administracija	Nors ir turėdamas didelį rekreacinį potencialą, Salantų regioninis parkas Plungės rajonui turės tik fragmentinį poveikį, nes tik 290 jo teritorijos yra Plungės rajono teritorijoje. Pagrindinės plėtros kryptys turėtų būti vandens trasų Minijos upe vystymas, gamtinis pažintinis turizmas, poilsio gamtoje vystymas.
Reiskių tyro telmologinis draustinis	Kulių sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Tai gana perspektyvus objektas vystyti gamtinį pažintinį turizmą bei edukacinę veiklą įrengiant pažintinius takus bei kitą reikalingą infrastruktūrą.
Vilkaičių geomorfologinis draustinis		Plungės rajono savivaldybės administracija	Pagrindinės rekreacinės vertybės – kraštovaizdis. Pagrindinės plėtros kryptys – gamtinis pažintinis turizmas, poilsio gamtoje įvairios formos, kaimo turizmas.
Minijos ichtiologinis draustinis		Plungės rajono savivaldybės administracija	Ichtiologinio draustinio statusas riboja galimas veiklas, tačiau sudaro geras galimybes išsaugoti ir gausinti žuvų išteklius, kuriuos galima vėliau panaudoti turizmo plėtrai. Šioje teritorijoje geriausia vystyti mėgėjišką žvejybą, propaguoti vandens turizmo trasas, kai kuriose vietose įrengti poilsio aikšteles.

Šateikių miškų masyvai	Šateikių sen., Plungės raj.	Telšių miškų urėdija, Plungės rajono savivaldybės administracija	Šie miškai turi didelę rekreacinę vertę Šateikių apylinkėse ir sudaro sąlygas įvairioms turizmo formoms gamtoje plėtoti. Pagrindinės plėtos kryptys – poilsis gamtoje, stovyklavimas, grybavimas, uogavimas, pažintinis turizmas, komercinė medžioklė.
Milašaičių-Stalgėnų miškų masyvas	Stalgėnų sen., Plungės raj.	Telšių miškų urėdija, Plungės rajono savivaldybės administracija	Pietrytinėje Plungės rajono dalyje Milašaičių-Stalgėnų miškų masyvas sudaro sąlygas įvairioms turizmo formoms gamtoje plėtoti. Pagrindinės plėtos kryptys – poilsis gamtoje, stovyklavimas, grybavimas, uogavimas, pažintinis turizmas, komercinė medžioklė.
Kulių miškų masyvas	Kulių sen., Plungės raj.	Telšių miškų urėdija, Plungės rajono savivaldybės administracija	Jie taip pat turi didelę rekreacinę svarbą, ypač Kulių apylinkėse ir sudaro geras sąlygas įvairioms turizmo formoms gamtoje plėtoti. Pagrindinės plėtos kryptys – poilsis gamtoje, stovyklavimas, grybavimas, uogavimas, pažintinis turizmas, komercinė medžioklė.
Ežerai - Burgalis, Burgis, Sklypaičių	Apie 7 km į šiaurės vakarus nuo Grumblių . Apie 8 km į šiaurės vakarus nuo Grumblių . Apie 6 km į šiaurės vakarus nuo Grumblių . Paukštakių sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija, Žemaitijos nacionalinio parko direkcija.	Pagrindinę jo rekreacinę vertę sukuria Žemaitijos nacionalinio parko statusas bei netoli esantys didesni Platielių ežeryno ežerai. Pagrindinės plėtos kryptys: poilsio gamtoje paslaugos, išnaudoti kaip resursą kaimo turizmo paslaugų paketui didinti t.y. pirčių, lieptų, prielaukų įrengimui bei kaimo turizmo poilsio zonų įrengimui priekrantėje, poilsio zonų gamtoje formavimas, maudynės.
Ežerai - Luokė, Maudutis	Apie 4 km į šiaurės vakarus nuo Grumblių , Plungės raj. Apie 9 km į pietvakarius nuo Žemaičių Kalvarijos , Žemaičių Kalvarijos sen., Paukštakių sen., Plungės raj	Plungės rajono savivaldybės administracija, Žemaitijos nacionalinio parko direkcija.	Pagrindinė jo rekreacinę vertę sukuria Žemaitijos nacionalinio parko statusas bei netoli esantys didesni Platielių ežeryno ežerai. Pagrindinės plėtos kryptys: poilsio gamtoje paslaugos (stovyklaviečių, poilsiaviečių), išnaudoti kaip resursą kaimo turizmo paslaugų paketui didinti t.y. pirčių, lieptų, prielaukų įrengimui bei kaimo turizmo poilsio zonų įrengimui priekrantėje, poilsio zonų gamtoje formavimas, maudynės, irstymasis valtimis, vandens dviračiais, mėgėjiška žvejyba.
Ežerai - Mišė, Remtis	Apie 6 km į pietryčius nuo Šateikių , Šateikių sen., Plungės raj. Apie 6 km į šiaurės vakarus nuo Babrungo , Babrungo sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Šis vandens telkinys yra svarbus tenkinant vietos gyventojų rekreacinius poreikius. Jį taip pat galima išnaudoti vystant kaimo turizmo paslaugas, vandens pramogos ir pan. Pagrindinės plėtos kryptys (poilsio gamtoje paslaugos, išnaudoti kaip resursą kaimo turizmo paslaugų paketui didinti t.y. pirčių, lieptų, prielaukų įrengimui bei kaimo turizmo poilsio zonų įrengimui priekrantėje, maudynės, mėgėjiška žvejyba.
Reiskių ežeras	Apie 7 km į šiaurės vakarus nuo Kulių , Kulių sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Kartu su mažesnėmis, netoli esančiomis aukštapelkės ežerėliais akimis sudaro galimybes vystyti gamtinį pažintinį turizmą, įrengiant pažintinius takus bei kitą reikalingą infrastruktūrą. Pagrindinės plėtos kryptys: poilsio gamtoje organizavimas, maršrutų pažintiniais takais numatymas, edukacinės – pažintinės veiklos organizavimas.
Alsėdžių tvenkinys	Apie 5 km į pietus nuo Alsėdžių , Alsėdžių sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Šis vandens telkinys yra svarbus tenkinant vietos gyventojų (ypač Alsėdžių miestelio) rekreacinius poreikius. Pagrindinės plėtos kryptys: licencijuota mėgėjiška žvejyba, maudynės, poilsio gamtoje organizavimas (stovyklavimas), išnaudoti kaip resursą kaimo

			turizmo paslaugų paketui didinti (pirčių, priplaukų, lieptų įrengimui bei kaimo turizmo poilsio zonų įrengimui priekrantėje bei kitoms rekreacinėms paslaugoms plėtoti).
Prūsalių II (Kaušėnų), Kulių, Rotinėnų tvenkiniai	Babrungo sen., Plungės raj. Kulių sen., Plungės raj. Rotinėnų k Žemaičių Kalvarijos sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Šis vandens telkinys yra svarbus tenkinant vietos gyventojų rekreacinius poreikius. Pagrindinės plėtos kryptys: licencijuota mėgėjiška žvejyba, maudynės, poilsio gamtoje organizavimas (stovyklavimas), išnaudoti kaip resursą kaimo turizmo paslaugų paketui didinti (pirčių, priplaukų, lieptų įrengimui bei kaimo turizmo poilsio zonų įrengimui priekrantėje bei kitoms rekreacinėms paslaugoms plėtoti).
Alanto upė	Mažųjų Mostaičių k., Kulių sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Ši upė yra per maža be kliūčių vystyti vandens turizmo paslaugas, tačiau ji pagyvina kraštovaizdį, formuoja rekreacines erdves. Pagrindinės plėtos kryptys: poilsio gamtoje (stovyklaviečių) paslaugos, išnaudoti kaip resursą kaimo turizmo, poilsio zonų formavimui gamtoje, gamtinio – pažintinio turizmo plėtrai įrengiant regyklas.
Babrungo upė	Babrungo sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Ši upė yra per maža be kliūčių vystyti vandens turizmo paslaugas, tačiau ji pagyvina kraštovaizdį, formuoja rekreacines erdves. Pagrindinės plėtos kryptys: poilsio gamtoje (stovyklaviečių) paslaugos, išnaudoti kaip resursą kaimo turizmo, poilsio zonų formavimui gamtoje, gamtinio – pažintinio turizmo plėtrai įrengiant regyklas ir poilsia vietas.
Varduvos upė		Plungės rajono savivaldybės administracija	Plungės rajone tėra šios upės aukštupys, todėl joje negalima vystyti vandens turizmo paslaugas, tačiau ji pagyvina kraštovaizdį, formuoja rekreacines erdves. Pagrindinės plėtos kryptys: poilsio gamtoje (stovyklaviečių) paslaugos, išnaudoti kaip resursą kaimo turizmo, poilsio zonų formavimui gamtoje, gamtinio – pažintinio turizmo plėtrai įrengiant regyklas ir poilsia vietas, bei formuojant Žemaičių Kalvarijos miestelio rekreacines zonas.
Ilgio, Beržoto, Žiedelio ežerai	Apie 4 km į pietus nuo Platelių . Apie 3 km į pietus nuo Platelių . Apie 4 km į pietus nuo Platelių . Platelių sen., Plungės raj.	Žemaitijos nacionalinio parko direkcija, Plungės rajono savivaldybės administracija	Kartu su Platelių ir Ilgio ežerais sudarantis ežeryną Beržoto ežeras turi geras galimybes turizmo plėtrai. Pagrindinės plėtos kryptys – vandens turizmo plėtra (plaukiojimas mažaisiais laivais); vandens iškylų organizavimas; licencijuota mėgėjiška žvejyba; poilsio gamtoje organizavimas (stovyklavimas); Ilgio ežero kaip rekreacinio resurso panaudojimas kaimo turizmo paslaugų paketo didinimui (pirčių, priplaukų, lieptų įrengimui bei kaimo turizmo poilsio zonų įrengimui priekrantėje bei kitų rekreacinių paslaugų plėtojimui).
Gandingos tvenkinys	Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija, Telšių miškų urėdija.	Šis vandens telkinys yra svarbus tenkinant vietos gyventojų (ypač Plungės miesto) rekreacinius poreikius. Pagrindinės plėtos kryptys (plaukiojimas mažaisiais laivais, mėgėjiška žvejyba, maudynės, poilsio gamtoje organizavimas (stovyklavimas), išnaudoti kaip rekreacinius resursus kaimo turizmo paslaugų

			paketo didinimui (pirčių, prieplaukų, lieptų įrengimui bei kaimo turizmo poilsio zonų įrengimui priekrantėje bei kitoms rekreacinėms paslaugoms plėtoti), gamtiniam pažintiniam turizmui bei edukacinei veiklai vystyti, formuoti rekreacines erdves bei regyklas, rengti trumpalaikes poilsia vietas miestelėnams bei rajono lankytojams.
Minijos upė		Plungės rajono savivaldybės administracija, Telšių miškų urėdija	Minijos upė viena gražiausių ir žinomiausių Žemaitijos upių. Tai sudaro puikias sąlygas išnaudoti ją turizmo plėtrai. Tačiau Plungės rajone yra šios upės aukštupys, jį čia nėra pakankamai vandeninga, kad be kliūčių vystyti vandens turizmo paslaugas. Pagrindinės plėtos kryptys (vandens maršrutų formavimas, poilsio gamtoje (stovyklaviečių) paslaugos), išnaudoti kaip resursus kaimo turizmo paslaugų paketui didinti t.y. pirčių, lieptų įrengimui bei kaimo turizmo poilsio zonų įrengimui priekrantėje, poilsio zonų gamtoje formavimas, gamtinio – pažintinio turizmo plėtrai įrengiant regyklas, ribotai mėgėjiškai žvejybai).
Alsėdžių ežeras	Apie 5 km į pietus nuo Alsėdžių, Alsėdžių sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Šis vandens telkinys yra svarbus tiek tenkinant vietos gyventojų (ypač Alsėdžių miestelio) rekreacinius poreikius, tiek sudaro geras galimybes vystyti tokias sritis, kaip kaimo turizmas, vandens pramogos ir pan. Pagrindinės plėtos kryptys: poilsio gamtoje (stovyklaviečių) paslaugos, išnaudoti kaip resursą kaimo turizmo paslaugų paketui didinti t.y. pirčių, lieptų, prieplaukų įrengimui bei kaimo turizmo poilsio zonų įrengimui priekrantėje, poilsio zonų gamtoje formavimas, mėgėjiškai žvejybai, maudynės, pasiplaukiojimas mažais laiveliais. Kadangi Alsėdžių tvenkinys yra šalia Plungės rajono tranzitinės trasos, tai šalia būtų galima įsteigti motelį bei kempingą.
Platelių ežeras	Platelių sen., Plungės raj.	Žemaitijos nacionalinio parko direkcija, Plungės rajono savivaldybės administracija	Šis ežeras ir dabar pritraukia labai didelius turistų srautus, o šiuo metu pagrindinė problema turi būti ne tiek naujų poilsiautojų paieška, kiek racionalus ežero išnaudojimas rekreacinėms reikmėms. Pagrindinės plėtos kryptys - vandens turizmo plėtra (plaukiojimas mažaisiais laivais); vandens iškylų, vandens trasos palei ežero krantą, įtraukiant ir salų aplankymą, trasos paruošimas; licencijuota mėgėjiška žvejyba, maudynės, ribotos nardymo paslaugos, poilsio gamtoje organizavimas (stovyklavimas) ir kt. rekreacinės paslaugos;
Mingėlos ažuolas	Vieštvėnų k. (prie kelio Plungė - Kuliai), Nausodžio sen., Plungės raj.	Plungės rajono savivaldybės administracija	Šis gamtos paminklas yra ryškus kraštovaizdžio akcentas. Jis gali būti įtrauktas kaip gamtinis – pažintinis objektas formuojant pėsčiųjų, dviračių turistines trasas bei autoturizmo maršrutus.
Platelių liepa, Raganos uosis, Platelių vinkšna	Platelių sen., Plungės raj.	Žemaitijos nacionalinio parko direkcija, Plungės rajono savivaldybės administracija	Šis gamtos paminklas gali būti įtrauktas kaip pažintinis – gamtinis objektas formuojant pėsčiųjų, dviračių turistines trasas ir autoturizmo maršrutus bei vykdant įvairias ekologinio švietimo programas.
Kreivikių, Auksalės pusiasaliai,	Plungės r., Platelių ežeras	Žemaitijos nacionalinio parko direkcija, Plungės	Estetinę kraštovaizdžio vertę formuojantis objektas, kurį galima išnaudoti gamtinio pažintinio turizmo plėtrai. O taip pat išlaikyti šio

Platelių ežero salos		rajono savivaldybės administracija	pusiasalio šiaurinėje dalyje esančios stovyklavietės su paplūdimiu potencialą bei tvarkyti ir prižiūrėti jau esamą rekreacinę infrastruktūrą. Objektą įtraukti į formuojamus Platelių ežero vandens turizmo maršrutus.
Mitologiniai akmenys („Galastuvas“, „Dievo stalas“, Velnio akmuo)	Šašaičių km., Žlibinų sen., Plungės raj. Plikių km., Žlibinų sen., Plungės raj. Platelių sen., Plungės raj.	Plungės raj. savival. administracija, Žemaitijos nacionalinio parko direkcija	Šie gamtos paminklai gali būti įtraukti kaip pažinimo objektai formuojant pėsčiųjų ir dviračių turistines trasas, autoturizmo maršrutus.
Kitos gamtinės vertybės	Plungės raj.	Plungės raj. savival. administracija, Telšių miškų urėdija	Šie gamtos paminklai gali būti įtraukti kaip pažinimo objektai formuojant pėsčiųjų ir dviračių turistines trasas, autoturizmo maršrutus.

Šaltinis. Turizmo plėtra Plungės rajone (galimybių studija) (2005). VŠĮ „Socialinės ir ekonominės plėtros centras“.

5 priedas. Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros prioritetai, tikslai ir numatomas poveikis

6 lentelė

Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros prioritetai, tikslai ir numatomas poveikis

Prioritetas	Tikslai	Numatomas poveikis
1. Kultūrinio istorinio kaimo paveldo išsaugojimas	1.1. Rengti ir platinti informaciją apie kultūrinį istorinį kaimo paveldą, vertybes. 1.2. Tvarkyti kaimo aplinkos bei kultūros infrastruktūros objektus, pritaikant ir socialiai atskirtiems kaimo gyventojams, jaunimui. 1.3. Pritaikyti kultūrinį istorinį kaimo paveldą ekonominei, bendruomeninei veiklai, dvasiniam ugdymui.	Parengta ir išplatinta informacinė medžiaga apie kultūrinį istorinį kaimo paveldą, vertybes, padidins vietos gyventojų ir turistų informuotumą. Sutvarkyta kaimo aplinka bei kultūros infrastruktūros objektai, pritaikant ir socialiai atskirtiems kaimo gyventojams, jaunimui, konsoliduos vietos bendruomenes. Pritaikytas kultūrinis istorinis kaimo paveldas ekonominei, bendruomeninei veiklai, dvasiniam ugdymui.
2. Infrastruktūros ir informacijos plėtra	2.1. Gerinti turizmo infrastruktūros objektų, susijusių su kaimo kultūriniu istoriniu paveldu, kokybę. 2.2. Tvarkyti turizmo infrastruktūros objektus, susijusius su saugomos teritorijos pritaikymu turizmo plėtrai 2.3. Palaikyti šio krašto kaimo tradicijas.	Sutvarkyti turizmo infrastruktūros objektai, susiję su kaimo kultūriniu istoriniu paveldu. Pritaikyti turizmui infrastruktūros objektai, susiję su saugomomis teritorijomis, gamtiniu paveldu. Išpopuliarintos šio krašto kaimo tradicijos.
3. Kaimo verslų ir užimtumo skatinimas	3.1. Remti veiklas, gerinančias kaimo gyventojų gebėjimus prisitaikyti prie pokyčių. 3.2. Įvairinti kaimo verslus ir plėsti kaimo gyventojų pajamų šaltinius. 3.3. Plėtoti kaimo turizmą.	Įrengti užimtumo centrai Įgyvendinti kaimo verslų projektai, padidėjęs kaimo gyventojų pajamos. Padidėjęs kaimo gyventojų užimtumas ir sukurti papildomų pajamų šaltiniai.

	<p>3.4. Pagerinti kaimo žmonių užimtumą, įtraukiant jaunimą, moteris ir kitas tikslines grupes į kaimo plėtros idėjų įgyvendinimą.</p> <p>3.5. Ugdyti kaimo bendruomenių narių gebėjimus atstovauti savo interesus bei plėtoti kultūrinius ryšius.</p>	<p>Igyvendintos kaimo plėtros dalyvių idėjos, pagerinta materialinė bazė, suorganizuotos užimtumo priemonės.</p> <p>Apmokyti kaimo bendruomenių nariai, įgyvendinti kultūriniai projektai.</p>
--	--	--

6 priedas. Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros priemonės, tikslai ir numatomas poveikis

7 lentelė

Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros priemonės, tikslai ir numatomas poveikis

1 prioritetas. KULTŪRINIO ISTORINIO KAIMO PAVELDO IŠSAUGOJIMAS		
Priemonė	Tikslai	Numatomas poveikis
<p>1. Kaimų atnaujinimas ir plėtra <i>Veiklos sritys:</i> 1.1. Kultūrinio istorinio kaimo paveldo pritaikymas visuomeninėms reikmėms</p> <p>1.2. Kaimo aplinkos bei kultūros infrastruktūros objektų tvarkymas</p> <p>1.3. Kaimų kultūros identiteto palaikymas</p>	<p>1. Rengti ir platinti informaciją apie kultūrinį istorinį kaimo paveldą, vertybes.</p> <p>2. Tvarkyti kaimo aplinkos bei kultūros infrastruktūros objektus, pritaikant ir socialiai atskirtiems kaimo gyventojams, jaunimui.</p> <p>3. Pritaikyti kultūrinį istorinį kaimo paveldą ekonominei, bendruomeninei veiklai, dvasiniam ugdymui.</p>	<p>1. Įrengtas informacinis centras, kur bus galima susipažinti su kultūrinio istorinio kaimo paveldu, lankomais objektais. Tradicinių amatų (medžio drožybos, audimo, keramikos ir kt.) puoselėjimas.</p> <p>2. Sutvarkyta kaimo aplinka bei išsaugoti kultūros infrastruktūros objektai</p> <p>3. Atnaujinta bazė pagerins kaimo bendruomenių veiklą.</p>
2 prioritetas. INFRASTRUKTŪROS IR INFORMACIJOS PLĖTRA		
<p>2. Kaimų atnaujinimas ir plėtra <i>Veiklos sritys:</i> 2.1. Infrastruktūros objektų kokybės gerinimas turizmo skatinimui 2.2. Saugomų teritorijų pritaikymas turizmo plėtrai 2.3. Kaimo tradicijų pritaikymas turizmo plėtrai</p>	<p>1. Gerinti infrastruktūros objektų, susijusių su turizmu ir kaimo kultūrinio istorinio paveldu, kokybę.</p> <p>2. Tvarkyti turizmo infrastruktūros objektus, susijusius su saugomos teritorijos pritaikymu turizmo plėtrai</p> <p>3. Palaikyti šio krašto kaimo tradicijas.</p>	<p>1. Pagerinta infrastruktūros objektų būklė ir kokybė.</p> <p>2. Pritaikyta aplinka turizmo plėtrai.</p> <p>3. Palaikomi tradicijų puoselėtojai.</p>
3 PRIORITETAS. KAIMO VERSLŲ IR UŽIMTUMO SKATINIMAS		
<p>3. Parama verslo kūrimui ir plėtrai <i>Veiklos sritys:</i> 3.1. Kaimo gyventojų verslumo ugdymas</p>	<p>1. Remti veiklas, gerinančias kaimo gyventojų gebėjimus prisitaikyti prie</p>	<p>1. Pagerėję kaimo gyventojų verslumo gebėjimai</p>

3.2. Kaimo verslų plėtra	pokyčių. 2. Įvairinti kaimo verslus ir plėsti kaimo gyventojų pajamų šaltinius.	2. Įvykdyti verslo projektai.
4. Kaimo turizmo veiklos skatinimas	1. Gerinti gyvenimo kokybę ir didinti užimtumą kaime, plėtojant kaimo turizmą, kuris didina gyventojų užimtumą ir sukuria papildomų pajamų šaltinį.	1. Turistų skaičiaus padidėjimas. 2. Padidėjęs kaimo gyventojų užimtumas.
5. Kaimo žmonių užimtumo gerinimas ir inovatyvių projektų rėmimas	1. Gerinti kaimo žmonių užimtumą ir remti inovatyvius projektus	1. Pagerėjęs kaimo gyventojų užimtumas, įgyvendinti inovatyvūs projektai
6. Rajono kultūrinių tradicijų skatinimas	1. Ugdyti kaimo bendruomenių narių gebėjimus atstovauti savo interesus bei plėtoti kultūrinius ryšius.	1. Pagerėję kaimo bendruomenių narių gebėjimai ir plėtojami kultūriniai ryšiai.